

„Pri Materi Božji na Barbani“

— 7. zvezek. —

Pomladni Glasi

posvečeni

slovenski mladini.

S štirimi slikami.

Uredil in založil

Evgen Lampe.

Kar. Vrhovnjak
V Ljubljani, 1897.

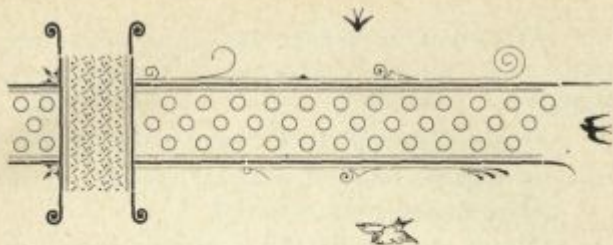
Tiskala Katoliška Tiskarna.

KAZALO.

Pri Materi Božji na Barbani	1
1. „Mira l'onda“	1
2. Pomniki stare slave	3
3. Barbana	7
4. Zdrava, morska zvezda	11
Nazaj!	16
Sanje	17
Janoš	18
1. Gosta	18
2. Krst	21
3. Poglavarjeva žena	24
4. Janoševa mladost	27
5. „Cigan!“	30
6. Tolažba v bolečinah	31
7. Luca	34
8. Poglavar	36
9. Križem sveta	38
10. Ciganski zbor	41
11. Pri mamici	44
12. Zopet vesel	47
◀ Slovanske buče	53
Kako se je Matijček poboljšal	55
Izkušnja	62

V spomin in opomin!	63
Šmarnica	68
Učenec ljubezni	69
Mati in hčerka	81
Kanoniku msgr. L. Jeranu v spomin	82
Mladi zvezdoznanci	84
Deček in taščica	110
Prazen strah	111
Cvetka v pomladi	118
Sreča uboštva	119
Obljuba	120
Prošnja sirote	133
Vstajenje	134
Materno oko	134
Prvo sv. obhajilo	136
Ogenj	137

Pri Materi Božji na Barbani.

I. „Mira l'onda.“

vetlo solnčece se je bilo naspalo tam daleč za Krasom in se je prismejalo izza skalnega gorovja. Korakal sem ob pristanišču v Gradežu in gledal ribiške ladije, ki tam stojé. Jadra ležé leno na krovu, kakor netopirjeve peruti, kadar njih lastnik počiva, in vesla ležé križem, pokrita z mrežami.

„Dobro jutro, gospod, izvolite vstopiti! Tu je čolnič, ‚Mira l'onda‘, kakor ste sinoči naročili.“ Širokopleč mož prijaznega obraza mi kaže lep čolnič. V njem stoji še drug veslar, oprt na svoje veslo. Stopil sem po stopnicah doli v čolnič. Ko smo hoteli odriniti, pa zaslišim proseč glas: „Še mene, še mene vzemite s seboj, lepo vas prosim!“

Deček, oprt na bergljo, stal je ob pristanišču. Reva je bil suh in upaden, dolga bolezen ga je oslabila.

„Dobro delo storite, če ga vzamete k sebi“, rekel je prijazni veslar in pomagal dečku v čolnič.

„Odkod pa si?“

„Furlan sem. Prišel sem v morsko kopeljo, da se pozdravim. Hvala Bogu, Mati Božja je pomagala. Prišel sem na dveh bergljah, sedaj že z jedno lahko hodim. Obljubil sem, da se pojdem blaženi Devici zahvalit, če mi pomaga v stiski.“

„Kar sem sedi! Proti Barbani tedaj!“

Čolnič se zaziblje, ko ga odrineta veslarja od obzidanega brega, in šine med ladijami kakor sloka ribica naprej. Hiše ob bregu zastajajo za nami, kmalu smo izven dolgega pristanišča. To je veselje, kadar se čolnič krepko zareže v morske valčke in se vodena planjava odpre očesu! Hladna sapica s prijetnimi poljubi boža lice, ljubeznivi solnčni žarki se vtapljajo v morsko površino in se dvigajo iz nje v mamljivem odsvitu, da oko očarano ne vé, kam bi se obrnilo.

Kmalu smo med lagunami. To so morske plitvine, in med njimi se raztezajo otočiči, ki se dvigajo komaj za nekaj pedij iz morja. Kadar morje odstopi, kar se zgodi vsakih dvanajst ur, se prikaže mnogo zemlje nad vodo, a čez šest ur morje zopet zalije zemljo. Vmes pa so globlje struge, po katerih se vozijo ribiški čolni. Žalosten je pogled na te puste

otoke, a mi obrnimo oko naprej! Tam ob koncu lagun se vidi okrogel stolp, tje hitimo, tam je milost božja Materi Božji postavila prestol, s katerega deli neštete dobrote pobožnim vernikom!

2. Pomniki stare slave.

Čudno mi je bilo pri srcu vsakokrat, kadarkoli sem se vozil skozi te mrtve lagune, kjer nič ne raste, niti jedno drevo, niti jeden grmič, le semtertje kaka pusta bilka. Noben glas se ne sliši, le frfotanje kakega morskega ptiča včasih moti tihoto. A tam v daljavi se kažejo očesu drugi svetovi; kakor razgrnjena knjiga se odpre duši zgodovina mnogih stoletij, ko zre te kraje.

Tam proti severu se vidi nizek breg, in za njim daleč velikansko gorovje. Visok stolp kipi proti nebu. Ko bi stali pod njim, bi videli staro, od vremena razjedeno kamenje, videli bi, da v razpokah raste trava in mah.

To je oglejski stolp, vrane mu obletavajo sivo glavo. Velikanska cerkev je pod njim, a mesto okoli njega je majhno. Kako to?

Tu je stalo nekdam velikansko mesto, drugi Rim so mu rekli, ker je bilo silno bogato in krasno. Tema malikovalstva je še ležala nad njim. Iz daljnih dežel je prihajalo čarobno bogastvo v to mesto, znanosti in umetnosti so cvetele; vse so znali ti

ljudje; jednega pa niso znali, kar je najbolj potrebno: izveličati se niso znali, ker so živeli v strašnih pregrehah. Še sedaj se lahko vidi na izkopinah, kake grde malike so častili.

Ali vidiš tam, malo proti vzhodu, vzvišen breg? Mala kapelica je na njem, ravno nad morjem stoji. Okoli kapelice pa je majhno pokopališče z revnimi križci. Burja piše prav hudo tukaj, morski valovi se zaganjajo ob breg, in daleč okoli ni nobene hiše. V tistih časih pa je bilo tu sloveče pristanišče, kjer so se ustavljale ladije, ki so donašale bogastvo v Oglej. In nekega dné se je pripeljal tu sem mož, maziljenec Gospodov. Žalosten je stal na ladiji med pogani, smilili so se mu, ker so živeli v grdih zmotah. Ko je stopil na suho, ravno tu, kjer je sedaj kapela, videl je pred seboj velikansko mesto s stolpi in palačami, s toplicami in šetališči. Tako milo se mu je storilo pri tem pogledu, kakor angeloma Gospodovima, ko sta stala pred Sodomo. Pogledal je proti nebu, in prosil Boga, da se milostljivo ozre na to nesrečno, zaslepljeno mesto. Potem je pa hrabro stopil v mesto, zbiral ljudi in jim oznanoval odrešenje v imenu Gospoda našega Jezusa Kristusa. Ta mož je bil sveti evangelist Marka. Mnogo se jih je izpreobrnilo, modrijani in device, možje in mladeniči so ga poslušali.

In čez nekaj let sta šla odtod proti vzhodu zopet dva, mož in mladenič. Po deželi, katero močijo

Sava in Kolpa. Soča in Drava, sta hodila in izpreobračala pogane — sv. Mohor in Fortunat, patrona naša.

Lepo se je razcvitalo krščansko življenje tu, cerkve so se vzdigovale, neštivilni mučeniki so posvetili to zemljo s svojo krvjo. A ljuti sovražniki so prihrumeli in izpremenili vse velikansko mesto v prah in pepel. In zopet se je vzdignilo iz razvalin; a bilo je majhno in slabotno odslej, kakor bolnik, ki je vstal ravnokar z bolniške postelje. Tu je bil sedež patrijarha, kateri je vladal tudi Slovence mnogo, mnogo let. A vsa posvetna slava je izginila, daleč spodaj pod zemljo se še dobé ostanki nekdanje krasote v pesku in blatu zasuti; kar nam je ostalo od nekdanjega Ogleja, to nosimo v svojih srcih: sv. vero.

Nasproti se dviga na južnem otoku sredi majhnega mesteca zopet visok stolp. Tudi pod njim je velika cerkev. Ko so se prevzetni Oglejci nekaj udali krivoverstvu, postavil je rimski papež sedež patrijarhov na ta otok. Tako sta si stala nasproti dolgo ta dva stolpa: jeden znamenje krivoverstva, drugi pomnik prave Kristusove vere. Krvavi boji so se bili tu na morju in na suhem. Hiše so gorele, zidovje se je rušilo v prah, krvi in solz je mnogo teklo; kriva vera je slednjič prenehala, in tuleči volkovi so postali zopet udane ovčice.

Ali vidite tam otok, na katerem med obdelanim poljem zelení lepo drevje? Otok Gorgo mu pravijo.

V čudnem nasprotju je z ostalimi pustimi lagunami. Tu prebiva najemnik nekega grofa; s težkim delom je obsejal in obdelal pusti otok. V sredi otoka prebiva, ob straneh pa sega nizki peščeni breg daleč v morje in ne rodi ničesar, ker solnati pesek ne more dati sočne hrane zelenju. Ribiči se po noči ne vozijo radi ob tem bregu, ker jih je strah. Čudne pravljice so si že izmislili o njem.

„Ali se peljete z mano na otok Gorgo?“ rekel mi je nekega dne debel Italijan.

„Kaj pa naj delam tam?“ vprašal sem ga.

„Nekaj posebnega bodete videli, kar vas bo zanimalo.“

In prepeljala sva se. Hodila sva dolgo ob bregu po pesku. Morje je tam plitvo in mirno, ker je zaprto med otočiči, in siva peščena plan je mrtva in žalostna. Med peskom pa leži tu kos človeške čepinje, tam odlomek roke, trideset korakov dalje pa kaka strta kost, kateri se pozna, da je bila včasih človeška noga.

„Kaj je to?“ vprašal sem.

„Ljudstvo pravi, da tukaj morje meče na suho, kosti poganov! Učenjaki pa preiskujejo, odkod so in čegave utegnejo biti. Jedni pravijo, da je bilo tu oglejsko pokopališče, drugi pravijo, da se je bila tukaj morska bitka, v kateri se je potopilo na tisoče vojakov, drugi pravijo drugače. Kdo vé?“

Kako so blede in trhle te kosti! Morje jih je izpralo in shranilo na dnu, da jih sedaj ljudem pokaže

in jim nemo kliče: „Glejte, taki so sedaj vaši slavni očetje! Povejte, ali je ta kost kraljeva ali beraška?“ Povej, kdor si upa razrešiti to vprašanje! Meni se zdé vse jednake. Če jih stisneš v pesti, stró se ti, in droben morski pesek se vsuje iz njihovih luknjic.

Naj počivajo mrtvi, mir poganom! Obrnimo pogled od mrličev k jasnemu, veselemu življenju!

3. *Barbana.*

Kakor bi velik šopek cvetlic plaval po morju, tako se vidi Barbana iz daljave. Majhno pristanišče, zidano iz belega kamena, sprejema čolniče. Na sredi otočiča je majhna romarska cerkev, na desni in levi pa je prizidano precejšno poslopje. Zidava je nepravilna in siromašna, vse je preprosto in ubožno. Oni del otočiča, katerega ne pokriva poslopje, je obraščen z nizko travo in obsajen z drevjem. Kakih petdeset korakov od cerkve stoji osmerokotna kapelica, katera je znotraj lepo poslikana. Jedna slika pokriva stene cele kapelice: Sveti oče Pij IX., obdan od mnogoštevilnih kardinalov in škofov, slovesno razglasuje vsemu svetu, da je Mati Božja bila brez madeža spočeta, nasproti njemu v višavi pa stoji blažena Devica na oblakih, obdana od neštevilnih angelov in svetnikov, v nebeški slavi.

V davnih, davnih časih je bilo, takrat, ko so divji sovražniki oplenili in požgali oglejsko mesto.

Vse je bilo razdejavano, nesrečno ljudstvo si ni vedelo več pomagati. In kakor da bi bil napočil sodnji dan, vskipevalo je morje, valovi so naraščali, viharji so tulili. Kmalu so bili otoki pod vodo. Ljudje so bežali iz koč, na čolnih so iskali zavetja pred povodnijo. Le veje dreves so gledale iz vode. In glejte: valovi, ki so se podili proti nesrečnim lagunam, so jim prinesli dragocen dar. Priplavala je — nihče ne vé, odkod — podoba Matere Božje, ki drži Jezuščka v naročju, in je obvisela v vejah visokega drevesa na malem otoku koncem lagun. Ko so ribiči našli sveto podobo, so jo vzeli s seboj. Zbirali so se pred njo in skupaj molili za rešenje iz stiske. In vode so upadle, peščeni bregovi so se zopet prikazali nad morsko površino. Mir in sreča se je povrnila polagoma med siromašne ribiče. A podobe niso pozabili. Skrbno so jo čuvali, zbirali se okoli nje in molili pred njo v vseh potrebah. In bolniki so ozdravljali, ko so častili to podobo, razdvojeni so se sprijaznili, nesrečni so dobivali mir srca. Ta sloves je šel po otočičih, in zanesli so ga čez morje, in iz raznih krajev so hiteli tolažbe potrebni verniki k čudapolni podobi, ki je tako iznenada prišla med pošteno ribiško ljudstvo.

Tedaj je patrijarh Elija v šestem stoletju sezidal na tem otoku cerkev, in v slovesnem sprevedu prenesel čudapolno podobo v njo, da bi jo odslej tukaj javno častili. Na onem mestu, kjer se je podoba

Otok Barbana v gradeških lagunah.

ustavila, pa so sezidali ono osmerokotno kapelico, posvečeno brezmadežnemu spočetju. V poznejših časih so prizidali k cerkvi samostan, v katerem so razni menihi mnogo stoletij delili duševne dobrote neštevilnim romarjem. In to je bilo potrebno; zakaj romanje samo ni nič vredno, če ima hudobni duh dušo v oblasti, kakor jastreb golobčka, in čudapolna podoba ne ozdravi duše, če tiči v grehah, kakor žaba v luži. Predno stopi kristijan pred prečisto Devico, mora se očistiti z milostjo božjo grdih madežev; in to so dobro znali menihi na Barbani.

Pa zagospodarili so pred sto leti možje, ki niso znali več dobro ločiti omadeževane duše od čistega srca, in tem se je zdelo, da ljudem ni treba več tako častiti barbanske Device. Odgnali so menihe, in odslej je otok zapuščen. Le jednega duhovnika pošilja goriško nadškofijstvo za variha na otok. Ljudje pa prihajajo še vedno, nihče jim ne more iztrgati iz srca češčenja blažene Device, saj sami izkušajo dan na dan njeno čudapolno moč.

Na praznik Marijinega vnebovzvetja l. 1863. pa je prevzvišeni knez in nadškof goriški Andrej Golmajer s kardinalom Trevisanato in škofom Kazasola slovesno kronal čudadelno podobo, in od takrat hodijo še večje množice ljudstva iz bližnjih in daljnih krajev vsako leto tu sem iskat milosti k blaženi Devici.

4. Zdrava, morska zvezda!

Naš čolnič je v tem času, ko smo to premišljevali, krepko rezal valove in se približal zaželenemu otoku. Od severa pa se zaslišijo čez morsko gladino glasne pesmi iz stoterih grl.

„Kaj je to?“ vprašam veslarja.

„To so romarji iz sosednje župnije“, odgovori veslar. „Danes je njihov dan. Toliko tisoč romarjev, ki pridejo vsako leto, ne bi imelo prostora na tem majhnem otoku, če bi prišli vsi hkrati, zato ima vsaka župnija določen svoj dan, ob katerem pridejo vsi skupaj s svojimi duhovniki v slovesnem sprevodu.“

In res, tam se pomika sprevod, kakoršnega še nisem videl — sprevod na morju. Tri velike ladije so polne ljudstva. V vrstah sedé možje, žene, otroci, ob straneh pa krepki ribiči veslajo z vsemi močmi, da se premikajo težke ladije urneje naprej. Nad njimi so razpeta velikanska pisana jadra, v katera se upira hladna morska sapa. V sprednji ladiji pa se dviguje visok križ, obdan z banderi, duhovniki in ljudstvo pa pojó lavretanske litanije in Marijine pesmi. To je krasen prizor, noben pesnik si ne bi mogel izmisliti lepšega. Izmed prošenj pobožnega ljudstva pa se posebno krepko in jasno sliši pesem: „Sveta Marija barbanska, prosi za nas!“

Bližamo se pristanišču, že trči čolnič ob kamenito obzidje, vrv je vržena okoli droga, dvakrat,

trikrat se prestopimo, zlezemo čez strme stopnice, in na otoku smo.

„Zdrava, morska zvezda,
Božja Mati sveta,
Vedno čista deva,
Blaga rajska vrata.“

Tudi drugi romarji stopajo na suho. In iz cerkve pride nam nasproti domači duhovnik v cerkvenem oblačilu in nas slovesno pozdravi z romarskimi molitvami. Potem pa gremo vsi skupaj za križem, litanije pojoč, proti cerkvi in okoli otoka. Skupaj pozdravimo kraj, kjer je prišla čudapolna podoba na otok, in gremo okoli kapelice, po dva in dva, nato pa v cerkev k slovesnemu opravilu.

Lep je pogled na to dobro ljudstvo. Večinoma so Furlani, a tudi Slovencev pride čisto precejšna množica. In takrat se sliši tudi slovenska propoved in slovenska pesem tukaj med Lahii pod žarečim južnim solncem. Največ jih poklekne takoj pred podobo Matere Božje. Tu vidite suhega, slabega moža z ostrimi potezami v obrazu. Rjava mu je koža, obrit je, čepico tišči pod pazduho, in moli molitvico, ki je na pol laška, na pol latinska. Na obrazu se mu vidi, da je ribič z lagun. Kaj neki moli? Priporoča se blaženi Devici, da bi mu izprosila srečen lov. Ah, koliko se je trudil prejšnji teden! Cele noči je imel nastavljene mreže, očesa ni zatisnil, a vjel ni skoro ničesar. Luna se je skrivala za oblaki, tēma

je ležala na morju, veter je vznemirjal valove — in ribice so ostajale na dnu, nobena se ni prikazala na površje. „Zdrava, morska zvezda jutranjica, božja Mati, pomagaj ti prihodnji teden!“

Oni deček tam je snažneje opravljen, bistro gleda, bolj samozavestno se kreta, nego drugi. Kaj neki moli? „Ljuba Mati, razsvetli mi pamet, reši me drugo leto v šoli vseh nerodnostij in drugih nesreč!“

Tam se tiščé romarji okoli izpovednice. Ravno se poriva ženska naprej, da poklekne. Otrok pa se je drži za krilo in sili za njo. Boji se, da se ne bi izgubil, če izgreši mater v množici. A mati se ga brani: „Le pusti me sedaj, tja k teti pojdi ta čas!“

Na drugi strani čaka obraščen mož. Razorani, temni obraz priča, da je marsikaj prestal. Še ni dolgo, kar je prišel čez Trst domov. Na ladiji je služil, v Afriki je bil. Sam vé, da včasih ni bil dosti vreden, pa se je na morju moliti naučil, kakor pravijo. Cel teden je premišljeval, ali bi se izpovedal ali ne, in že večkrat je bil na poti v kako cerkev, da odloži težko butaro, pa se nikoli ni mogel premagati. In spomnil se je, da je še majhen z materjo bil na Barbani. In mislil si je: „Tam se najlažje in najhitreje opravi.“ In je res prišel. Tu je sedaj. Je že opravil. Tako mu je pri srcu, kakor onemu, ki je pod vislicami stal. Ali veste, kako je to bilo? Tako-le: Hudobneža so prijeli in postavili pod vislice. „Sedaj

se ti bo prav zgodilo, to si zaslužil in nič drugega.“ rekel je rabelj. Pa glejte, ravno v pravem času se je vrv pretrgala. Kralj je pa rekel: „Naj bo za sedaj, naj bo, a prihodnjič — — le glej!“

Tam pa kleči drug mož. Roke so žuljave, praznična obleka se mu nič kaj ne prijema života. Kaj neki moli, da tako proseče dviga oči k čudapolni podobi? Poljedelec je. Ej, lanska letina! Na-dejal se je spomladi, da mu bo vinograd kaj nesel, pa kaj, ko solnca ni bilo! Trti se listje kar kriví in rjaví, pa opeša in boleha. Spriden je bil božji sad, zaslužka je zmanjkalo. Kaj bo? Rada bi se bila trta ogrela, pa jo je dež močil. Nič si sam ne more pomagati. Četudi vsak list poškropi in vsak grozdek pogladi, kaj to koristi, če solnca ni! Tako toži odkritosrčno in zaupno, kakor otrok materi svoje nadloge, in prosi pomoči.

Poleg njega pa osemletna deklica prebira zrnca na molku. Kaj neki jo teži? E, kaj bi bili radovedni, saj tudi tako drobno srčece pride včasih v zadrego, da si ne zná pomagati, kakor ptiček v zanjki. Naj le moli! Prišlo ji bo še prav za poznejše čase, če se sedaj izroči mogočnemu varstvu.

Tako se dobro krščansko ljudstvo v vseh potrebah zateka k Materi Božji. Ta majhni otok zbira vsako leto prebivalce daljnih krajev. Če so si tudi v marsičem sovražni, vendar, kadar pridejo sem, so krotki, kakor otročiči, katerim pravi mati: Oni, ki

bo najbolj priden, dobi kos pogače. In kadar so njihove skupne molitve uslišane, prinesó v zahvalo Materi Božji lepe tablice, na katerih je za več en spomin zapisano, da so dobili, česar so prosili. Takih tablic je polna vsa cerkva.

Mi pa pokleknimo za sklep še tje in odprimo svoje srce, da nam Bog na priprošnja barbarske Matere Božje položi vanje prav mnogo milostij! In potem pojdimo za slovo še pozdravit kapelico med drevjem! Koliko ljudstva se gnjete na trati! Tu je izložil jeden polente, oni ima sira, drug srka sladki sok iz rdečega mesa nekake buče, kateri pravijo Goričani: angúrija; tam jedó ribe — vsak si pomaga, kakor more. Naj imajo veselje, saj celo leto trdo in težavno delajo v potu svojega obraza!

Čolnič že čaka. Veslarja sta tudi opravila pobožnost, tu stojita zopet, mirno oprta ob vesla.

„Oblaki se zbirajo, morda dobimo dež“, reče jeden.

„Nič ne škoduje, sedaj je pa vsaj veter ugoden. Ko smo se peljali sém, nam je bila sapa nasprotna in nas je mudila. Sedaj pa lahko razpujemo jadro.“

Kmalu je stalo jadro. Sapa je platno napihnila, in čolnič se je z ostrim nosom zarezal v valove. Hitro je šlo, in nič ni bilo treba veslati. Veslarja sta se vsedla in jeden je le držal krmilo. Bila je prijetna, mirna vožnja.

Barbanski otok je zastajal vedno bolj za nami. In ko smo jadrali med pustimi lagunami proti Gra-dežu, uhajali so nam vsem pogledi nazaj k okroglemu stolpiču. Tudi drugi romarji so se odpravili na odhod. In zopet smo čuli čez morsko plan stoglasno ro-marsko pesem: „Sveta Marija barbanska, prosi za nas!“

Evgen Lampe.

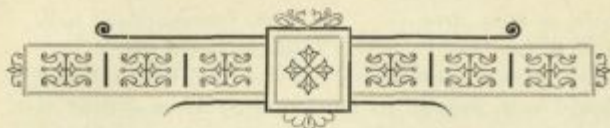
Nazaj!

Na tujem davno že živim,	Ta kraj ni lep, ni slikovit,
Žalujem — in se veselim.	Le skale njemu so nakit,
Srce pa mi želi nazaj,	Ki divji jih lijak škropi,
Nazaj v samotni gorski kraj.	Ko v gorah večni sneg kopni.

A vendar tje srce želi,
Po kraju tem mi hrepeni:
Saj tukaj je moj rojstni kraj,
Moj skalni dom, moj zemski raj!

Iv. Kovačič.

Sanje.

Komaj Tonček se je vzbudil,
Že iz posteljice hiti,
V sami srajčki teče k mami
In jim nežno govori:

„Dobro jutro, mama zlata!
Naj Vam sanjice povem.
Da Vas bodem razveselil,
Ljuba mama, dobro vem.

Glejte, sanjal sem o Anki,
Zopet sem igral se z njó.
Kakor nekda, kakor nekda
Nama je lepo biló.

Solnce zlato z néba doli
Mile žarke lilo je,
In na trati tam pred hišo
Cvetk nebrojno klilo je.

Spančkale so celo zimo,
Ravno spet se vzbujale,
Méd čebelam in metuljem
V čašah so ponujale.

Jaz sem tekal za metuljčki,
Anka cvetke brala je,
Vila v šopke jih in vence,
Meni jih dajala je.

Kar z nebá priplava angel
Na perutih iz srebra,
Svilnato imel je krilo,
V roki krono iz zlata.

I.jubo Anki nasmehlja se
In objame jo lahnó,
Dene krono ji na glavo
Ter — odplava z njo v nebo.

Dokler ni mi angel zginil,
Gledal tožno sem za njim;
Tu pa vzkliknem: Anka, kje si?
V istem hipu se vzbudim . . .

O, da še imel bi Anko,
Sestrico tako ljubó!
Nič več ne bi ji nagajal,
Rad imel bi jo — takó.“

Materi se solza vrne —
Saj si to sami želé ;
Vendar vdani v voljo Božjo
Mirno Tončka podučé:

„Srečna Anka, srečna Anka,
Da jo angel vzel je res,
In nedolžno je presadil
Iz zemlje jo vrh nebes.

Ti pa, Tonček, priden bodi,
Moli in ubogaj rad,
In boš tukaj meni v radost,
In pri Anki boš enkrat.*

Tonček sluša, nič ne reče,
Ali v srcu sklène to,
Da bo mamó rad ubogal,
Večkrat molil bo tako:

„Prósi, Anka, brez prestanka,
Da bi vedno priden bil,
Da s teboj po tratah rajskih
Kdaj metuljčke bom lovil.*

Jan. Ev. Zorè.

Janoš.

1. Gosta.

Pomlad in zima sta se borila med seboj, kdo izmed njiju bo kraljeval odslej po gozdu in po trati: ali bo sneg pokrival zemljo in z mrazom strašil cvetlice in travice, da se ne upajo ven, ali bo pa pomlad vzela sneženo odejo strani in zaklicala cveticam: Pridite ven, pridite, pokažite se in zaduhtíte!

In sneg se je umikal, pa kakor bi se hotel maščevati, puščal je luže in blato za seboj. Zima tudi ni hotela še precej odnehati, ampak je še včasih poslala kaj snežink in naščuvala vetrove, da so jezno zatulili po gozdu.

Tudi v Dragi je bilo tako. Jamnikova hiša ob robu gozdiča še ni bila obdana od lepega zelenja, katero jo je krasilo po letu, sneg okoli nje je pa že izginil in se stekal v drobnih curkih navzdol v luže ob gričku, na katerem stoji hišica, in poleg nje nekaj gospodarskih poslopij.

Solnce je zahajalo, rdečkasto nebo se je svetilo skozi gole veje bližnjega gozdiča, ko so se pomikale tri osebe iz gozda proti Jamnikovi hiši. Bile so tri ženske rjavih obrazov, črnih las. Obleka je bila raztrgana, skrpana iz raznih kosov, zavijale so se v krila, da jih ne bi zeblo. Srednja je nosila otročička v naročju in ga stiskala k sebi, da ga ogreje. Bila je suha in slabotna, koraki so ji bili nestalni, in tovarišici sta jo skoro podpirali, da ni padla na razmočenih tleh ali se izpodtaknila nad trhlimi vejami, ki so ležale na tleh.

„Tu je hiša, Mara, tu bomo prosile, da te vsprejmó“, reče v čudnem jeziku velika, močna ženska bolnici. Ko pa stopijo pred hišo, pride ven Jamnikova gospodinja. Ko vidi došle ženske, reče nevoljno:

„Že zopet so cigani tu; kaj hočejo? Saj še ne bo tako kmalu semnja pri nas. Da bi jih le kmalu vse zaprli, te srake tatinske!“

„Bog vam daj dober večer in srečo na polju in pri živini“, pozdravljala je zgovorna ciganka Jamnico v jeziku, na pol slovenskem, na pol hrvaškem.

„Jaz si ne dam nič vedeževati, denarja tudi nimam, kokošij mi tudi ne boste kradle, le pojdite!“

„O mila, lepa mama, nikar se nas ne bojte, oh, revni ljudje smo, ubožice na širnem svetu. Usmilite se tega malega črviča in njegove matere!“

Jamnica je pogledala bolno žensko. Komaj se je držala po koncu, pritiskala dete k sebi in molče proseče pogledala gospodinjo. Nato se je pa s polglasnim vzdihom vsedla na klop pred hišo, naslonila se in zaprla oči.

„Mrzlo je in mokro po vsem gozdu, še ptičke zebe in lisica je v brlogu in jazbec spi na gorkem, mi pa nimamo gorkega kotička. Burja je naša prijateljica, in mraz je naš brat — oh, saj ne prosim za-se, le to bolnico in njenega črvička spravite pod streho!“

„Saj vem, da znate govoriti“, rekla je Jamnica, in najrajše bi bila odgnala vse tri, pa ko je videla slabotno revo, smilila se ji je, in zdelo se ji je okrutno, da bi jo spodila pol živo ven v gozd, v burjo in sneg.

Tretja ciganka pa je namignila tovarišici: „Pojdi, Luca!“ In obrnili sta se in odšli.

Mara pa je z otrokom v naročju sedela na klopi, in goste solze so se ji udrle po licu.

Jamnica stopi k njej in jo vpraša: „Kaj vam pa je?“

„Vem, da ne bom več dolgo“, odgovorila je. „Zaradi otroka se me usmilite, in dajte mi gorak kotiček, da otročiču pogrejem otrple ude! Ni treba, da me pustite v hišo, zadovoljna sem, če mi daste malo prostora v hlevu na slami.“

„Pa naj bo vbogajme“, rekla je Jamnica, ki je imela mehko, sočutno srce, in je pokazala ciganki prostor v hlevu, kamor je legla in odela sebe in otročiča. Jamnica pa ji je dala malo mleka in kruha, da se je pokrepčala.

2. Krst.

Drugega dne sta prišli zopet oni dve ciganki pogledat, kako je Mari. Bila je še bolj bolna, moči so ji pešale.

„Stopi k meni, Luca“, dejala je. „Glej, umrla bom. Ali mi obljubiš, da mi izpolniš jedno željo, morda zadnjo, katero ti razodevam:“

„Čudna si bila vedno, Mara, vsa drugačna, nego so ljudje našega plemena. Ti nisi prava ciganka, a zadnjo željo moramo izpolniti vsakemu človeku.“

„Prosim te torej, ponesi mojega otroka v cerkev, da ga duhovnik krsti. Jaz se ne morem ločiti s sveta, dokler se to ne zgodi.“

Luca se je zasmejala, a kakor bi se ustrašila svoje hudobije, zresnilo se ji je lice, in vprašaje je pogledala tovarišico.

„Kaj praviš, Vera?“

„Mi sicer ne hodimo v cerkev, pa bodi! Jaz že grem.“ In pri tem si je mislila: To je dobra prilika za beračenje. Ljudje nama bodo rajši kaj dali.

Luca je vzela otroka, in obe sta šli z njim proti župnišču.

„Slab otrok je; če mati umrje, je ne bo dolgo preživel. Pri naši družbi ne bo za rabo. Najbolje bo, da ga pustiva po krstu tukaj kje, in bratu rečeva, da sta mu žena in otrok umrla.“

Vera ji je prikimala.

Ko pridejo gospod župnik in zagledajo ciganki, vprašajo: „Kje je pa boter?“

„Jaz bom za botro“, reče Luca.

„Ciganka že ne bo za botro. Vi bi otroka lepo vzgojili. Saj vas poznam, kakšni ljudje ste. Pojdite v vas, in dobite kakega poštenega človeka, če bo hotel priti za botra!“

Luca z otrokom je ostala, Vera pa je šla prosit Jamnico, da bi bila za botro. Ta se je obotavljala, a slednjič se udá, se obleče snažno in pride.

„Kako mu bo ime?“ vprašajo gospod.

„Janoš naj bo“, reče Luca.

„Kaj je to, Janoš?“ odgovori Jamnica. „To še noben svetnik ni. Kje pa je kak krščanski človek, ki bi se tako imenoval?“

„Njegov oče je Janoš, in on bo tudi Janoš“, odvrne ciganka.

„Jaz pa pravim, da ne bo. Nobena poštena mati v fari me več ne bo prosila za botro, če zvedó ljudje, da sem dala krščencu tako cigansko ime. Janez naj bo!“

„V našem plemenu ni nobenega Janeza, Janoš mora biti.“

„Tukaj ga imate, ajda, pa ga sami krstite po cigansko, kakor hočete“, odgovori Jamnica razdražena in se obrne, da pojde. „Ajda“ pa je glasno zajokal in se kremžil.

„Prej bi se bile zmenile, kako ime mu hočete dati“, rekli so gospod. „Zdaj se ne boste prepirale. Jaz ga zapišem v knjigo za Janeza, vi ga pa kličite potem, kakor hočete.“

In šli so v cerkev. „Ajda“ se je še dovolj prijazno držal med svetim opravilom. Bil je suh, slaboten otrok.

Ko so prinesli otroka nazaj, šli sta ciganki beračit po vasi, in brž se je raznesla novica: Jamnica je bila ciganom za botro.

Ciganki nista prišli več nazaj. Pri Jamnikovih pa je zmanjkalo tisti dan najlepšega petelina.

3. Poglavarjeva žena.

Prešlo je nekaj dnij. Jamnica je večkrat šla pogledat v hlev, kako je ciganki. Čudna se ji je zdela ta žena, in smilila se ji je, ko je videla, kako udano trpi svojo revščino. Kadarkoli ji je prinesla kako jed ali ji dala kak kos stare obleke, da ogrne ž njim malega Janoša, pogledala jo je s svojimi črnimi očmi tako hvaležno in se ji tako ljubeznivo nasmehljala, da je bilo Jamnici hudo, ko je videla, da ne bo več okrevala.

„Bog vam povrni“, dejala ji je tujka, „kar meni dobrega storite. Jaz nisem zaslužila vaše ljubezni, jaz sem zavržena, nesrečna ženska. Za-me ni več pomoči.“

„O Bog se usmili, kako govorite! Za vsakoga se dobi pomoči, in če drugod ne, pri Bogu.“

„Ali mislite, da se Bog usmili uboge, zavržene ciganke?“

„Seveda se usmili, pa še kako dober je s spokorniki! Tudi za vas je Kristus na svetem križu umrl, saj imate tudi vi dušo, in Bog hoče, da pridete v nebesa.“

Željno je poslušala ciganka te besede. Kaj takega še ni slišala nikoli, tako je še ni nihče tolažil. Prosila je Jamnico, naj pride še večkrat k njej in naj ji še govori o božjem usmiljenju in odrešenju. Rada ji je dobra ženica to obljubila, in veselila se

je, da njena učenka tako hrepeneče sprejema božje resnice. Čim bolj je hiralo njeno telo, tem bolj se je oživiljala njena duša.

„Kako se mi smilite, da ste toliko časa živeli v nevednosti“, dejala ji je. „Tudi vi cigani bi bili dobri ljudje, ko bi hoteli kot kristijani živeti.“

„Jaz nisem ciganka“, dejala je Mara. „Ne vem, kje so živeli moji stariši, tudi ne vem, če so še živi. Ko sem bila še majhna, so me vzeli cigani s seboj, ko me je mati pustila nekdam samo na trati. A to so mi povedali šele pozno, ker sem se že privadila njihovega življenja. Naučili so me vedeževanja in plesov, in hodila sem s četo okoli po Bosniji in Srbiji. Poglavar me je vzel za ženo, a druge ženske naše čete so me sovražile, ker sem bila tujka. Rade bi se me bile iznebile, pa so se bale mojega moža. Tako ni bilo dolgo. Utaborili smo se na ogrski planjavi. Temna noč je bila. Sedelo nas je več žensk in otrok okoli ognja. Možje so odšli in nam rekli, da čakajmo, dokler ne pridejo. Dremalo se nam je, bilo je že po polnoči. Kar se zaslišijo udarci kopit, in cela tolpa jezdecev se pridrvi ter ustavi poleg ognja. Prestrašeni planemo kvišku. Glavar pridirja in se ustavi tik ognja na konju. Bil je ves čas četi na čelu. Še se mi zdi, da ga vidim pred seboj. Klobuka ni imel, črni, dolgi kodri so mu razmršeni padali raz čelo na obraz, ves poten je bil od divje ježe in kratko zapovedal:

„Zasledujejo nas, za petami so nam. Čez mejo — vsa četa!“ — In vspodbodel je konja, nekaj mož je skočilo s konjev in jih izročilo drugim, ki so izginili s konji v nočni temini. Še nekaj trenutkov so se slišali udarci kopit na ravnini, potem je bila zopet tihota. Od takrat ga nisem videla nikdar več. Možje, ki so ostali pri nas, so nam povedali, da so ukradli konje, in beže pred preganjalci. Takoj smo se vzdignili in hiteli čez mejo. Nekaj nas je pribežalo sem — jaz pa nisem mogla strpeti več truda in mraza — oh, koliko smo trpeli to zimo! — in sem zbolela.“

Uboga žena je vzdihnila. Potegnila je izpod obleke križec, ki ji je visel okoli vratu in ga poljubila. „Ko so me ukradli, imela sem ta-le križec pri sebi. Pustili so mi ga, ker so mislili, da je to kako čarovno znamenje. Kolikokrat sem ga gledala in premišljevala, kaj pomeni ta ubogi mož, ki je pribit na križu; in kadar me ni nihče videl, sem ga skrivaj poljubovala. Sedaj pa vem, da je to naš Odrešenik; vi ste mi to povedali, dobra žena.“

Tako je govorila in se zahvaljevala Jamnici. Gospodinja pa je šla naznanit gospodu, kdo da je pri nji, in kmalu je sprejela Mara sveto popočnico. Njen obraz ni bil več rjav, bil je bled in se je svetil izmed črnih las. Ko je čutila, da se ji bliža zadnja ura, prosila je Jamnico, naj ona odslej skrbi za nje-nega sinka in ga naj varuje, da ne bo tako nesrečen,

kakor njegova mati. Svoj križec je držala v rokah, ko je zatisnila oči. Janoš pa je ležal poleg nje na slami in se igral z bilkami.

4. Janoševa mladost.

Pri Jamnikovih so imeli sinčka Jožka, kateri je bil Janoševe starosti. Skupaj sta rastle, kakor dva bora v gozdu. Prve korake sta skup delala, prve hlačice sta dobila isti dan, sama z žlico jesti sta se tudi hkrati naučila. Pa kmalu se je pokazala razlika. Janoš je rastle naglo kvišku, njegove velike črne oči so svetlo gledale med svet, kot oglje črni lasje so se mu krožili okolo čela. Jožek pa je bil bolj podoben drugim Dražanom. Počasi je rastle, počasi mislil, bil je bolj širokega obraza in veselih, modrih očij.

Jamnikova hiša je stala na samem, in v prvi mladosti nista prišla dečka z drugimi otroki mnogo v dotiko. Plezala sta kmalu skupaj po drevju, letala po trati in bila vesela, kakor dva vrabca v prosu. Jožkovo veselje je bilo bolj mirno in nežno, Janoš pa je bil burnih čustev, katera so prekipevala v nagli radosti ali hudi jezi. Pa Jamnica ju je lepo vzgajala, kakor bi bila oba njena otroka. Janoš jo je klical vedno za mater, saj ni vedel, da je le rejenček v hiši.

Novo življenje se je začelo, ko sta začela hoditi v šolo. Takrat v Dragi še ni bilo učitelja, gospod

župnik so poučevali otroke sami. Janoš je bil zelo nadarjen. Z urnim in voljnim spominom si je hitro prisvojil vse, tako, da so se mu gospod čudili.

Nekdaj pa prinesó gospod gosli v šolo. „Naučil vas bom nekaj pesmij, da jih bode te potem skupaj peli v cerkvi in v šoli“, so rekli, namazali lok, nategnili strune in zagodli. Mali Dražani so strmé gledali in poslušali, v Janoševi duši pa so se vzbudila čudna čustva. Ko je slišal te glasove, hotelo mu je srce prebíti prsi, kri mu je vskipela, in vse žile so se mu pretresle. Ni pel z drugimi, ampak srkal je te glasove in neprestano gledal, kako se premikajo gospodovi prsti po strunah.

Ko sta šla domov, dejal je Jožek: „Ti, danes je bilo tako lepo v šoli, kakor na ženitovanju.“ Janoš pa je molčal. Trdno je sklenil: „Gosli moram imeti, in če jih ne dobim, naredim si jih sam.“

Naslednje dni je premišljeval, kako bi si naredil gosli. Zbiral je različen les in premišljeval, kateri bi bil najboljši; rezal in gladil ga je in natezal motvoz po njem. A ker te gosli le niso hotele peti, vzel jih je prihodnjič s seboj v šolo, in primerjal iz daljave z onimi, na katere so godli gospod.

Ko gospod vidi jo, kaj premišljuje deček, pokličejo ga po šoli k sebi. „Cigan je, gosli mora imeti“, si mislijo, ko gledajo, kako se je trudil deček.

Pod streho med staro šaro v župnišču so ležale stare gosli. Pri neki selitvi so prišle na vozu med

stole in mize, katere so jih stisnile, da so imele čez sredo dolgo razpoko. Po te gosli gredó gospod in jih dajo dečku. „To ti dam, ker se tako dobro učiš. Ali boš v prihodnje še bolj priden?“

Janošu se zasvetijo oči. „Bom, bom“, reče, stegne roke po goslih in jih pritisne k sebi. Ni več slišal, kaj so mu gospod še rekli, ni videl ničesar, nego le svoj zaklad. Poljubil je gospodu roko in stekel na prosto. Pred cerkvijo se je postavil, dvignil z levico gosli visoko nad glavo, v desnici je pa držal lok in mahal ž njim okoli sebe; zavriskal je, da se je razlegalo po vasi in poskočil ter preskočil pet stopnic, katere držé s ceste na pokopališče.

Potem pa je gosli stisnil pod brado, drgnil z lokom po strunah gori in doli in moško korakal skozi vas. Ljudje so postajali, ženske so stopale na hišni prag, vse je gledalo za njim.

„Jamnikov Janoš ima gosli. Zdaj se mu vidi, kakega rodú je. Cigan je cigan.“

Hitro se je toliko naučil, da je znal zaigrati navadne pesmice na goslih. V cerkvi je poslušal, kako igra cerkvenik, in ko je gnal na pašo, vzel je gosli s seboj in tolikokrat poskušal vsako pesem, da jo je znal igrati. Takrat so v Dragi na koru še vse na pamet peli, ker je cerkvenik znal le trinajst pesmij igrati na orglje. Ko so te speli, začeli so zopet od začetka. Janoš je kmalu znal vse, in ker mu jih ni bilo dosti, začel je zlagati sam nove Med

jagnjeti je sedel v travi in igral na gosli, veselo ali žalostno, kakor mu je bilo pri srcu.

5. „Cigan!“

Janoš je doslej živel še zadovoljno; mislil je, da je Jamnikov otrok, saj so v hiši lepo ravnali z njim. A brezsrčni dečki so ga kmalu začeli zbadati, in večkrat je slišal, da so ga zmerjali s ciganom. Ker je bil močen in nadarjen, so ga spoštovali tovariši, a ker je bil bolj v sé zamišljen, so se ga izogibali.

Nekoč so se igrali dečki na sredi vasi. Tudi Jožko in Janoš sta bila pri njih. A razposajeni dečki niso marali za Janoša, ko se je hotel igrati z njimi. „Cigan, cigan!“ so mu rekli. „Pojdi gôst!“

„Jožek naj le bo pri nas, tebe pa ni treba“, zaklical mu je dolg dečko. „Ti pojdi v gozd, tam si doma.“

Jožek je pogledal Janoša, ki ni vedel, zakaj tako ravnajo z njim. Zasmilil se mu je, ker ga je ljubil kakor brata. Šla sta skupaj proti domu.

„Zakaj pa so tako grdi z menoj?“ vprašal je Janoš žalostno. „Saj nikomur še nisem naredil nič hudega. Pa za cigana me kličejo! Ali ti veš, zakaj mi tako pravijo?“

Jožek je molčal nekaj časa, potem je pa rekel: „Pravijo, da si res cigan. Jaz sem poslušal, ko so

mati pravili sosedi, kako so te cigani pustili pri nas. Ko so pa videli, da poslušam, so rekli, naj tebi ne povem, ker bi bil ti žalosten.“

Kakor bi bilo treščilo v Janoša, obstal je za hip. Kar misliti si ni mogel, da bi bilo to res. Zdelo se mu je, da se vsa njegova sreča podira; kakor izgnanec na svetu se je zdel sam sebi.

Hitro je stopil proti domu in šel v hišo s trdnim namenom, da pozvé od Jamnice same, če je res, kar ljudje govoré.

Kmalu je prišel iz hiše. Bil je bled, obraz mu je bil resen. Šel je na pokopališče. Tam ob ograji se je ustavil pri nizkem, poteptanem grobu. Na njem je stal nagnjen križ, zbit iz dveh navadnih lesov. Pokleknil je na grob, objel križ, solze so ga oblile, in vzdihnil je:

„Tu torej počivajo moja mati! Oh, in jaz brezsrčnež sem tolikokrat šel mimo, in se nisem zmenil za ta prostor! Še nobene molitvice nisem zanje zmolil, še nikdar nisem mislil nanje!“

6. Tolažba v bolečinah.

Odslej je bil Janoš še bolj zamišljen. Sam sebi se je zdel, kakor tuj človek, ki nima pravice bivati med srečnimi ljudmi. Pri Jamnikovih so ga ljubili, a on se je zamislil le v svojo nesrečo. Njegova jedina tolažba so bile gosli. Na pašo jih je jemal seboj, in

kadar so ga obšle bridke misli, zaigral si je žalobne pesmice. Na gričku, na katerem je pasel Jamnikovo živino, je stalo znamenje. Bil je lesen križ s strešico, in na njem je visela podoba Matere Božje. Pod znamenjem je bila klopica, s katere se je lepo videlo čez celo Drago. Tu je sedeval, in ko je prebiral strune na goslih in mislil na svoje stariše, sestavil je pesmico o sebi in jo spremljal na goslih. Tako-le je pel:

Sirota jaz okrog blodim,
Ubog cigansk otrok,
V samoti tiho se solzím,
Kjer čuje me le Bog.

Ko sem na vasi se igral,
Nikdo ni maral me,
Nikdo mi ni roké podal,
Le vsak je karal me.

„Vsprejmite, prosim, me med sé,
Takó vas rad imam!“
A rekali so mi smeję:
„Cigan naj bo le sam!“

Zato pa hodim v temni log,
Kjer ptičke žvrgolé,
Tam zabi toge in nadlog
Užaljeno srcé.

In ko je pel, so se mu strune strastno tresle v rokah; dolgo je pel svojo pesmico, in vedno lepše se je glasila z grička doli v raván. In ljudje spodaj na polju so rekli: „Kako lepo igra Jamnikov cigan!“

Janošu pa je pogled uhajal čez raván doli do cerkvice na pokopališče. Zdelo se mu je, da vidi križec na materinem grobu, in da se mu priklanjajo cvetlice, katere je bil zasadil okoli njega. In pel je dalje svojo pesmico:

Tam mati v tihí jamici
Mi spé že mnogo let.
Ko pridem k mili mamici,
Vesél pač bodem spét.

In ko je pogledal znamenje nad seboj, videl je podobo Matere Božje. Še nikoli se mu ni zdela tako lepa, kakor sedaj, ko je potreboval njene pomoči. Pod križem je sedela in držala Sina v naročju, sedem mečev ji je prebadalo srce. Ko je gledal Žalostno Mater, se mu je zdelo, da njegovi pesmici še nekaj manjka. Igral je dalje, in ko je izvabljal strunam sladke glasove, prišle so mu tudi prave besede na misel, in pel je dalje svojo pesmico :

Če mati moja v grobu spé,
Bog daj jim večni mir,
Saj boljša Mati čuva me,
Bedí nad mano zmir.
Glej, tebi, Mati, bom udan,
Bom služil tí zvestó,
Če tudi sem ubog cigan,
Ti varuj me skrbnó.

Ko je mrak legel nad Drago, zbral je Janoš svojo čedo, obesil gosli čez ramo in gnal domov.

7. Luca.

Ko je pasel nekega dné Janoš na gričku pod znamenjem, igral si je zopet svojo pesmico. Na klopi je sedel in gledal doli v raván, zato ni zapazil, da stoji za njim ob robu gozdíča črna, velika ženska, ki ga pazljivo gleda.

„Krasen dečko!“ mrmrala je. „Ta je našega plemena. Kako lepe črne lase ima! In koža je rjava, kakor jo ima samo naš lepi rod. Ta je Marin sin.“

In premišljevala je. Bila je Luca. Postarala se je že malo, a bila je še vedno močna.

„Pred trinajstimi leti smo bili tukaj; da, toliko je star, nekaj mesecev morda več. Ves je podoben očetu. Ta mora z nami! Kako bo divji Janoš vesel, če vidi sina! Pa takega korenjaka!“

Ženska stopi k znamenju in se ustavi pred Janošem. Ta se prestraši, ko zagleda veliko ciganko pred seboj, in odloži gosli na klop.

„Krasno igraš, deček, cel dan bi te poslušala.“

Janoš jo molché gleda in se umika. A kmalu dobi pogum. „Zakaj bi se ciganke bal, če sem sam cigan?“ misli si, in jo vpraša: „Odkod pa so vaši ljudje?“

„Naš rod je iz daljnih dežel, kjer ni mraza in snega. Sovražniki so nas razkropili po svetu, a niso nas mogli zatreti. Naš rod bo živel do konca sveta in bo zmagal vse sovražnike. Mi znamo tajne umet-

nosti in zaničujemo neumne kmete. Glej, deček, jaz ti berem iz tvoje dlani vso tvojo preteklost in ti povem usodo prihodnjih dni.“

Janoš ji pomoli roko, misleč si: „Bom vsaj videl, kaj zna vse naš rod.“

„Ah, deček, čudne zgodbe berem v tvoji dlani, čudne in slavne. Rodil si se na ogerski planjavi. Tvoja mati ni odtod. Lepa je bila kot zvezda, in mila kakor solnčni žarek. Prišla je v te kraje. Ko si bil še majhen in nisi znal še ločiti med trpljenjem in radostjo, ti je umrla. Tuji ljudje so te vzgojili, tuj rod te obdaja, ki te ni vreden. Janoš ti je ime. Pri Jamnikovih so te vsprejeli. Deček, ti krave paseš, a si rojen za kraljev prestol.“

„Ženska, odkod to veste?“ zakliče Janoš iznenaden. „Kdo vam je povedal mojo zgodovino?“

„Naš rod vé stvari, ki so drugim neznane. — Kaj vidim zapisano v tvoji dlani? Vidim lepo egipčansko deželo — velika mesta, ponosne gradove. Kralj vlada velikemu narodu. Potomce tega kralja vidim izgnane. Jeden še živi, iz kraljeve rodbine je. Ta je tvoj oče. Deček, ti si kraljeve rodbine, potomec egipčanskih kraljev.“

„Ti lažeš!“

„Ne, jaz ne lažem. Še več vidim zapisano. Tvoj oče je blizu tebe, vzdihuje po tebi, hoče te objeti. — Ali hočeš videti očeta?“

„Kje pa je?“

„Tukaj v gozdu sedi pod jelko in načeluje četi. Pojdi z mano. Popeljem te k njemu.“

„Živina se mi razkropí, če grem od nje.“

„Kmet naj pase živino! Ti nisi rojen za pastirja.“

Janoš malo premišljuje. „Če grem za nekaj časa strani, ne bo ušla živina nikamor“, misli si; „in če se ciganka tudi laže, bom vsaj videl, kako živé naši ljudje.“

Svoje ljube gosli je stisnil pod pazduho, in stopila sta v gozd. Nista hodila dolgo in zagledala sta cigansko šotorišče.

8. Poglavar.

Okoli ognja sedi precejšnje število ženskih in otrok. Nekaj jih je tudi na velikem vozu, katerega krije raztrgana streha. Možje stojé ob strani pri konjih, ki se pasejo med drevjem; pod velikim drevesom pa sedi velik, črn mož, poglavar čete.

Janoš se ustavi v daljavi in gleda to življenje, Luca pa hitro stopi k glavarju in mu pové nekaj besed. Poglavar vstane in pogleda v ono stran, kjer stoji Janoš. Deček se strese, ko vidi, da so velike, kot ogel črne oči poglavarjeve uprte vanj. Kar zbežal bi najrajši, a ko pomisli: „Morda je ravno ta moj oče!“ postane in plašno gleda, kaj bo.

Poglavar stopi k njemu in se mu nasmehlja, kar le more najprijaznejše.

„Ne boj se me, sinko! Bodi pogumen, kot se spodobi za sina divjega Janoša! Ah, če bi bil jaz vedel, da tu živi moj sin, kdaj bi bil že prišel po-te in te vzal s seboj! Kakor veter bi bil prihrul nad vas in te vzal, kakor orel svoj plen, bi te bil odpeljal Lep deček si, vreden si te časti, da si poglavarjev sin.“

Zadovoljno ga je gledal poglavar, bil je vesel, da je našel Marinega otroka. Ciganski otroci so pri-skakali, obstopili dečka in ga vabili, naj ostane pri njih. Poglavar je prijel njegovo roko in ga peljal k ognju.

„Danes je praznik! Kar ste nabrali danes, vse izložite! Pripravite drog na ognju! Petelina specite! Katali (žganje) bo krožil, in tilipa (ciganski ples) se bo zaplesala!“

In glavar je prijel slokega dečka s svojimi koščeni-mi, silnimi rokami in ga dvignil ter zaklical: „Moj sin je ta, moj sin! Glejte ga, kak junak bo še to!“

In posadil ga je na konja. „Na tem konju boš jahal, če ostaneš pri nas, in uzdo mu bom dal tako lepo. kakeršne še ni nosil noben ciganski konj.“

Cigani pa so zaigrali na gosli in na citre, Luca je vzela harfo, in strgani črni otroci so zaplesali. Tudi Janoš je vzal svoje gosli pod brado in igral ž njimi. Bil je lep prizor: Na konju je sedel in krepko vlekel z lokom po strunah, konj je pa dvigal noge od veselja in migal z ušesi, ker se mu je godba

zdela tako lepa. Mračiti se je jelo, in rdečkasti svit plamena je obseval družbo.

Posedli so okoli ognja, poglavar je raztrgal pečnega petelina na dvoje in dal lep kos Janošu. Ko pa je ta jedel, spomnil se je Jamnikovih in živine na paši. Zresnil se je in premišljeval, kako bi ušel iz te družčine. A pristopila je Luca in mu dala piti opojne pijače. „Pokrepčaj se, očetu na zdravje izpij to!“ In Janoš je nagnil kupico, Luci pa se je oko zasvetilo. Zlobna ženska je bila pomočila opojno zelišče v pijačo.

In Janoš ni šel domov. Ko je legla tema na gozd, zaspal je pri ognju, poleg očeta sedeč.

Ko so zvezdice migljale na nebu, in je luna priplula izza smerečnih vrhov, se je dvignila vsa četa na odhod.

Na čelu pa je jezdil poglavar, divji Janoš. Pred sabo na konju je držal v rokah spečega dečka.

9. Križem sveta.

Ko se je zbudil deček v očetovem naročju, se je že danilo. Začuden je gledal okoli sebe. Hotel se je izviti trdi roki, ki ga je držala, in skočiti s konja. A poglavar se nagne nadenj, pogladi mu črne lase in reče: „Sin moj, kako ti je? Ali te glava boli?“

Sedaj mu pride na misel, kaj se je zgodilo sinoči.

„Pustite me nazaj k Jamnikovim, jaz moram gnati na pašo“, prosil je, a poglavar mu reče kratko: „Moj si, pri nas ostaneš!“

In ko se je ozrl po okolici, ni videl več nikjer Drage, neznani hribi so ga obdajali. Vzdihnul je, oko se mu je zasolzilo, in umolknil je

Od tega dné se je začelo novo življenje za Janoša. Spal je navadno v gozdu pri očetu, ki ga ni pustil od sebe. Ko so prišli v kak obljuden kraj, stopili so godci skupaj in vzeli Janoša s seboj. Godli so za plačilo, kjer so jih hoteli poslušati. Ženske z otroci so se pa razkropile po hišah in beračile. Tržili so tudi s konji, Janoš ni vedel, odkod jih dobivajo. Kamor so prišli, povsod so jih ljudje grdo gledali in zmerjali. Kmalu je skusil še hujše stvari. Nagovarjali so ga, naj gre tudi on prosjačit po hišah, in ko ni prinesel nič seboj, so ga zmerjali, zakaj ne krade. In ko je rekel, da se krasti ne sme, ker je greh, so se mu smejali in se norčevali iz njega. Ko je prišla nedelja, spomnil se je, da nima praznje obleke. Zjutraj je bilo, zvonovi so vabili vernike v cerkev. Vstal je z ležišča in hotel iti v vas, da izpolni svojo krščansko dolžnost. „O, ko bi imel praznično obleko, da me ne bi bilo sram poštenih ljudi“, mislil je in se umival v studencu.

„Kam pa greš?“ vpraša ga poglavar.

„V cerkev.“

„Ne smeš!“, odgovori jezno divji Janoš. „Najmanj si vreden v naši četi; sramota je za mene, da si moj sin. Kmečki ljudje so te vsega izpridili. Nisi vreden, da si potomec slavne rodbine.“

Poglavar se je bal, da ne bi Janoš ušel četi. Zato ga ni pustil v cerkev in je pazil še bolj nanj. Prizadeval si je, da bi ga privadil tatvine. „Če bo tat, in bo moral bežati pred orožniki, potem bo popoln cigan, ne bo se nam treba bati, da ga izgubimo“, mislil si je stari grešnik. Dečkovo še nepokvarjeno srce pa se je krepko ustavljalo zapeljivcem.

In četa je šla, včasih vsa skupaj, včasih vsak posamič, od kraja do kraja. Šli so na Hrvaško, in ko so jih tod zasledovali orožniki zaradi tatvin, prestopili so avstrijsko mejo in šli skozi Srbsko in Bosno v Hercegovino. Na vseh semnjih so se oglašali in barantali z vsem, kar jim je prišlo v roke, najbolj pa s konji.

Žalosten in pobit je hodil Janoš ž njimi. Studilo se mu je to življenje, in često je molil, da bi ga Bog rešil iz te družbe. Njegov obraz ni bil divji in oduren, kakoršni so bili obrazi njegovih tovarišev, nepopisljiva otožnost, znamenje tihega trpljenja, je bila razlita na njem. In ko je igral ljudem, in so mu gosli tako milo tožile, je marsikak poslušalec stisnil ginjen novčič v roke lepemu ciganskemu dečku.

10. Ciganski zbor.

Ko so hodili po Bosni, govorilo se je vedno več o vojski, katera se ima vneti med Avstrijo in bosenskimi Turki. Ta novica je zanimala tudi poglavarja naše čete, in premišljeval je, kako bi se dala taka vojska izkoristiti za ciganske namene. Cigani so se zmenili, da naredé v dalmatinskih kršnih gorah zborovanje, kjer se bodo posvetovali, kako bodo ravnali v vojski.

Janoš se je malo zmenil za vse to. Hodil je za drugimi, kamor so ga peljali. Stokrat bi bil že rad pobegnil, a ni vedel, kam se naj obrne v tuji deželi. Cigani pa so prav pridno kradli na poti, in ko se je sešla vsa četa, pomnožena s krepkimi možni drugih rodbin na skaloviti gori ob Neretvi, imeli so v vrečah dovolj perutnine, mesa in pijače shranjene.

Tu je otvoril divji Janoš zborovanje. Pogovarjali so se, kako se bodo postavili ob meji, kjer pridejo vojaki v deželo, kako bodo ob strani sledili vojski, da bi kradli živino, zlasti konje v krvavih bojih, ki se bodo vršili.

Potem so pa začeli veliko pojedino. Več ognjev je gorelo med skalami, okoli njih pa so ležali in sedeli črni cigani, jedli in pili ter peli svoje pesmi. Zopet so zapele gosli, in harfe so brenkale vmes. Tudi Janoš je igral, ker ga je poglavar prisilil ter mu zažugal, da se mora ravno tako obnašati, kakor drugi.

„Na boj, na boj, ti slavni rod,
Le plani med sovrage,
Oj kmalu praznoval boš god
Nesmrtne, slavne zmage!“

Tako je odmevalo med skalami, ognji so plapolali, oči so se bliskale, kozarci so žvenketali. Nebeške zvezdice pa so šle nad njimi počasi svojo pot, tiho, mirno, brezglasno.

Ko je bilo že davno čez polnoči, pogasnili so ognji, in cigani so pospali. Janoš pa je šel strani na skalnat rob. Spodaj je bil prepad, in globoko v strugi je šumela Neretva. Tu se je vrgel na tla, in zajokal od hude bolesti.

„O, da bi mogel zopet nazaj, nazaj v tiho Drago, kjer živé pošteni ljudje! Na kolena bi padel pred ljubo ženo, ki me je vzgojila, in pred dobrim Jožkom, in bi ju prosil, naj mi odpustita, da jima nisem vračal ljubezni. Mila mamica gledajo z nebes name in se jokajo. Hoteli so, da bi jaz bil srečnejši od njih, oh, in zdaj sem še bolj nesrečen, nego so bili oni!“ In vzel je zopet gosli v roke in zaigral svojo pesmico :

Sirota jaz okrog blodim,
Ubog cigansk otrok,
V samoti tiho se solzim,
Kjer čuje me le Bog.

Tam mati v tihi jamici
Mi spé že mnogo let.
Ko pridem k mili mamici,
Vesel pač bodem spet.

In segel je v nedrije ter poljubljal križec, katerega je podedoval po materi. Bil je jedina dedščina,

čuval ga je kot najdražji zaklad. In ko ga je gledal v svitu vshajajoče zarje, zaigral je zopet in polglasno zapel:

Preganjan tudi Ti si bil,
O Rešenik svetá,
Nedolžen grenki kelih pil
Trpljenja in gorjá.

S Teboj udano bom trpel
In hodil križev pot,
Dokler bom k tebi gor dospel,
Kjer ni več zla in zmot.

Prvi solnčni žarki so posvetili na skalne robove. Deček gleda v globočino. A kaj je to? Oboroženi možje plezajo po skalah navzgor. Puške jim visé ob ramah in meči jim rožljajo ob boku. To so vojaki in orožniki. Koga iščejo?

Hitro poskoči deček in teče buditi očeta. Ta se počasi vzdrami.

„Oče, oče, lové nas, orožniki so tu!“ Poglavar plane kvišku in pogleda doli. Glasno zapiska na piščal, da se žvižgajoči pisk razlega med skalovjem. Cigani se vzbudé, poglavar jim dá kratka povelja, in hitro se razpršé na vse strani. Orožja nimajo, da bi se branili, vsak gleda, kje bi utekel. A orožniki prihajajo tudi z nasprotne strani, že jih lové med skalami. Ženske vpijejo, otroci jokajo. Tatinska družba je zasežena.

Z divjim vpitjem beží tam velika ciganka pred orožnikom. Črni lasje plavajo Luci po zraku. Na vrh skale pleza, da bi ušla preganjalcem.

„Stoj!“ vpije orožnik. Ciganka pa hití še bolj. „Stoj!“ zavpije orožnik zopet in nameri s puško. Ciganka pa prime kamen in ga zažene v njega. A puška počí, ciganka izgine v globočini. Jednakomerno šumí Neretva v prepadu.

Oče in sin pa se spustita s skale doli v globoko razpoklino ter se skrijeta za nizkim grmičjem. Potem plezata v dolino, kjer se Neretva preriva po ozki strugi proti morju.

II. Pri mamići.

Temna noč leží nad Drago. Polnoči je že davno minilo. Kar prideta dva človeka, velik mož in deček, skozi vas. To je Janoš s svojim očetom. Iz Dalmacije bežita na Ogersko, in ker se staremu poglavarju ne zdi varno hoditi čez Hrvaško, izbral si je pot čez Kranjsko in Štajersko. Na poti sta godla, da sta dobila od ljudij kak dar. Janoš je bil čedalje slabotnejši, dušna bolest in telésni napor sta ga čisto premagala. Janoš je nalašč zavijal vedno proti Dragi, da bi še jedenkrat videl ljube kraje, kjer je preživel mladost. Ko je pa poglavar spoznal, da mika dečka priljubljeni mu kraj, gnal ga je hitro dalje. Po noči sta šla skozi vas, da ne bi dečka nikdo spoznal.

Janoš pa je zavil s ceste v stran na pokopališče. Tam blizu pri vhodu je materin grob. Ali bi mogel iti brezsrdno mimo, ne da bi malo postal in po-

molil? Poglavar stopi za njim. „Kam pa greš?“ vpraša ga.

„Oče, glejte, tu so pokopani mamica. Ah, kako dolgo nisem bil tu! Križ bo skoro padel, nihče ga ne popravlja. In kdo skrbi za cvetke, katere sem nasadil? Gotovo vené in umirajo!“

„Pojdi, pojdi! Mudí se nama!“ priganja ga poglavar.

„Oče, ne morem, ne morem, vse moči sem napel, da sem prišel do tega mesta. Če ne bi bil tako hrepenel, da vidim materin grob in ljubo mi vas, omagal bi bil že davno.“

„Ti nečeš z mano, ti se mi hočeš izneveriti!“ govoril je poglavar jezno in poskušal potegniti dečka za seboj. Ta pa se mu iztrga, sede na grob in zaigra svojo žalostinko:

„Tu mati v tihi jamici
Mi spé že mnogo let,
Ko pridem k mili mamici,
Vesel pač bodem spet.“

Glasovi so trepetali nad grobovi daleč v tiho noč. Stari cigan je besnel od jeze. „Z mano, z mano! Ti moraš odtod!“ sikal je in trgal dečka od groba. Deček pa je prosil očeta, naj ga pusti.

„Ah, pustite me, oče, tu! Jaz ne morem več z vami tavati po svetu. Mamica me kličejo in me prosijo, naj bom pošten človek. Z vami ne smem. Moja vest me je pekla, dokler sem blodil z vami,

prosim, pustite me tu!“ In zopet so nežni glasovi zatrepotali čez plan :

„Ko pridem k mili mamici,
Vesel pač bodem spet.“

Poglavar je ves kipel od jeze. V roki je držal potno palico, debelo, okovano gorjačo ; bila je tema, da se skoro drug drugega nista videla.

„Tako j greš strani, ali te pa kaznujem pri tej priči.“ In dvignil je gorjačo nad njim v divji jezi.

Deček pa je prosil : „Oh, oče, pustite me tu!“

Cigan pa ne more premagovati več svoje jeze in udari v temi tje, odkoder je slišal glasove. Glasovi utihnejo, z globokim vzdihom pade deček čez grob. Cigan stoji za hip nepremično, kakor bi čakal odgovora, potem se pa skloni in ko vidi, da leži deček na tleh, poloti se ga strašna žalost.

„Mili sin, duša moja, kaj ti je? Saj ti nisem hotel storiti nič žalega.“ Skloni se in dvigne dečka. „Odgovôri, ljubček moj, kaj ti je?“ prosi žalostni oče. Deček pa se ne gane.

Cigan sede na grob in si položi dečka v naročje. Za oblaki se začne nekaj jasnit, sem ter tje predere kak lunin žarek temo, in oče gleda v blede obraz dečkov, na katerem začuti mokre, krvave sledove.

„Jaz nesrečnež sem ubil sina, milo dete! Oh, odpri svoje oči, dragi sinko, reci, da si zdrav! Saj

ti nisem hotel storiti nič žalega.“ In poglavar se je zjokal kakor dete, da so mu solze kapale na črne dečkove kodre.

12. Zopet vesel.

Ko je drugo jutro zazvonilo k sveti maši, šla je Jamnica v cerkev. Ko pa stopi na pokopališče, vidi na Marinem grobu cigana z dečkom v naročju. Radovedna gre gledat, kaj da dela tam. Kako se pa začudi, ko spozná, da je ta deček Janoš, njen gojenec! Oči je bil odprl in tolažil očeta, da ni tako hudo.

„Janez, ali si ti tukaj?“ oglesi se ženica. Deček obrne glavo in se ji nasmehlja. „Odpustite, da sem šel od vas. O, jaz nisem bil kriv, zapeljali so me. Še vas ljubim, kakor mater vas ljubim.“

Kmalu je videla žena, kaj da je. Zgovorila se je s poglavarjem, da je prinesel dečka k nji domov.

Tu je sedaj ležal prav tako, kakor nekdanj njegova mamica. Ko je prišel Jožek s paše, pozdravil ga je Janoš ljubeznivo, podal mu roko in ga prosil odpuščanja, če kdaj ni bil dovolj prijazen ž njim. „Ko bi bil vedel, kako dobri ste bili vi z menoj, nikdar ne bi bil žalosten sedel pod znamenjem. Kako srečen si, Jožek, da imaš tako dobre stariše, jaz pa sem trpel toliko, toliko, odkar so me odpeljali od vas!“

Poleg njega je stal divji Janoš in upiral vanj temni pogled. Lepši se mu je zdel na smrt bolni

deček, nego vse rožice in trobentice, kar jih je videl kdaj, in kakor bridki meč mu je prebadala srce zavest, da zaradi njega vení ta cvetka.

„Oče, prosim vas, ne bodíte tako žalostni!“ dejal je deček. „Zapojte mi mojo pesem!“ In divji Janoš je potegnil z roko čez čelo, vzel gosli in zapel dečkovo pesmico:

„Sirota si okrog blodil,
Ubog cigansk otrok,
V samoti tiho se solzil,
Kjer čul te je le Bog.
Ko tvojo tiho zréš boleš,
Oko mi zasolzi,
Krivice muči me zavest,
In srce me boli.“

„Oče, nikar ne pojte tako žalostno, saj sem zopet vesel, oh, tako vesel, kakor že dolgo nisem bil. Le igrajte, oče, bom pa jaz zapel, če bom mogel. Še nekaj sem si izmislil k svoji pesmici!“

Kri mu je šinila v lice, in oči so se mu zopet zalesketale. S tresočim glasom je zapel:

„Ne grem več v gaj, ne pojdem v log,
Kjer rožice cvetó,
V prekrasni vrt me kliče Bog,
Kjer angelci pojó.
Pojó, da žalost kratka je,
Da srce se vmiri,
A večna radost sladka je,
Tam nihče ne trpi.“

A pesmica mu je zamrla na ustnicah, omahnil je. Slabost ga je prevzela. Oči je zatisnil in čez nekaj časa zaspal. Tako je bilo nekaj dni. Poglavar je stal poleg bolnega dečka in ga gledal, kakor bi se bal, da mu ga kdo vzame. Kadar ni mogel več strpeti v hiši, šel je ven v gozd, letal med drevjem in se potikal po tratah kakor plašna zver. Kadar pa je bil pri dečku, bil je miren in krotak.

Deček je hiral vedno bolj.

„Oče“, dejal je nekega dné, ko je prišel poglavar iz gozda, „oče, danes bom srečen. Jožek je šel po gospoda. Kmalu pridejo in mi prinesó živega Boga, da me angelska jed pokrepča na vekomaj. Potem bom pa tako vesel, da se ne bom bal nikogar več, tudi smrti ne. Če umrjem, pridem naravnost k mami, ki me že čakajo. Potem bova skupaj molila za vas, oče, in za vse naše ljudi.“

„Pripravi se, Janoš, že gredó“, reče Jožek, ko vstopi. „Tu sem ti prinesel cvetic z materinega groba, da ti ozaljšam posteljico, ko pride nebeški Kralj k tebi.“

In kmalu so prišli. Zvonček je zazvonil pred durmi, in glasne molitve so se zaslišale. Poglavar je padel na kolena ob postelji in skril glavo v odejo.

Sprejel je sveto popotnico, poln goreče ljubezni. Srce se mu je topilo v blaženih čustvih. Ležal je dolgo nepremično s sklenjenimi rokami, le tresoče ustnice so se mu premikale; govoril je s svojim Izveličarjem.

In ko je odprl oči, videl je rjavo obličje, ki se je nagnilo nad njega.

„Oče, ali ne bi hoteli vi tudi tako srečni biti, kakor sem jaz?“

In utihnil je zopet, oči so se mu zaprle.

Poglavar mu dvigne glavo in posluša dihljaje. Oh, ko bi mogel s svojo srčno krvjo oživiti to umirajoče truplo, kako rad bi jo prelil!

„Ne umri, ne umri, ljubi sinko“, šepetal mu je. „Glej, trate zelené, in gozd duhtí, solnce sije žarko in veselo, ne umri! Zopet pojdemo čez goré in doline, na brzem konjiču bova jahala čez plan, ne umri! Čuval te bom in skrbel zate, v mojem naročju boš spal, ko bo nočna rosa krepila zelenje, ne umri! — In nihče te ne bo smel žaliti, ti boš poglavar naše čete, ne umri, ne umri, moj sinko!“

Dečku pa se je začelo blesti. Sanjalo se mu je od hudobne Luce, z goslimi je hodil po vaseh.

Pa vzdramil se je zopet. „Oče, ne žalujte, kmalu se ločim. Tako mlad, tako mlad — pa sem toliko prestal! A sedaj nisem več žalosten. Ko pridem k mili mamici, bom še bolj vesel. — Oče, mamica so srečni sedaj. Skoro, skoro pridem še jaz tje. Še vi, oče, še vi pridite k nama!“

In zopet je ležal nepremično. Materin križec je držal v roki in ga stiskal k sebi z zadnjo močjo.

„Mamica mi gredó nasproti . . . In lepa gospa jih pelje k meni . . . Moj križec gledajo . . . Po križcu me bodo spoznali . . .“

Nasmehnil se je in polglasno šepetal svojo pesmico :

„O, kmalo, kmalo gor dospem,
Kjer ni več zla in zmot.“

Jamnica je pristopila in ga poškopila z blagoslovljeno vodo, da bi mu bil lažji zadnji boj. Hvaležno jo je pogledal.

Jožku se je milo storilo, ko je videl, kako trpi ubogi Janoš. Ponudil mu je cvetlice: „Glej, z materinega groba so; še duhtijo!“ A ni jih prijel, obležale so mu na prsih. Tako je ležal, kakor marmornat kip, olepšan s cveticami.

„Z Bogom, mili Jožek . . . molil bom zate . . .“
In poljubljal je materin križec.

Čez nekaj časa pa je vzdihnil polglasno: „Oče, jaz grem . . . Nebeška Mati . . . me kliče . . . o Jezus, Marija! . . .“

Poglavar pa je poslušal željno, da bi še kak glas slišal iz milih ust, a onemela so. Mrzlo je bilo truplo, srce je mirovalo

Nesrečni cigan je omahnil na posteljo, tresel se je v srčnih bolečinah. Jamnica pa je mrliču zatisnila oči.

„Sedaj je pri mili mamici, sedaj je zopet vesel“, dejala je.

Pokopali so ga k mamici. Vsi vaški otroci so šli v vrsti za pogrebom in so mu zapeli na grobu pesem o večnem veselju. Ko so ga zagrebli, razšli so se polagoma. Divji Janoš pa se ni mogel dolgo ločiti od groba. V spominu so mu zveneale besede umirajočega dečka: „Oče, pridite tudi vi k nama.“

In ko se je obrnil od groba, da odide, priklonil se je in poleg groba utrgal cvetko. Na klobuk za trak si jo je pripel za spomin. Pogledal je, kam bi nameril korak. Tako pusto se mu je zdelo na svetu. Bil je sam, čisto sam. Ko pa je stopil na cesto, ni bil več sam. Nekdo mu je položil roko na ramo in rekel: „V imenu postave greste z menoj!“ Divji Janoš ni rekel ničesar. Besede umirajočega dečka so mu bile še vedno na mislih.

Šel je z orožnikom pred sodišče.

* * *

Preteklo je več dni od tega dogodka. Po ozkih in nizkih hodnikih sta hodila jetničar in duhovnik. Jetničar je imel v roki težke debele ključe.

„Cigan, ki je tukaj zaprt, je prav lepo prosil, da bi prišli k njemu. O svojem otroku mi je govoril, kateri mu je pred kratkim umrl. Pravi, da hoče biti krščen, da bo tudi on tako srečen, kakor njegov sinček. Čuden jetnik je. Nekaj časa je bil ves divji in nezaupen, a če se spomni sina, mu pridejo solze in se pomiri.“

Vrata so se hreščé odprla.

Na klopi je bilo nekaj slame, in na njej je ležal velik, obraščen mož. Lice je bilo blede, roke krčevito stisnjene. Cvetlica, katero je vzel divji Janoš seboj, ležala je poleg njega, vela in suha.

Duhovnik mu pogleda v obraz in v osteklenele oči. Na licu se mu je še videl sled solzâ.

„Mrtev je. Najbrže ga je zadel mrtvoud. Divji orel ni mogel živeti v ozki kletki. — A rešen je. Saj je prejel krst željâ. Molimo zanj!“

Eugen Lampe.

Slovanske bučele.

(Legenda.)

Ko hodil po svetu še Kristus-Gospod,
Osrečiti želel ves zemski je rod.

Zemljó Vsemogočni baš s cvetjem odel,
Ko s Petrom v slovansko vas je dospel.

Prepekalo solnce je žarno z nebá,
Da žejna in trudna sta bila obá.

Pa Peter upehan Gospodu velí:
„Glej, Kriste, drevó je tam sredi vasí.“

K drevesu korák pospešita svoj;
Otére Gospod in apostol si znoj.

Ko sprejme ju lipa pod senčne vrhé,
Pa Kristus besede tovarišu dé:

„Odkâr na brezmejno zrè solnce zemljó,
Ni vzrlo doslej, pa ni vzrlo ne bó

Rodú na svetu, kateri bi býl
Ljubezen do bližnjega lepše gojíl,

Kot jo v gostoljubju gojí Slován,
Ki hranil nauke bo moje srčán.“

Zdaj Peter povzdigne h Gospodu očí,
S prosečím mu glasom takó govori:

„Saj vsadil Slovan tudi to je drevó,
Ki rádoti nama srcé in okó.

Zato pa plačilo jim daj, o Gospod,
Da pomnil obisk tvoj bode ta rod.

Kot v lipe sva senci uživala slaj,
Takó i Slovani ga pijejo naj.“

Usliši ga Kristus, in njiju znoj
Tako j spremeni se v buččlñi roj.

Zato še zdaj lipe dišečí cvet
In slaj medú proslavlja naš svet.

Fr. Kralj.

Kako se je Matijček poboljšal.

Pri sosedovih so imeli Matijčka, ki je bil star kakih osem let, a zrel najmanj za štirinajst. Temu kriva je bila že domača vzgoja. Premalo so pazili nanj. Kolikokrat je zaslužil, da bi bil resno kaznovan, pa stariši so imeli na polju in pri živini toliko opravka, da se niso zmenili mnogo za njegovo počenjanje.

Tako je bil Matijček prepuščen sam sebi. In to svobodo je v obilni meri porabil. Vsa vas ga je bila sita. A ne samo ljudje, tudi živali so morale dosti prestati pred njim. Ko bi povabil ne samo domačo mačko, ampak tudi druge živali, na primer sosedovega petelina, vrabce na strehi, seničice v meji in žabe v mlaki pred sodni stol, naj tožijo Matijčka, bi ga gotovo soglasno obsodile na smrt. Njegovo orožje je bila palica in kamenje. Govoril ni veliko, tem bolj je delal. Ko so spomladi zopet oživili ptički

naša drevesa, vedel je Matijček, kje ima gnezdo kos, kje spletajo seničice svoje domovje, in kje so vrabci zbrani v največjem številu. Ko je jeseni zorelo župniško sadje, zagnal je Matijček marsikako poleno v zelene vrhove, in kadar je ležalo zjutraj na tleh polno listja, in na drevju par polen, katera niso hotela pasti doli, če tudi je za njimi zavihtel še par drugih — tedaj je vedela vsa vaška mladina, da je okusil prvo sadje Matijček.

Z gospodom učiteljem nista bila nič kaj prijatelja. Matijčku so se zdeli gospod vse preveč natančni, zanj so se vse preveč menili. Že drugo leto je sedel v istem razredu, v isti klopi. Rekli so, da se je hotel vsega naučiti počasi, a natančno. Njegove bukvice, katere je prinesel redoma slednji dan privezane na naramnici, bi imele povedati marsikaj zanimivega.

Če je bil pa v šoli pokaran, da je bil zanikaren, tedaj je Matijček utaknil prst v usta in molčal. Sklenil in obljubil je desetkrat, da se hoče poboljšati, pa tega sklepa ni nikoli izvršil v dejanju. Matijček je ostal vedno isti Matijček.

Pa prišla je tudi zanj bridka skušnja, katera ga je tako pre naredila, da se je res poboljšal. To se je zgodilo tako-le:

Cajnarjeva Urša je imela važno nalogo, da je raznašala po vasi novice, n. pr. ‚Domoljuba‘, ‚Kmetovalca‘ in druge. Več pa, kakor novice, je povedala ona sama. Stara je bila in čudna. Pri rojstvu je

dobila slučajno jedno nogo krajšo od druge. Zato je rabila gorjačo, a neobhodno potrebna ji ravno ni bila. Opirala se je nanjo samó zato, da se ni tako poznalo, da švedra. To se ji ni zdelo lepo, posebno zato ne, ker je bila za mladih let baje prva dekla v mestu pri nekem baronu. Na stara leta ji ni preostajalo nič drugega, kakor da je pobirala razne cunje in kosti ter jih nosila vsak mesec v Ljubljano. Stanovala je pri čevljarju Petru, prav dobrovoljnem človečku, ki je stanoval v neki kajži na koncu vasi in bil prav zadovoljen, če mu je skuhala Urša opoldne in zvečer kaj gorkega.

K Petru je zabajal Matijček, pa ne zaradi njega, ampak zaradi škorca, katerega je imel Peter posebno rad. Ta škorec mu je bil jako všeč. Takega-le škorca bi bil Matijček rad imel.

Čevljar in škorec sta se popolnoma razumela. Kadar ni bilo dela, sta stradala, v boljših časih pa sta se dobro imela oba. Celo izgovarjati je znal škorec par besedij, in to je bilo Matijčku posebno všeč. Kaj vse bi ga bil on naučil! Kako lepo bi bilo, če bi se pri čitanki skupaj učila! Take misli so rojile po glavi Matijčku, kadarkoli je obiskal Petra. Ali čevljar mu ga ni hotel dati; smel ga je samo obiskati; doma ga ni imel, to ga je bolelo.

Nič tako pa nista bila prijatelja Urša in Matijček. Čim dalje sta bila narazen, tem bolje je bilo. Matijček ji je nagajal, kjer je mogel. Urša je pa raz-

nesla takoj vsako hudobijo „pridnega“ Matijčka. Pa prigodilo se je nekaj posebnega.

Neki popoldan pride kakor navadno Matijček zopet k Petru, a njega ni bilo doma. Njegovo veselje je bilo, da je smel škorca celo v roke prijeti. Škorec se je nekaj časa pustil držati, potem ga je pa kavsnil. Matijček se pa ni dosti zmenil za to. Pogovarjal se je prav prijazno ž njim, škorec je pa vedno klical svojega gospodarja: Eter, eter!

Tu pa veter potegne, vrata se odpro in — „ha-ha-ha!“ se zakrohota škorec ter jo popiha na bližnjo jablano.

Matijčku je kar glas zastal; hitro skoči ven in gleda, kako bi splezal na drevo. Oh, to je sreča, da Urše ni doma! Iz žepov pobere poslednje drobtine ter jih ponuja škorcju: „Ná-ná“, ali škorec mu odgovarja: „Tele, tele“. Pristavi lestvico in spleza na drevo. Ali škorec je pristavil še zadnjikrat: „tele!“ ter sfrčal v gozd.

Kaj pa sedaj? „Najlepše bo, če se hitro spraviš domov“, tako si je mislil Matijček. In res je šel domov.

Tisti večer se je Matijček pridno učil, ali njegove misli so bile vse drugod. Tudi spat je šel preje kot drugekrati. Ali zaspati ni mogel. Po glavi so mu rojili vedno Peter, škorec, Urša in učitelj. Kaj bo? V takih mislih je zaspal.

Drugo jutro je šel prej v šolo. Čakal je, če že kaj vedó. In res ga je pred šolo vse pozdravilo z

različnimi imeni. Ali najbolj ga je bolelo, ker so mu očitali, da je ukradel škorca.

Tudi učitelj so že vedeli. „Oh, ta Urša!“ to je bil njegov prvi vzklik. Obdolžen je bil, da je škorca vzela. Ali on je zatrjeval, da ne, pa da ne. Dejal je roke od zadaj navskriž in zatrdil trikrat, da ga ni, pa ga ni. Resnice pa le ni hotel povedati. Kaznovan je bil, zaprt je bil.

Domov gredé je šel sam in ves čas mislil, kako bi se znosil nad Uršo, ki ga je zopet tako po nedolžnem zatožila pri učitelju. K Petru si ni več upal, ali drugače bi težko prišla z Uršo v dotiko. Pa spomnil se je, da pobira Urša vsak ponedeljek kosti po vasi. In res, bližajoč se domači vasi, zapazi Uršo, ko je ravno stopila v županovo hišo ter pustila pred vrati koš poln kostij in cunj. Hitro mu šine v glavo dobra misel. Skrbno pogleda okoli, nikogar ni. Matijček pristopi in prebrne tisti koš, da so se stresle kosti, in da se je koš trkelikal doli po klancu. Sam se je pa skrtil za županov skedenj in gledal škodeželjno, kaj bo. In res pride Urša iz hiše in zagleda pod klancem svoj koš in raztresene kosti. Kaj je govorila, ni slišal, ali jezila se je grozno. In to je tako dobro délo Matijčku!

Urša je vzdignila koš ter pobirala počasi kosti. Ali klanec je bil strm, in ker je imela Urša samo jedno trdno nogo, ji izpodleti, da pade ona s košem vred.

Sedaj se pa Matijček glasno zakrohoče, tako dobro se mu je zdelo!

Ali Urša ga je slišala. In kakor bi trenil, pobere gorjačo ter steče za njim. To sta šla, Matijček po obeh, Urša pa po jedni. Kar hladno mu je prihajalo. „Kaj bo, če me dobi?“ si je mislil. Otroci so vkup leteli, vrabci pa so peli na vseh strehah: „Živ, živ, je že spet bil nagajiv, živ! Matijčku nastajajo od napore debele oči, ozre se nazaj, kmalu bosta skupaj. Tu jo zavije na ozko brv čez Krnico, čez katero pa Urša ne bo mogla teči. Kar zasmejalo se mu je. Ali izpodtakne se ob palec, in štrbunk! Matijček je v vodi, precej globoki. Urša se je ravno pred brvjo ustavila.

Kaj je bilo storiti? Urši se je dobro zdelo, in skoro bi bila zaklicala: Prav ti je! Ali imela je usmiljeno srce, pomolila je svojo gorjačo Matijčku, ki je že nekaterikrat prav globoko požrl, in takó rešila svojega sovražnika. Matijček pa je stal na bregu, in vse je teklo od njega. Še nikoli ni tako grdo jokal. Urša mu je naredila dolgo pridigo.

Mej tem krikom se je zbrala precejšnja množica otrok; jedni so mu privoščili, le nekateri so ga pomilovali.

Vštric sta šla Matijček in Urša tako prijazno, kakor še nikoli. Jokal je, na sosedovi njivi pa se je oglasil petelin: „Kikerikij, še nabij ga, nabij!“

In ribice so švigale v vodi sem ter tje ter si pripovedovale veselo novico, da se je Matijček do dobrega skopal.

Matijček bi se bil v tej obliki vsakemu smilil. Mati sama niso vedeli, ali bi ga okarali ali pomilovali. Vstopil se je pred nje in prosil sveže obleke. Ali, kje jo dobiti, ko je vse, kar je imel, nosil na sebi? Moral je torej v posteljo, dokler se obleka ne posuši. Pod ležiščem pa je ležala mačka in je mijavkala: „Mijav, še premav, mijav.“

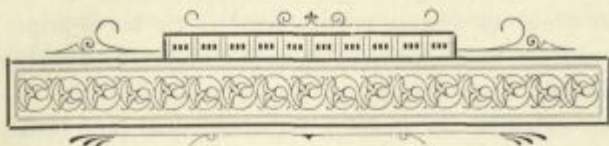
In isti večer so šle race in racmani po sredi ceste na vodo. Matijčku se je zdelo, da so vpile: „Fit, fit, le pojdi nas podit, podit!“ In žabe so tisti večer brez skrbi pele: „Lé-ga, lé-ga!“

Matijčka pa je grozno zeblo. Prehladil se je in ležal dva tedna. In vsako jutro se je zbrala cela četa vrabcev pod njegovim oknom ter nagajala: „Ali si še živ, živ!“ Mačka pa je pod posteljo vedno za-trjevala, da je bilo še „prejav, prejav“.

Od tega časa se je Matijček res poboljšal, in prijatelji so bili zopet on in Peter in Urša, in župniška jabolka že dolgo niso bila tako polna, kakor tisto leto, ko je Matijček padel v Krnico.

Iv. Baloh.

Izkušnja,

Dobili smo v šoli nalogo,
Nalogo dolgó in težkó;
Truditi bo treba se mnogo,
Pa saj sem šel v šolo zato.

Tedaj le na delo pogumno,
Saj kdo pač učen se rodi?
Dal Bog ti je glavico umno,
Naj trud te tedaj ne plaši.

Z besedami temi sem dela
Lotil se odločno, skrbnó —
Kar ptička na okno pripéla
Vabljivo mi je in sladkó:

„Glej, spet je pomlad priveslala
Na krilih lahkotnih v dežel;
S seboj je nebroj pripeljala
Spet sestric mi pevčic krdél.

Po travnikih cvetke je nežne
Sadila, trosila gostó;
Še v trnje cvetličice snežne
Z bogato je vrgla rokó.

In v cvetje in mlado zelenje
Oblekla je vrte in gaj;
Povsodi je novo življenje,
Vsa zemlja zdaj krasen je raj.

In vso to krasoto preveva
Nam vetrič pomladni mehkó,
In vso to lepoto obseva
Pomladno nam solnce zlató.

Tedaj naj še tebi zasije
Zdaj žarek prostosti zlaté,
Na prostem naj zdaj se navžije
Radósti še tvoje srcé!*

Odpela je ptička; a v meni
Vzbudila je željo srčnó:
Da želel sem v svet prerojeni,
V narodo spet živo, novó.

Vdal skóro sem se izkušnjavi —
Tu vstane mi v duši spomín
Na mamico drago v daljavi,
Mislečo, kaj dela njih sin.

Kaj počne, pač mislijo, sinček, Premagal zdaj sem izkušnjava,
Za ktereга vedno skrbim? Pa ptički vabljevki dejal:
Kaj dela moj dragi jedinček, „Poléti čez goro, nižavo,
Ki zanj le trpim in živim? Poléti do rodnih mi tal!

Da bilo bi vedno mu v čisljih, V leseni tam bivajo koči
Kar sem mu vsadila v srcé: Mi mamica draga takó.
„Naj Bog ti bo vedno le v mislih Njim ptičica verno sporoči,
In stóri, kar tirja od té.“ Da hranim njih nauk zvestó.

Ta misel mi v srcu vzbudila Jaz bodem jim s pridnostjo vračal,
Ljubezni, dolžnosti je čut; Jim skušal spolniti željé,
Ta misel me je okrepila, A Bog jim v nebesih bo plačal,
Da ni mi pretežek bil trud. Kar za-me skrbé in trpé.“

Jan. Ev. Zorè.

V spomin in opomin!

Grčev Janezek in Rojčev Francek sta pasla v
„logu“ vsak svojo čredico. Z zavračanjem
živine navadno nista imela dosti opraviti.
kajti pašnik „log“ ograja na dveh straneh živa meja,
na jedni strani pa teče bister potoček, na katerega
bregu raste gosto grmovje.

Naša pastirčka sta si bila velika prijateljja; v šolo
sta hodila vedno skupaj, skupaj sta se učila, na paši
pa sta igrala nedolžne igre, dostikrat sta krepko
vriskala in vmes veselo popevala vse one lepe pesmice,
katerih so jih naučili gospod učitelj v šoli.

Bilo je v začetku onega meseca, v katerem se pokažejo prvi poslanci jeseni. To leto so bile velike vojaške vaje v našem kraju, in zato se pač ne smemo čuditi, da je ono veselo petje v logu ponehalo za nekaj časa, kajti Janezek in Francek sta si vedela toliko pripovedovati o urnih in spretnih vojaki, o njih lepi in svetli vojaški opravi, o iskrih konjičkih, o puškah in sabljicah, da sta popolnoma pozabila petja in vriskanja.

„Jaz hočem tudi biti vojak!“ pravi nekega lepega popoldne Janezek svojemu tovarišu.

„Juhu! Tudi jaz si želim, nositi svetlo puško čez ramo in svetlo sabljico prepasano ob ledju“, pritrjuje Francek in od veselja poskoči ter zavriska.

„To bo lepo!“ nadaljuje Janezek. „Pa streljala bova. Le poglej, Francek, take-le patrone imajo vojaki in ž njimi streljajo. To-le sem našel doma pred hišo, gotovo jo je izgubil kak vojak.“

„Pokaži, pokaži! Daj jo meni, da jo pogledam, kakšna da je“, pravi Francek proseče.

Ker se je Janezek bal, da bi njegov prijatelj morebiti hotel streljati, obotavljal se je nekaj časa ter mu ni hotel izročiti nevarne patrone. Toda Francek ga le nagovarja, da naj ustreže njegovi želji, in ga tolaži, da se mu ničesar ni treba bati. Tako res pregovori svojega prijatelja, da mu dá s papirjem nabasani naboj ali patrono, kakor mu pravijo vojaki.

„Poglej, Janezek!“ pravi takoj nato Francek, „tukaj-le zadaj na to-le bunčico se mora udariti, in patrona se ubije ter počí.“

„Nikar, nikar ne poskušaj!“ prosi Janezek. „Ustrelil se boš.“

„Le poglej! saj je samo s papirjem nabasana, nikake kroglice ni v njej“, modruje radovedni Francek in izkuša potolažiti svojega prijatelja.

„Oh, naša mama nas vedno svari jo pred strelom, češ, da je to silno nevarno in človeka lahko ubije“, odvrča Janezek tovariša od nevarnega poskusa.

Toda Francek se ne zmeni za tarnanje prijateljevo, ampak skoči v jarek, v katerem šumljá bistri potoček, pobere debel kamen, nastavi naboj na mo-gočno lipo, udari s kamenom na patronino zadnjo stran — toda patrona ne počí. Francek je ne more ubiti, ampak spravi jo le precej globoko v mehko lipovo deblo.

„Neče počiti . . . Kamen je predebel in ne zadene dobro na drobno bunčico v sredi . . . Kako jo hočem ubiti? . . . Ko bi imel kladivo?“ premišlja Francek nekoliko nevoljen in težko pričakujoč poka. „Janezek, nič se nikar ne boj! Le malo počakaj! V vodo grem po kakšen bolj droben in oster kamenček, nastavim ga na bunčico in z debelim kamenom udarim na drobnega. Morebiti se sproži!“

Kakor je sklenil, tako je storil!

Janezek plašno pričakuje, kaj se bo zgodilo, Francek pa nastavi oster kamen na naboj, udari z debelim kamenom, in —

„Ojoj! Bog pomagaj in sveta Mati Božja!“ zavpije Francek na vse grlo.

Janezek se spusti v glasen jok in priskoči k nesrečnemu tovarišu. „Ali si še živ? Ali te je ubilo? Bog pomagaj!“ povprašuje kar v jedni sapi Francka, ki se trese po vsem životu; z jedno roko si zakriva čelo, v drugi pa še vedno drži krčevito debeli kamen.

„Oh, zakaj nisem tebe ubogal, Janezek? Na čelu me boli Oči me skelé V ušesih mi kar brenčí . . . Slabo slišim Čelo mi oteka . . . pa saj ni bilo kroglice v patroni . . . A sedaj pa že vem, kaj me je udarilo: smodnik je patrono raznesel in s svojo močjo vrgel ostri kamen na moje čelo . . .“ tako je razlagal Francek nesrečo, ki se je pripetila kar v jednom hipu.

„Ali te je kaj osmodilo?“ povprašuje Janezek. „Ali nisi videl, Francek, kakšen ogenj se je pokazal, ko je počilo?“

„Toliko vem, da mi je udaril silni pok na ušesa, a ognja ali dima nisem videl“, odgovarja Francek. „Le angelček varih me je varoval, da se mi ni pripetilo kaj hujšega.“

„Ubilo bi te bilo skoro“, nadaljuje Janezek v skrbeh. „Oh! ali pa, če bi ti bil kamenček odskočil

v oči, sedaj bi bil ti slep, za zmerom slep; ali pa, kaj bi bilo, ko bi oglušil! . . . Potem bi ne mogel biti kdaj vojak.“

„Veš, Janezek, vse veselje za vojaščino mi je sedaj prešlo“, pravi Rojčev Francek. „Oh, pa kako bodo doma hudi, ko zvedó, kaj se mi je zgodilo!“

„Nikar nikomur nič ne praviva o tej nesreči“, pravi Janezek.

„Le nikomur ne praviva!“ pravi zadovoljno Francek. „Sedaj si pa moram ohladiti pekoče čelo in oči si moram izmiti, kajti zelo težko gledam, ker se mi je strelni prah razpršil v oči . . .“

Tiho in brez vriska sta gnala Rojčev Francek in Grčev Janezek vsak svojo čredico domov v bližnje selo, stoječe na prijaznem gričku. Drugače bi bila gotovo zapela ono pastirsko:

„Dam ženimo!
Še pasimo!“

Danes sta pa pobita in klaverna hodila domov in gledala, če ju nihče ni zapazil, ko je Francek poskušal svoje junaštvo.

* * *

Dasi sta si Francek in Janezek obljubila, da ne bosta nikomur pravila o nesreči, vendar ni ostala skrita, ker je imel Francek drugo jutro na čelu — opeklino. Gotovo mu je tudi nekaj tlečega papirja

odskočilo na čelo. Vsi so ga izpraševali, kaj se mu je pripetilo. — Dolgo časa ni hotel nikomur ničesar razodeti, toda naposled je le moral povedati vse tako, kakor se je dogodilo. Pokazal jim je tudi zdrobljeni naboj, katerega si je shranil.

Oče so mu rekli: „Glej, v kaki nevarnosti si bil! Kako lahko bi bil izgubil oči, ta neprecenljivi dar božji! Naboj pa le shrani — v spomin in opomin, da boš v prihodnje bolj pameten!“

Fr. Ks. Rebóľ.

Šmarnica.

Šmarnica duhteča
Si znanilka maja,
Čustva blaga v srcu
Tvoj pogled poraja.

Skromno k tlom povešaš
Zvončke svoje bele,
Druge pa k nebesom
Cvetke spò vesele.

Skromnosti prelepa
Ti nam si podoba —
Da bi skromni bili
Tudi mi do groba!

M. Zemljič.

Učenec ljubezni.

I.

V starih časih je bilo v Aziji veliko, lepo in bogato mesto Efez, katero pa dandanes leži v razvalinah, in le razno grmičevje sili med starim zidovjem na dan. Prebivalci tega mesta so bili pogani, ki niso poznali pravega Boga, ampak so imeli veliko število bogov in boginj. Posebno so častili boginjo Dijano, katera je v Efezu imela prekrasen tempelj. Veliko poganov je prihajalo iz raznih krajev jo tja počastit; in to je donášalo Efežanom mnogo dobička. Ker je bil Efez ob morju, bil je tudi bogato trgovsko mesto, ker ladije iz daljnih deželâ, zlasti iz Grške, Italije in iz Egipta, so dovažale tu sem najrazličnejše blago. Tako je bil Efez poln blagostanja, a ob jednom tudi gnezdo malikovalstva.

Sveti Pavel je prvi zanesel tja luč prave vere, in precej poganov se je dalo krstiti. Ko je pa ta apostol l. 67. v Rimu dal življenje za Jezusa, in je

rimski cesar Tit l. 70. razdejal mesto Jeruzalem, preselil se je sv. Janez Evangelist, ki je bival dotlej tam, v Efez. S svojo milobo in ljubeznijo pridobil si ni samo src kristijanov, ampak tudi pogani so ga čislali. Zaradi njegovih prepričevalnih besed je marsikak častilec narejenih bogov zapustil svojo zmoto, in od dne do dne se je krčilo število poganov. Tempelj Dijanin, prej kraj razuzdane veselosti in gnjusobnega malikovanja, bil je sedaj večjidel prazen, in pajki so predli v njem svoje pajčevine. Zato so pogani črtili kristijane, posebno pa sv. Janeza, gorečega oznanovca svete vere.

Cesar Domicijan je kruto preganjal kristijane. Kri je tekla v potocih, in cerkev je štela veliko število novih mučenikov. Ta trinog je poklical apostola Janeza v Rim, dal ga mučiti in potem odpeljati na pusti skalnati otok Patmos v pregnanstvo.

Sovražniki Janezovi so si méli veselja roke, češ, sedaj bodo prišli zopet za nas zlati časi! Pa varali so se. Domicijana je Bog naglo pozval pred sodni stol; umorili so ga lastni ljudje. Njegov naslednik, cesar Nerva, ni preganjal kristijanov in dovolil je tudi Janezu Evangelistu, da se je povrnil v Efez. Zopet je goreče oznanoval sveto vero, in vedno bolj so popuščali pogani svoje malike.

V tem času so začeli med kristijani samimi učiti nekateri krive nauke. Njih glavar je bil neki Cerint. Ti krivoverci so hudo sovražili Janeza, ker

je neustrašno zavračal njih zmoto. Najrajši bi ga bili spravili s poti. Cerintovi privrženci in pogani si sicer niso bili prijatelji, a kadar se je šlo zoper pravoverne kristijane, tedaj so se zjediniili. Sklenili so celó, da umoré svetega Janeza.

II.

Neko popoldne se je sprehajal poganski duhovnik Dijane, Kriton po imenu, postaven mož, ob morskem bregu. Pridno je srkal vase hladni, sveži morski zrak ter zadovoljno zrl male čolniče, ki so se zibali na zelenkastih valovih. Ravno se je njegovo oko zagledalo v lepo ladijo s tremi vrstami vësel in z velikimi snežnobelimi jadrji, ki je, hiteč proti bregu, mogočno rezala valove, da so se umikali, od jeze vsi penasti. Kar ga nekdo prav krepko prime od zadaj za ramo.

„Kriton, ali že veš?“

„Kaj pa vendar, Erast? Kako si me ustrašil! Jaz ne vem ničesar.“

„Ta sramota! Ne, kaj takega ne prenesem več“, govori prišlec v jedni sapi.

„Pomiri se vendar in polagoma povej, kaj da je takega“, reče Kriton.

„Veš, v Avgustovi kôpeli smo bili s Cerintom.“

„No, kaj je to čudno? Saj se v tej pasji vročini vsakdo rad ohladi“, odreže se poganski duhovnik, stopajoč dalje.

„Ne zbijaj šale! Torej tam smo bili. Kar pride Janez s peščico svojih učencev tudi tja, da bi se kopal. Komaj pa ugleda našega mojstra Cerinta, vkljub svoji starosti skoči, kakor bi ga gad pičil, in na ves glas zakliče: „Pojdimo naglo odtod, da se streha nad nami ne podere, ker je krivoverec Cerint pod njo“, in to izgovorivši hitro zapusti poslopje. Da bi bil ti videl, kako so navzoči Cerinta pogledali! Nekaj kristijanov se je naglo opravilo, in odšli so brzih korakov, kakor da gorí za njimi. — Seveda je bil Cerint sedaj rudeč od sramote, sedaj zelen od jeze, da se ga upa Janez osramotiti kar tako na očitnem kraju.“

„In kaj misliš sedaj storiti, Erast?“ naglo vpraša Kriton.

„Kaj naj storim, vprašaš? Maščevati se hočem nad Janezom, krvavo maščevati, samo ne vem, kako.“

„Res, lepa prilika, da ga spravimo s poti“, reče Kriton, „že sam sem na to mislil. Pa kako? Privržencev imamo i mi pogani i vi Cerintovi ljudje premalo, da bi ga mogli očitno napasti.“

„Dobro govoriš. Združimo se oboji! Mislim, da bo Cerint zadovoljen s tem.“

„Le nekaj me še skrbi, dragi Erast! Janeza se namreč nobeno orožje ne prime, in nič mu ne škoduje.“

„Kje si pa zopet to pobral?“ reče Erast in neverjetno zmaje z glavo. „Tega pa že ne verjamem.“

„Misliš li, da se norčujem?“ zavrne ga Kriton pikro. „Simon, o katerem sem ti predvčeraj pravil, bil je v gostilni in tam so se pogovarjali ravno o Janezu. Kar vstane iz kota bradat vojak in pravi, da je videl na lastne oči, kako so vrgli v Rimu Janeza v kotel vrelega olja, pa se mu ni kar nič zgodilo, marveč zdrav in skoro premlajen je prišel iz kotla. Veš, Erast, že sam sem mislil: najbolje bi bilo umoriti ga, pa ne gre mi iz glave, kar je pripovedoval oni vojak. Kako bi pa mogli tudi očiten umor skriti pred kristijani, ki so sicer pohlevni, a za Janeza bi šli tudi v ogenj?“

„Si bo pa treba izmisliti kaj drugega“, reče Erast. „Zdaj se vrnem k Cerintu in mu povem, da bomo odslej i mi i vi složno postopali zoper Janeza. Najprej poskusi ti, Kriton, ga ugonobiti, in če se tebi ne posreči, potem pride vrsta na me. Ali ti je prav?“

„Da“, reče Kriton, in mu podá desnico. „Zdravstvuj Erast!“

„Tudi ti, Kriton!“

III.

Iz majhne hišice v Platonovih ulicah stopita dva moža. Ravnokar je minula krščanska služba božja, pri kateri je govoril apostol Janez zopet prav lepo o ljubezni do bližnjega. Kristijani se še niso čutili prav varne in zato so se zbirali po manj znanih hišah, kadar so obhajali božje skrivnosti.

Molčé stopata kristijana Nikomed in Evtih nekaj časa dalje, slednjič pa povzame Nikomed besedo in začne:

„Kaj ne, Evtih, danes ti je pa zopet ugajalo vneto govorjenje Janezovo?“

„Gotovo da, dragi moj Nikomed! Ta sveti mož govori, kakor bi imel medena usta. Posebno pristrčno pa govori, kadar pripoveduje kaj o Jezusu, kateremu je pri zadnji večerji slonel na prsih. Takrat mu zarj bledo, velo lice, stare oči se svetijo v mladeniškem ognju, in sključena postava se zravná.“

„Res, prav tako je“, reče Nikomed Evtihu. „Le nekaj bi se drznil opomniti. Veš, meni se zdi že tako pusto, da nas vedno pozdravlja z besedami: ‚Otroci, ljubite se med seboj!‘ Če kako stvar le prepogosto slišim, se je tudi naveličam, in naj bo še tako lepa.“

„Pa veš, kako nam je jedenkrat odgovoril, ko smo ga opomnili na to? Saj si bil menda takrat v našem zbirališču?“

„Ne, Evtih, ne domislim se. Bržkone je bilo takrat, ko sem bil v Smirni po kupčijskih opravkih. Povej, kaj je odgovoril?“

Evtih pravi: „Ko smo ga opozorili na to, dejal je, smehljaje se: „Zakaj vam vedno pravim le-to, da se ljubite med seboj? Zato, ker je to Gospodova zapoved, in kdor to stori, storil je vse.“ Tako nam je odgovoril Janez.“

„Dobro“, oglasi se Nikomed. „Kako se pa to strinja z ljubeznijo do bližnjega, kar je zadnjič storil Janez Cerintu? S pogani se mi zdi tako prijazen, a s temi krivoverci je tako oster. To mi ne gre v glavo!“

„Glej“, odgovori Evtih, „Cerint uči krivo vero, dasi je imel prej pravo krščansko vero, kakor mi. Sedaj pa se trdovratno drži zmote, dasi dobro vé, kje je resnica, in zato je Janezu tako mrzek. Pogani pa večinoma niso krivi svoje zmote, ker o naši veri skoro nič pravega ne vedó. Ti so kakor izgubljene ovce v evangeliju, in zato je Janez ž njimi tako prijazen, da bi jih pridobil za Jezusov nauk. Razumeš?“ Tako je poučil Evtih svojega prijatelja.

„Popolnoma jasno mi je sedaj. Že sam sem opazil, kako ošaben je Cerint, naša vera pa uči ponižnost, in zato Janez ne more izhajati ž njim in se ga ogiblje,“ pristavi Nikomed. Pred lepo hišo obstoji, in prijatelja se ločita.

IV.

Na Kritonovem vrtu sta sedela dva moža: Kriton in Erast.

„Pa sem jo le uganil Erast“, reče poganski duhovnik, „kako, da toliko časa nisem prišel do tega!“

„Torej misliš, da se bo obneslo s strupom?“

„Gotovo, pa še prav krepkega strupa sem dobil pri stari Aspaziji, ki je s svojimi kapljicami spravila že marsikoga v deželo mrtvih. Glej!“ S temi besedami izvleče Kriton izza pasa majhno steklenico s tekočino, prozorno in čisto, kakor voda.

„Ta strup sicer ne škoduje hipoma, a v dveh urah ti spravi ob življenje tudi slona. Tako je dejala Aspazija. Če se meni ponesreči, potem si pa moraš ti izmisliti kaj drugega. Saj je Cerint zadovoljen s tem, kaj ne?“

„Kaj ne bi bil! Njemu je vse prav, samó da Janez ne bo več dolgo gledal svetlega solnca“, odgovori Erast. „Čakaj, še nekaj! Ti deneš ta strup v vino, kaj ne? Kako boš pa ti Janeza pripravil do tega, da bi pil vino? Ali mu je boš mar nesel na dom? Kaj?“

„Ne bodi vendar bedast“, odgovori Kriton, ki se je čutil razžaljenega, da mu prijatelj prisoja tako malo previdnosti. „Saj nisem šele včeraj sezul otročjih čeveljčkov. To-le mu pošljem, in Janez gotovo pride.“ To izgovorivši, izvleče izpod plašča pismo. Bilo je umetno pismo, s kakoršnim so si dopisovali v tistem času Latinci in Grki: dve tablici sta bili položeni druga na drugo. Prvo odvzdigne in jo položi na klop, z druge pa, ki je bila polita na tenko z voskom, bere Erast sledeče besede, katere je bil Kriton začrtal z železnim šilom v vosek:

„Janezu, predstojniku kristijanov, Kriton, duhovnik Dijane, pozdrav. Ako si zdrav, me veseli, jaz sem zdrav. Mnogo sem slišal o krščanski veri, katero ti tako goreče oznanjuješ. Kot poganski duhovnik imam priliko opazovati, da krščanstvo ljudi povzdiguje, poganstvo pa ponižuje. Odkrito ti moram povedati, da niti jaz ne verujem več v naše brezštevilne lesene in bronaste bogove. Kakor žival pa ne morem tavati po svetu brez vere in kaj več želim zvedeti o krščanstvu. Obračam se torej do tebe, častiti mož, ki si bil, kakor je vsem znano, najboljši prijatelj onega, ki je začel učiti vaš nauk. Prosim te, pridi k meni! Jutri ob 10. uri dopoldne pošljem ti nosilnico, da ti ne bo treba hoditi peš. Če bi prišel jaz k tebi, sumili bi moji tovariši, kaj da nameravam, in bi me potem črtili. Zato te prosim, potrudi se k meni! Zdravstvuj!“

„Znaš pa, znaš, Kriton“, reče Erast in položil tablico v stran. „Nekaj resnic, nekaj lažij si spravil skup, in stavim ne vem kaj, da bo šel Janez v to past. Potem ga pa imamo.“ Divje se zasmije, in neukročen srd mu šviga iz očíj pri teh besedah.

„Precej odpravim to pismo, in potem se zgôdi, kar hoče“, reče Kriton in položil na popisano tablico drugo, katero je bil preje položil na klop, izvleče iz nedrja trak, s katerim preveže obe tablici. Naredil je

tako umeten voz, da bi ga nikdo ne mogel razvozlati in potem zopet zavezati ravno tako. „To oddam sedaj sužnju Nestorju, da ponese Janezu.“ Oba stopita v hišo.

V.

„Kam pa se odpravljaš, ljubi duhovni oče?“ ogovori učenec Ignacij svojega učitelja Janeza. „Sme li te spremljati tvoj sin?“

„Danes ostani le doma, sin moj! Kriton me kliče k sebi, oni Kriton, ki nam je prizadejal toliko hudega. Kristijan hoče postati, pa se še boji svojih sodrugov, in zato mi je poslal nosilnico“, reče Janez in zadovoljno gleda krepkega mladeniča, ki je tako nedolžno gledal svojega mojstra.

Kar pristopi drug učenec, ki je slišal zadnje besede: „Oče, nikar ne hodi, prosim te, nikar ne hodi! Meni se je danes sanjalo, da ti je nekdo ponudil kupico vina, iz katerega se je vzdigovala kača. Morebiti ti hoče ta Kriton storiti kaj hudega!“

Janez pa svarilno vzdigne prst in reče: „Dragi moj, nikar ne sodi slabo o bližnjem, in naj je tudi tvoj sovražnik. — Sicer pa, ali misliš, da bom zaradi tvojih sanj ostal doma in pustil dušo, ki hrepeni po pravi veri? Zelo si čuden. In naj me tudi kaj hudega doleti, saj se zgodi le meni v prid, če me Gospod v sveti službi pokliče k sebi.“

Še je govoril Janez učencema, kar vstopi Kratonov suženj Nestor in kratko reče: „Nosilnica je pripravljena.“

„Molita, učenca, da mi ljubi Jezus pomaga, da iztrgam Kritona poganski zmoti! Če se on izpreobrne, je veliko dobljenega.“ To izgovori in zapusti učenca.

Prijazno je sprejel Kriton Janeza in ga peljal v najlepšo sobo. Mnogo, mnogo sta govorila, in ni dosti manjkalo, da ni začel Kriton res verovati Janezovim prepričevalnim besedam. Že mu je dokazal, da biva le jeden vsegamogočni, vsegavedni, neskončno dobri in usmiljeni Bog. Hotel je še govoriti o ljubezni, ki je gnala Sina Božjega na svet, a hudobni duh je vzbudil v srcu pogana prevzetnost. Da bi on, izobraženi, učeni Grk, veroval v križanega Izveličarja, to se mu je zdelo nevredno njegove modrosti. Sklenil je, da hitro izvrši svoj sklep.

„Dragi oče, mislim, da je za danes dovolj. Mnogo časa mi bo treba, da bom tvoje besede natančno prevdaril. Nečesa te še prosim. Ti li smem ponuditi kozarec dobrega grškega vina, da se pokrepčaš? Gotovo te je dolgotrajno govorjenje utrudilo.“

„Ne, ne, pusti to, Kriton“, ugovarja Janez.

„Pa vendar; menim, da si že smeš privoščiti to malenkost. Ali morebiti nečeš tega vzeti iz poganske roke?“ reče Kriton in napravi silno žalosten obraz, kakor bi mu bilo v resnici kdo vé kako hudo, da Janez neče piti vina.

„Žaliti te nečem, Kriton. Vse rad storim, da dobim tvoje zaupanje.“

„Oj, kako me veseli“, vsklikne pogan, ploskne z rokama in pokliče sužnja.

Nestor se prikaže pri vratih. „Prinesi Janezu kozarec dobrega grškega vina, ki ga mi je poslal prijatelj iz Evbeje“, veli Kriton.

Kmalu prinese suženj na kovinski ploči lep kozarec, poln vina, ter ga dá Kritonu, ki ga ponudi Janezu.

Svetnik pa je imel lepo navado, da je nad vsako jedjo ali pijačo naredil sveti križ, predno jo je zavžil. Tako tudi sedaj, predno seže po kozarcu, naredi križ nad njim.

Pa kaj je to? Kriton obledí, kozarec v roki se mu trese, oči mu stopijo iz jamic in nepremično zró v kačo, ki se vije iz vina. Grda je in jezno sika z odprtim žrelom. Kritona popade grozen strah. Kozarec mu pade na tla, da se mu razbije na tisoč koscev. Kača pa izgine.

„Odpusti, oče, nikar me ne preklinjaj“, tako ihtí Kriton na kolenih pred Janezom, ki je ostal popolnoma miren. „Umoriti sem te hotel. V vino sem ti namešal strupa. A ko si storil ono znamenje nad vinom, privila se je kača iz njega, in spoznal sem svojo hudobijo. Odpusti, odpusti!“

„Iz srca ti odpuščam“, reče Janez. „Ali si videl moč križa? Ta je uničil tvoje nakane. Spoznaš li moč naše svete vere?“

„Res, velik je Bog kristijanov. Ako se ti zdim vreden, sprejmi me v vašo družbo“, prosi poganski duhovnik.

„Kristus je prišel iskat, kar je bilo izgubljenega; vsakdo lahko postane kristijan, da ima le resno voljo. Predno sprejmeš sveti krst, poučevala te bodeta moja dva učenca v krščanskih naukih.“

Kriton je postal dober kristijan, in njegovo spreobrnjenje je odprlo tudi drugim poganom oči, da so spoznali pravega Boga.

Njegova prva skrb je bila, da je naznanil krivo-
vercu Erastu čudež in ga pregovoril, da se je tudi on vrnil v jedino pravo cerkev Kristusovo.

Fr. Sal. Watzl.

Mati in hčerka.

„Ná zvončke prve, mama!“	Zrè hčerke svoje sveže.
„Obdrži jih le sama!	I meni se tačas
Otròk ti ljubeznjiv,	Zvedrí, zjasni obraz,
Pomladi cvet si živ.	Ko gledam smehljajoče
Glej, tvoje so sestrice	Obličje ti cvetoče.
Nedolžne te cvetice!	O dete moje, v tebi
Kot ti nedavno vsklile,	Imam najdražji cvet,
Zemljo so razvedrile,	Za vse te dala ne bi,
Ki prosta snežne teže	Kar ves ima jih svet!“

Fr. Neubauer.

Kanoniku msgr. L. Jeranu v spomin.

(Umrli dné 27. aprila 1896.)

Pred letom dnij . . . o ura jedna!
Ko si se ločil, duša draga,
Ko Te rosila smrtna sraga,
Sprejela v sé je zemlja hladna.

Kot za očetom sinek joče,
Ko smrt mu ga objame kruta,
Takó nas trla vest je ljuta,
Da si zamrl, najboljši oče.

Zajela ni Te svetna zmota:
Še mlad med črnimi tam brati
Apóstol žélel si postati,
Posnémati Gospodnja pota.

Človeštva vsega blagor večni
Te vžigal je, in pa do Krista
Ljubezen v nemala Te čista,
Da rešiš Kamov rôd nesrečni.

A vélel Bog Ti je dobrotni:
„Iz zemlje vrni se jutranje!
Namenil drugo sem ti zvanje:
Mladini oče boš sirotni!“

Umel življenja si nalogo:
Roke dobrotnikom odpiral,
Solzé sirotam si otíral,
Njim oče bil si let premnogo.

Ubog bil sam in brez imetja,
Ubogim lajšal grénko bedo.
Učil si v spisih in z besedo,
Naš vodil rôd nad pol stoletja.

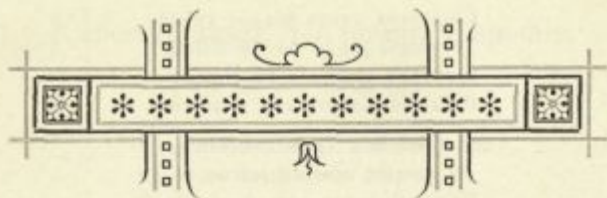
Prišla Ti ura je ločitve:
„Kdo bo usmilil se mladine,
Ko mi življenje trudno mine?
Tja grem, odkoder ni vrnitve! . . .“

A ne žaluj . . . zaupaj smelo!
Nebó je čulo prošnjo milo,
Obilen blagoslov rosílo
Na deco bo osirotelo.

Zdaj več Te ni . . . a solza zgini,
Odšel iz dola tóg v nebó si.
Tam sreče od Boga izprosi
Slovenski ljubljeni mladini!

Fr. Kralj.

Mladi zvezdoznanci.

Matezinov ded ni bil navaden mož. Prehodil je svoje dni mnogo sveta. Služil je kot pomorski vojščak in se hrabro bojeval proti Lahom. Bil je v Aleksandriji, vozil se že po čudovitem Nilu in z lastnimi očmi videl kraje, kjer so v davnih časih pred Kristusom Egipčani trpinčili Izraelce. Če je bil mož dobre volje, je na dolgo in široko pravil o mornarskem življenju, o velikih morjih, katera je že prevozil, o krasnih južnih nočeh, ko nebo globoko v temni vodi odseva v tisočerih lučicah. Nekoč je trdil, da je bil že okoli sveta. Nekateri so zmajevali z glavo. Ko je pa začel govoriti o kineških in japonskih morskih mestih, o ljudeh, ki niso bele barve, kakor mi, o viharju, katerega je v smrtnem strahu preživel ob južni Ameriki, tedaj ga je vse poslušalo in mu verjelo.

Pogosto sem ga videl, kako je postal sredi pota in se zamislil v jasno nebo, kakor bi nekaj bral nad seboj. Saj se je pečal tudi z zvezdoznanstvom, posebno v prejšnjih letih. Opravljal je po dokončanih vojaških letih mesto služabnika na srednjih šolah. Tam se je seznanil z raznovrstnimi naravoznanskimi učili, pripravljal je profesorjem za pouk to in ono, sploh imel obilo prilike, da se je izobrazil. Zato se ne čudimo, da je poznal zvezde in razumel njih pota po nebeškem oboku. Daljnogledi so mu bili na razpolago, in on je rad žrtvoval marsikatero nočno uro opazovanju nebeških teles. A starost ni več za delo. Prišel je v svoj rojstni kraj preživeti zadnja leta.

Takega deda si želiš, mladi čitatelj; kakor nalašč bi bil za tvojo radovedno glavico. Koliko bi ga hotel vprašati! Na vse, vse bi ti moral odgovoriti. Če ti še povem, da je zelo rad imel žive neporedneže, da je bilo njegovo prisrčno veselje, če ga je jeden vlekel za roko, drugi se mu obešal za vrat, tretji stopical po široki nogi — tedaj se bo tudi tebi priljubil, da boš z veseljem bral naslednje vrstice.

I.

(Zemlja in solnce. Milijon. Premičnice. Danica. Jupiter. Letni vladar.)

Poletje je sililo v dežel, ko je nekoč ded v hladnem mraku počival od dnevne vročine. Kmalu se zbere krog njega precej šolarjev. Vidi se jim, da nekaj

nameravajo, tiho in namežikovaje pogledujejo sosedovega Andrejčka, naj on začne.

„Kaj molčite danes, kakor bi vam kdo jezike zavezal? Mlada kri bodi vesela lepega večera!“

„V šoli so nam danes“, se ojunaci Andrejče, „učitelj razlagali o solncu in velikanskih svetovih, ki se sučejo nad nami; prav radi bi zvedeli o tem več, zato prosimo —“

„To bi vam ne smelo iti tako težko raz gibčni jeziček. Otroke morajo starejši ljudje poučevati, a otroci naj se poučevanja ne sramujejo. Še prav veselí me, da vaš mladi duh hrepeni po tako visokih rečeh. Kaj pa ste si zapomnili iz šole?“

„Da se naša zemlja vrti okoli solnca“, se odreže Kraljev Jožko.

„Zemljo so nam kazali kot veliko kroglo, in tam smo gledali dele sveta in Tiho in Atlantsko morje“, hiti županov Maksel.

„Solnce je strašno daleč od nas, zato se nam vidi tako majhno, v resnici je mnogo večje“, nadaljuje Andrejčkov bratec.

„Nekaj že veste“, pritrjuje ded, „na kar bi se dalo zidati. To si morate dobro zapomniti, da je solnce središče, okoli katerega se v velikanski poti vrti zemlja, mesec in še nekaj zvezd, katerim pravimo premičnice. Da se sedaj in vsak trenotek premikamo dalje v nebeškem prostoru, ljudje dolgo časa niso vedeli, ker so preveč zaupali svojim očem.“

A pred dobrimi 350 leti, tedaj v časih, ko so še Turki divjali po naših krajih, je Nikolaj Kopernik razkril svetu splošno prevaro. Takrat so se najučenejše glave prepirale o tem, o čemur se vi že v ljudskih šolah učite.“

„Kar groza me je“, ustavi Andrejče deda, „če si živo predočujem, da se sedaj okoli solнца vrtim“.

„Nič se ne boj! Nikdar se še ni nihče zaradi tega ubil, ker se zemlja vrti. Ali umevaš, da je bila drzna misel za onega, ki si je prvi mislil zemljo visečo prosto v zraku in vrtečo se krog svoje osi?“

„A mati so mi dejali, da to ne more biti res, ker vrtenja ne čutimo“, ugovarja Jožko.

„Kaj hočeš več vedeti, kakor učenjaki, ki leta in leta natanko opazujejo gibanje nebeških teles? Gotovo si se že vozil po bližnjem jezeru. Glej, če bi za nekaj trenutkov zamižal, bi prav nič ne čutil, da drči čolnič naprej po gladki površini, zato ker se to premikanje godi enakomerno brez vsakega sunka. Tudi zemlja kroži okoli solнца enakomerno, rahlo, in nič je ne ovira na tej poti. Kaj mislite, kako daleč je solnce oddaljeno od nas?“

Vsi molčé.

„Če bi z brzovlakom, ki jo iz Trsta v Ljubljano prisopiha v slabih štirih urah, odpravili novorojenčka proti solncu, bi ta že od častitljive starosti upognjen in s sivo brado došel tja gori; dočakati bi moral starost naših prvih očakov, starost celih tristo let.“

„Vlak bi pa morali dobro z jedili obložiti, da bi v tolikem času lakote ne poginil“, se odreže majhni rdečelični Lojze.

Glasno se mu zasmejejo vsi tovariši, tudi deda posili modra Lojzetova beseda v lahek nasmeh. Potem nadaljuje:

„Iz tega lahko povzamete, kako velika mora biti solnčna krogla v resnici, ako se vkljub neizmerni daljavi vidi kakor velika človeška glava. Popotnik, ki dobro hodi vsak dan dvanajst ur, bi obhodil zemljo v 540 dneh. Za tak nagli izprehod okoli solnca bi porabil 160 let. Ali veste, koliko je jeden milijon?“

„Številki 1 se zadej pridene šest ničel, pa je milijon“, odgovori Maksel.

„To je hitro izgovorjeno. A predno do milijona samo našteješ, potrebuješ skoro dvanajst dnij, in šteti bi moral neprenehoma noč in dan. In glejte: v solnčno kroglo bi lahko stlačil 1 milijon 251.000 zemeljskih krogel, katere pa tudi niso majhne! Tako veliko je solnce. Ima pa tudi moč, da vse, kar mu je izročil Stvarnik pod njegovo gospodstvo, z junaško silo ohranja in sklepa okoli sebe.“

„Kaj pa mislite s tem?“ povprašuje Andrejče.

„Zvezde premičnice — častno stražo kraljevega solnca. Okoli njega krožijo kakor zvesti služabniki poleg naše zemlje še nekatere druge zvezde. Imenujemo jih s tujo besedo planete. Ti preminjajo svoja mesta na nebu, kar najlažje vidite na najsvetlejši

zvezdi celega neba, na danici. Ta premičnica stoji včasih na zahodni strani kmalu po solnčnem zahodu, in tedaj jo imenujemo večernico, a čez nekaj mesecev lesketá pred solnčnim vshodom kot jutranjica ali danica, in vendar sta večernica in danica ista zvezda.“

„V cerkvi sem že večkrat slišal, da je Marija lepa, kot zgodnja danica, zdaj vem, da je danica jedna premičnic, ki krožijo okoli solnca“, pripomni veselo Andrejče.

„Danica je v resnici krasna zvezda. Sveti se v srebrno-beli luči včasih tako močno, da jo dobro oko celó ob be'em dnevu zapazi vkljub solnčni svetlobi. Znamenita je tudi še zato, ker je nam najbližja zvezda in je skoro tolika, kakor zemlja. Škoda, da je sedaj ne moremo opazovati, ker je preblizu solnca. — Pa poglejmo druge zvezde, saj jih še na tisoče miglja nad nami! Kako zatrepečejo lučice sedaj tu, sedaj tam v medli svetlobi, kakor ptiček, ki poskuša vzleteti s komaj godnimi peruti!“

„Kako si pa mislite one lučice?“

„Na večer jih hodijo angelci z nebes prižigat; glejte, vsak trenutek se drugod zablišči“, méni Lojze.

„No, Lojze! ti še ne hodiš dolgo v šolo, zato ti ne zamerim, da tako misliš“, se nasmehne ded, „pusti angelce pri ljubem Bogu v nebesih, da mu tam prepevajo večno slavo!“

Nepremičnice imajo svetlobo same od sebe. In v tem se večina zvezd, katere vidite sedaj, razlikuje

od prej imenovanih planetov ali premičnic. Te dobivajo svetlobo od svojega središča, h kateremu spadajo, od solnca. Solnčni žarki prodirajo tudi do premičnic; od tam se odbijajo in prihajajo enakomerno do naših oči. Zato svetijo premičnice z mirno svetlobo, na kateri ne zapazite nobenega migljanja ali trepetanja. Pogledjte svetlo-rmeno zvezdo, ki je še precèj visoko nad zapadom!“

„Nič ne migljá“, pripomni Jožko.

„Ta bo premičnica“, zakliče Andrejče od veselja.

„Prav imate. Največja je izmed vseh premičnic. Učenjaki jo imenujejo Jupiter. Jupiter je bil namreč prvi izmed rimskih bogov. Kakor so mislili, da je on mogočno gospodoval nad vsemi bogovi, tako tudi ta zvezda po velikosti vse druge premičnice prekaša. Iz Jupitra bi se dalo napraviti čez tisoč zemljá.“

„Ime Jupitra sem bral v nekem koledarju. Zapisan je bil kot *l e t n i v l a d a r*“, dostavlja županov Maksel.

„Stvar je taka-le“, razlaga ded. „Do najnovejših časov so zvezdam in posebno še premičnicam pripisovali veliko moč. Po njihovih mislih so zeló vplivale na osodo posameznih ljudij pa tudi celih narodov. Zato so leta stavili pod njihovo varstvo, češ, naj zvezda tako vodi leto, da bo vsem ljudem k večji sreči. A to je le prazna vera. Kakšno leto bomo imeli, je v božjih, pá tudi v naših rokah. Delajmo pridno, a zraven prosimo božjega blagoslova,

in vse se bo prav izteklo. Tiste besede so le kot spomin iz srednjega veka privzeli v koledar.

Za nocoj naj bo dovolj“, konča ded. „Sedaj pa le mirno domov, ker se ne spodobi, da bi po noči otroci stikali okrog.“

„Pridni bodemo, dobri dedek, prav pridni. A še več nam morate povedati o ljubih zvezdicah“, prosijo dečki in se razidejo.

II.

(Nepremičnica je, pa zahaja! Zakaj nas nebo mika?)

Jasne noči so si sledile v veliko veselje naših zvezdoznancev. Posebno Andrejčetu in županovemu Makselnu dedove besede niso dale miru. Hodila sta pod noč na vrt Andrejčkovega očeta in tam gledala jasno nebo. Mlada domišljija si je slikala velikanski prostor, v katerem letajo svetle krogle sem ter tje, a druga v drugo ne zadene. Tudi nocoj ležita v duhteči travi, a njijine oči so uprte v migljajoča ozvezdja. Razven Jupitra ne poznata nobene druge zvezde, in vendar koliko je še drugih, o katerih ne vesta ničesar!

„Veš, kaj mi je prišlo na misel?“ začne Andrejče. „Učitelja poprosim za kakšno knjigo, v kateri so vse zvezde zaznamovane. To bo veselje, ko bova s knjigo v roki iskala zvezde!“

„Pa učena bova tudi, kakor nobeden v vasi razven Matezinovih“, vspodbuja Maksel tovariša.

„Nad vašim lazom gledam zvezdo, a zdi se mi, da stoji že dosti nižje, odkar sva tukaj. Nepremičnica je, ker utriplje kakor večna luč pred altarjem.“

„A tu glej rimsko cesto! Vije se kakor Donava na zemljevidu, in kako svetle in velike zvezde so v njej! Čudna cesta! Navadne ceste so natresene s kameni, a ta je posejana z zvezdami“, modruje Maksel.

„Ona nepremičnica se premika, a Matezinov ded so rekli, da se nepremičnice ne sučejo; že zahaja za senožetjo. Ali so se ded zmotili? Kako pa je neki to?“ In oba obmolkneta ter skleneta, vprašati o tem dobrega deda.

„Nekaj posebno milega in vabljivega je v teh zvezdicah; čim bolj jih gledam, tem bolj me mikajo“, dé čez nekaj časa Andrejče; in zopet obmolkneta oba.

Nista prva, a tudi ne zadnja, mlada prijatelja, katerim taka čustva napolnujejo srce. Zvezdnato nebo je razpel Stvarnik nad nami, da bi iz stvarij, katere je ustvarila vsemogočna roka, spoznali Stvarnika samega. Zakaj nas tako ne mika mesto, ki se lesketa v nebrojnih lučicah? Ker je le delo človeško, katero naj si bo še tako popolno, niti približno ne doseže veličastva božjega stvarstva. In vendar, koliko ljudij je, kateri sicer vidijo vshajajoče solnce, vidijo mesec in zvezde, a ta krasota ne povzdigne njihovih mislij nad zvezde, ker ne pomislijo, niti od kod, niti kam,

niti po čegavem povelju krožijo nad nami. Če pa človek o tem premišljuje, kar opazuje s telesnimi očmi, okusi sladkost resnice: *Nebesa pripovedujejo slavo božjo, in dela njegovih rok oznanjuje nebes.*

III.

(Zvezdokaž. Severna zvezda, veliki vož, zmaj. Utrinki.)

Čez nekaj dnij prisopiha Andrejče k Matezinovim z zvezdokazom ali zvezdno karto in jo razgrne pred dedom.

„Kje si pa dobil to-le? Saj je pisano v hrvaškem jeziku.“

„Gospod učitelj so mi posodili ta zvezdokaž, ker so videli, da imam do zvezd veliko veselje. A pokazali so mi tudi knjigo „Naše nebo“, v kateri je mnogo slik solnca in ozvezdij. Mesec je narisano tako, kakor se vidi pod daljnogledom; polno velikih brazd in prepadov ima. Narisano je tudi, kako se vrti zemlja in mesec okoli solnca, in še mnogo drugega. Naposled so mi dali to-le karto, kjer so pod hrvaška imena zapisali povsod slovenska.“

„Andrejče! Zvezdokaž pusti pri meni! A zvečer pridi, pa še druge pripelji sem, da poiščemo nekatera ozvezdja!“

Veselega obraza se Andrejče poslovil od deda.

Zvečer se nabere kakih deset dečkov pred hišo, ko Matezinov ded stopi med nje.

„Kaj bodo pa stariši rekli, če vas ne bo nikjer dobiti?“ reče ded in si natakne očali.

„Saj smo povedali, da gremo k vam“, odgovarjajo dečki.

„Mrak je že. Zato pojdimo v sobo; pri luči bomo najprej pogledali zvezdokaz.“

Ko so v hiši, vzame ded zvezdokaz s police in ga razloži na javorjevi mizi.

„Joj, koliko pik in črt, kakor bi pajek razpredel svojo mrežo!“ se začudi Jožko.

„Glej, tu je rimska cesta“, poučuje Maksel Lojzeta.

„Lepo se nanizajte okrog mize!“ ukazuje ded in začne:

„Tu vidite zvezde nepremičnice tako razvrščene in narisane, kakor se vidijo v resnici. Razna imena, ki so natresena med njimi, zaznamujejo posamezna ozvezdja. Več zvezd namreč tvori neko celoto, ozvezdje imenovano. Tako berete imena: Lev, devica, tehtnica, ker so res dotična ozvezdja nekoliko podobna tem stvarem. Vseh zvezd, kolikor se jih vidi s prostim očesom, so našteali okoli 4000.“

„Nič več!“ se začudijo dečki.

„Jaz jih naštejem več kot 4000, saj jih vse polno mrgoli“, se ponaša Marketov Tonček.

„Če bi imel orlovo oko, bi jih ne videl mnogo več. Le zdi se ti, da jih je mnogo več; oko nas pogosto moti. Seveda z daljnogledi so jih učenjaki

našteli na več milijonov. Nekateri pravijo, da jih je čez dvajset milijonov. Vse te nepremičnice so v mnogo večji oddalji od nas, kakor solnce. Lahko povemo to razdaljo, a misliti si je prav ne moremo. Nihče izmed vas se ne bo izkušal s svetlobo. Kako hitro zažari v hudourni noči nebo! Hipoma se za-blisne ognjena kača po celem nebu; in ta blisek bi rabil, da pride do nam najbližje nepremičnice, tri in pol leta.

Največje važnosti za nas je nepremičnica sredi zvezdokaza. Pravi se ji severna ali polarna zvezda. Ta zvezda stoji vedno na istem mestu, zato je mornarjem, dokler še niso poznali magnetne igle, dobro služila na morju. Če so veslali proti njej, so vedeli, da gredo proti severu. Potem so prav lahko našli tudi druge strani sveta.“

„Kako pa?“ vpraša Andrejčtov bratec.

„Jaz vem“, se oglasi Tonček. „Če se vstopim z obrazom proti severu, tedaj je za menoj jug, na desni vshod in na levi zahod.“

„Prav dobro. A pojdemo dalje! Okoli severne zvezde se sučejo vse druge nepremičnice, pa samo dozdevno, kakor se dozdevno, to je: le za naše oči solnce pomika od vshoda proti zahodu. Nočno nebo se vrti okoli osi, katera gre skozi severno zvezdo in sredino zemlje. Vsakih štiriindvajset ur se zavrti okoli svoje osi, zato vidimo katerokoli zvezdo jutri ob tem času ravno tam, kakor nocoj. Pravi vzrok temu

navideznemu gibanju je pa vrtenje zemlje okoli svoje lastne osi. Če se pelješ v železničnem vozu, se ti zdi, da leti okolica mimo tebe, a v resnici stoji vse mirno, le ti sam drviš naprej. Isto se v veliki meri ponavlja na nebu. Zvezde sedaj le na videz potujejo po oboku. V resnici nepremičnice mirujejo, premičnice pa tekajo okoli solnca.“

„Sedaj mi je jasno“, dé Andrejče vesel. „Pred kratkim sem opazoval veliko zvezdo nad županovim lazom; bila je nepremičnica, ker je zelo migljala, a kmalu je izginila za goro. Tedaj mi ni šlo v glavo, da se morejo tudi nepremičnice vrteti. Kakor ste pa sedaj rekli, je premikanje nepremičnic le navidezno.“

„Prav, da ti je stvar sedaj jasna. Le vsi tako pridno poslušajte in pri tem mislite, kakor Andrejče! Le tako se bodete s pridom učili! — Prvo svetlo in veliko ozvezdje, ki je zelo blizu severne zvezde, se imenuje veliki ali Martinov voz. Prve štiri čveterokotno ležeče zvezde tvorijo kolesa, a daljne tri oje voza. Zelo lahko se najde od velikega voza severna zvezda. Podaljšajte si črto, ki veže zadnji kolesi, in naravnost zadenete severno zvezdo! Toda sedaj pod milo nebo! Kdor prvi najde severno zvezdo in veliki voz, dobi kos pogače.“

Kot bi trenil, so dečki zunaj. Tu gledajo proti nebu, kakor učenci na dan vnebohoda za Izveličarjem.

„Ga že imam“, tleskne Opkov Jože ob roke, „nad našim zvonikom je veliki voz.“

„A jaz sem našel severno zvezdo“, zavpije Andrejče, „v isti črti je, kakor zadnji kolesi velikega voza.“

„Dobro sta pogodila, zato dobi vsak kos pogače“, pohvali ju ded, ravnokar prišedši iz izbe. „Severno zvezdo in veliki voz si prav trdno zapomnite; na podlagi teh se brez težave dobé druga ozvezdja. Nekako med tema dvema ali prav za prav okoli severne zvezde se vije v velikem polkrogu velikanska kača, kateri so dali ime z m a j. Dobro se ta zmaj ne vidi, ker ima malo blestečih se zvezd, zato je pa dolg. Njegova glava je skoraj v isti razdalji od severne zvezde, kakor oje velikega voza.“

„Joj, saj res, dve svetli zvezdi v glavi gotovo pomenita zmajeve strašne oči, o katerih sem že bral v pripovedkah“, se zavzame Maksel.

„Zmaj je strašilo za malopridne otroke. A tega se ne bojte, ta je trdno prikovan na nebo in vam ne stori nič žalega. — Še jedno ozvezdje poglejmo; pod velikim vozom je, daleč na zapadu. Nekaj tednov je bomo še videli, potem pa bo zahajalo s solncem vred. Glavne zvezde so razpostavljene v nepravilnem čveterokotu in delajo osrčje in podolgasto truplo l e v o v o. Glavo si mislite spredaj, kjer je polno drobnejših zvezdic. Levu, kralju vseh zverij, so dali tudi na nebu častno mesto.“

„Dedek, dedek! ali ste videli? Nad Križno goro, prav v ozvezdju leva, se je zvezda utrnila“, opomni

Andrejče. „Stara mati so rekli, da to pomeni smrt“, razlaga Jožko.

„Ta je bosa. Če bi vsak utrinek pomenil smrt kakega človeka, potem bi se morale vedno zvezde utrinjati, ker pravijo, da vsak trenutek gotovo jeden umrje. Svetloba, katero ste videli v podobi dolgega repa, ni prihajala od prave zvezde, ampak od enega izmed neštevilnih, majhnih teles, s katerimi je napolnjen prostor med nami in med solncem. Ta telesa se v različnih smereh vrté okoli solnca; zato se lahko zgodi, da se na svojih blodnjah približajo zemlji. Kadar pridejo v dotiko z zrakom, se užgó in zgoré. In to smo sedaj videli. Zgori le telo, ki je dovolj mehko in raztopljivo. Če je zeló trdo in težko, pade pa na zemljo. In takrat se zemlja strese kakor ob potresu, ker se vroča razbeljena gruda tistega telesa zasaди globoko vanjo. Najznamenitejši tak kamen shranjujejo v Meki, kjer ga mohamedani časté kot dar iz nebá in kot spomin na svojega pre-roka Mohameda.“

„Če tolik kamen pade na našo hišo, vso poruši“, pristavi strahoma Lojze.

„Taki kameni le redko padejo na zemljo; zato bodi brez skrbi! Vendar priporočimo se Bogu, da nas obvaruje nagle smrti, naj že pride kakorkoli.“

Ura v zvoniku je odbila devet, in kmalu je vse utihnilo okoli Matezinovih.

IV.

(Križna gora. Rimska cesta. Orel, Kasijopeja, Andromeda. Nebo, človek, Bog.)

Slabo uro hoda od dedovega doma se vzdiguje Križna gora, lepa notranjska božja pot. Ž nje se ti blesti proti zahodu Cirkniško jezero s prijaznim Otokom, jug zapira Snežnik, a proti severu seže pogled celó do Kamniških planin. Obilo ljudstva se zbira ob shodih na tej gori. Daljni romarji, pa tudi domačini, prihajajo že na predvečer in prenočujejo v cerkvi ali pa tudi v slabo zidani romarski hiši.

Bilo je par mesecev pozneje na praznik povišanja sv. Križa. Med božjepotniki zapaziš tudi starega Matezina ž njegovimi mladimi prijatelji. Tema se je že naredila, ko je bila večerna pobožnost v cerkvi končana. Romarji so se razšli počivat od daljne poti. A zvezdoznanec naj spi po noči? Kaj še! Njemu je noč, kar je dan drugim ljudem. Zato odrinejo naši znanci po majhni večerji v romarski hiši na opazovališče. Cerkvenikova žena jim je dala nekaj ogrinjal, da se ne premrazé.

„Tu sem krenimo“, reče izkušeni ded in jih vede v zatišje. „Kogar zebe, naj se odene, sicer se prehladi in naleze kašelj.“

„Mene že ne zebe“, se postavlja Andrejče, „Jožko in Maksel sta mlajša, ona naj se zavijeta.“

„Nocoj si bomo ogledali rimsko cesto“, začne ded.

„Andrejče! Ali slišiš: o rimski cesti — o kateri sva nekoč ugibala“, reče veselo Maksel.

„Rimska cesta leži sedaj v smeri od severa proti jugu. Oko nam jo kaže kot rahlo svetlo meglico — a v resnici obstoji iz samih drobnih zvezdic. Kdo bi jih mogel sešteti, ko se še v najboljših daljnogledih vidijo le kot prav majhne, skoro neločljive pičice!

Rimska cesta pa ima še dokaj drugih velikih in svetlih zvezd. Ozrimo se proti Snežniku, tedaj naravnost proti jugu! Prvo ozvezdje skoro v ravni črti nad nami je severni križ. Le dobro pogledjte: Tri zvezde so po dolgem in tri povprek, srednja je najsvetlejša. Kako lepo se vidi to ozvezdje s te gore, ki nosi ime sv. Križa, znamenja odrešenja!

Pod severnim križem je ozvezdje orlovo. Sprejeli so orla med ozvezdja kot zastopnika ptičev. Z razprostrtima perutima mirno plove po oboku. Mislite si, da najsvetlejša zvezda predstavlja orlovo bistro oko; na vsako stran od nje je par manjših zvezd, ki pomenijo orlove peruti.“

„Kdo pa je tako imenoval ozvezdje?“ vpraša Andrejče.

„Večina imen, katera nosijo ozvezdja, so že silno stara. Dala so je ljudstva, ki so živela več stoletij pred Kristusovim rojstvom. O orlu pripovedujejo, da je ponesel nekoč kraljevega sina v prebivališče bogov. Zato je kralj bogov orla odlikoval in mu na nebu odkazal lepo mesto. — A tudi za kazen so devali

bogovi med ozvezdja. O tem spričuje ozvezdje na nasprotni strani rimske ceste, ki nosi podobo nemškega W. Pet svetlih zvezd predstavlja Kasijopejo, ženo imenitnega kralja. Lepota jo je prevzela, da je druge zaničevala, zato se na nebu pokori z navzdol obrnjeno glavo: gleda namreč proti severni zvezdi.

Nižje od Kasijopeje je ozvezdje Perzej v podobi črke S. Perzej je bil Grkom hraber vojščak. V boju je nosil pri sebi glavo neke strašne pošasti, ki je bila tako grozna, da je sovražnik okamenel od strahu, če mu jo je pokazal. Ž njo je rešil Andromedo, Kasijopejino hčer. Priklenjena na morskem obrežju je zdihovala po rešitvi. Perzej najprej s čudovito glavo okameni morske zveri, katere so jo čuvale, a nato jo oprostí težkih verig. *A n d r o m e d a* ima prácej poleg Perzeja svoje ozvezdje. Glavne zvezde so rahlo nalomljene v črto, v kateri lahko gledamo njene verige.“

Tiho je bilo okrog, ko je ded pripove.oval. Le sedaj pa sedaj so zaloputala cerkvena vrata v znamenje, da še nekaj ljudij čuje v cerkvi. Dečki, zaverovani v zvezde, niso zapazili, da se jim je nekdo približal. Bil je domači gospod duhovnik, ki se je vračal od izpovedovanja domov. Toliko je vjel, da se suče govor o zvezdah.

„Lepo noč ste si izbrali, oče Matezin“, oglesi se prišlec. „Zvezde migljajo kakor božično noč. Motim vas, ali ne?“

„Hvaljen bodi Jezus Kristus!“ pozdravijo dečki.

„Na veke! — Prekmalu bodete učeni“, se šali duhovnik, „veliko odraslih in izobraženih je, ki o zvezdoznanstvu prav malo vedó.“

„Veselje imajo, zakaj bi jim je kratil“, pravi ded, „posebno Andrejčeta veseli.“

„No, Andrejče! katera izmed zvezd ti je najljubša?“ vprašuje duhovnik.

„Severna zvezda, ker je lepo ponižna in se ne košati s posebnim bleskom, četudi je najznameni-tejša in se vse druge vrté okoli nje.“

„Moško si povedal“ pohvali ga duhovnik. „Ali si si pa zapomnil tudi imena zvezd?“

„Teško si jih bom zapomnil, ker so tako čudna in učena.“

„Čudna se vam zdé, ker so jih dali zvezdam stari narodi pred davnim, davnim časom. Zvezdnato nebo je s svojim veličastvom vedno vzbujalo najbolj vzvišene misli. Zato so si predstavljali pogani svoje bogove v ozvezdja in spletali o njih čudne pravljice. Mi pa, ki poznamo Boga natančneje, nego pogani, smo sicer pridržali stara imena, a ne verujemo več bajkam, ne molimo zvezd, ampak preiskujemo njih krasoto in merimo pota, da spoznamo Stvarnika v njegovih delih. Ko pregleduje človek te velikanske svetove, ki se razprostirajo v neizmerni razsežnosti, spozna svojo ničevnost in se poniža pred Njim, na-

sproti kateremu so vsa velikanska ozvezdja malenkostna, kakor neviden prašek.“

„Pogled na nebo daje tudi obilo tolažbe“, pristavi ded.

„Prav imate; dokler bomo nad zvezdami upali sreče, bomo vedno imeli tolažbo v vseh bridkosti.“

Še nekaj časa zró vsi na zvezdnato nebo, potem se pa razidejo. Ded gré z dečki v romarsko hišo, a gospod domov k župni cerkvi.

V.

(K polnočnici! Orijon, škorpijon, pasji dnevi, veliki pes, Sirij, Kastor in Poluks, živalski krog.)

Krasna in pomembna je sveta noč za vsakega, kdor gleda v jaslicah nežnega otroka — prestol Boga samega. Za otroke je ta skrivnostna noč polna vselega vznemirjenja in razgovarjanja. Pastirci, hlev, čreda ovac, angeli, petje v višavah, novorojeni Jezušček — vse to mika otroško domišljijo.

Pri Matezinovih so bili napravili velike, lepe jaslice; pomagali so pri sestavljanju tudi Andrejče in tovariši. Zato jim ded obljubi, da jih vzame seboj k polnočnici.

Suh veter žvižga po ravnini, in sneg hrešči pod nogami, ko stopajo k farni cerkvi. Če kdaj, se lahko reče o sveti noči: „Glej, zvezdice božje migljajo lepo!“ Tudi nocoj je bilo nebo polno bisernih zvezd; vsi so molče pogledovali navzgor.

„Bog vedi, kakšna je bila ona zvezda, katera se je prikazala sv. trem kraljem?“ dé Maksel.

„Tega ne vemo, mogoče, da je bila kaka svetla repatica. Bogu, ki je ustvaril toliko nebeških lučij s samo besedo, pač ni bilo težko, še jedno dodati, da popelje nevernike k Izveličarjevi zibeli.“

„Koliko velikih zvezd vidim, o katerih nam še niste ničesar povedali! Poglejte, ded, tje proti jugu“, kaže Andrejče.

„Res, nebo okoli božiča je najkrasnejše in najbogatejše velikih zvezd. Tu vidite veliko ozvezdje, katero sem vam že kazal na zvezdokazu, svetega Andreja križ. Štiri svetle zvezde v čveterokotu omejujejo križ; tam, kjer se debli povprek križata, so zopet tri zvezde v ravni črti. Temu ozvezdju pravijo tudi Jakobova palica. Zvezdoslovci jo pa imenujejo Orijon. Ta mož je bil velikanske postave in strasten lovec. Sklenil je vso divjačino z zemlje potrebiti, a zemlja je poslala strašnega škorpijona, ki je Orijona umoril. Skrajne zvezde predstavljajo njegovo veliko truplo, zvezde v ravni črti pa pas okoli ledja; pod pasom zapazite še nekaj manjših zvezd — Orijonov meč. Orijon in škorpijon sta na nasprotnih straneh neba. Kadar torej jeden vshaja, drugi zahaja. Stari Grki so rekli: Orijon beži pred škorpijonom, da ga ne bi pičil.

Malo na levo, a nižje od Orijona, plapolá v višnjekasti svetlobi največja nepremičnica Sirij.

Sirij je glavna zvezda v ozvezdju Velikega psa in je tako velik, da bi se dalo iz njega napraviti okoli trinajst naših solnc. Lahko si mislite, kakšno gorkoto razžariva na vse strani! A ker je od nas mnogo dalje, kakor solnce, zato njegove gorkote ne čutimo. Nekdaj so mislili, da se konec julija in skoro celi avgust, ko solnce in Sirij istodóбно vshajata, gorkota vsled tega pomnoži, zato so tiste dni imenovali p a s j e d n e v e. Ime je ostalo do dandanes. Kadar vročina prav pripeka, pravimo, da je gorko kakor ob pasjih dnevih.

Od Sirija naravnost proti severni zvezdi stojita bratca, dvojčka, K a s t o r in P o l u k s. Stari mornarji so ju zeló častili in klicali na pomoč. Zapomnite si tudi, da stoji solnce takrat, ko imamo najdaljši dan in najkrajšo noč, v ozvezdju dvojčkov.

„Kdaj je to, Jožko?“

„V začetku polletja, to je na god sv. Alojzija. Ta dan je imeniten zame, bil sem prvokrat pri svetem obhajilu.“

„Kako pa stopi solnce v ozvezdje?“ vpraša Andrejček, „saj ste rekli, da se ne premika, in da je njegovo vrtenje le navidezno.“

„Da, solnce je in ostane nepremičnica, vsako njegovo vrtenje je le navidezno; a to naj nas nikar ne moti! — Z lastnimi očmi vidite, da se je po treh mesecih, odkar smo bili na Križni gori, na nebu dokaj izpremenilo. Sedaj čisto druge zvezde vzhajajo

in zabajajo. Nebo se ne zavrti navidezno le vsakih štiriindvajset ur okoli severne zvezde, ono se tudi pomika počasi vsak dan za nekaj malega od vzhoda proti zahodu, tako da bomo čez teden dnij ob ravno tej uri videli Jakobovo palico dalje proti zahodu in čez dober mesec prav ob zahodu; druge zvezde pa se bodo prikazovale na obzorju, dokler ne bodemo pozno v jeseni zopet zapazili Jakobove palice in ž njo Sirija na vzhodu, od koder se bodeta polagoma pomikala proti jugu, da bodeta čez leto dnij na istem mestu, kjer ju vidite sedaj. To premikanje ozvezdij ima svoj vzrok, kakor si že lahko mislite, v tem, da zemlja teka dolgo pot okoli solnca. Podobna je vrtavki, katero izpustiš iz dolge niti. Začne se vrteti, a ob enem dela s svojo potjo kolobarje po ravni mizi. Zemlja je taka velika vrtavka, katero je sam Bog iz neskončnega motvoza spustil v svetovni prostor in jo tako močno zagnal, da se ne ustavi nikoli. Vrtí se okoli osi, ne ostaja na jednom mestu, ampak v prostoru dela kroge kakor vrtavka, le da ti krogi niso poljubni, marveč določeni od nekdej po času in kraju: zemlja obhodi tak krog v jednom letu, in sicer okoli solnca.

A sedaj pazite! Način, po katerem zvemo o tem vrtenju, je navidezno premikanje solnca iz ozvezdja v ozvezdje. Če se vstopiš, Andrejček, k bližnjemu poljskemu znamenju in greš enkrat počasi okoli njega, ti bo pri vsakem koraku zakrivalo druge predmete.

Misli si pa, da je solnce tako veliko znamenje, okoli katerega kroži zemlja; tedaj mora solnce nam, ki se vrtimo z zemljo vred, zakrivati vedno novo stran neba, to je, potovati mora v stalnem krogu od ozvezdja do ozvezdja — seveda navidezno, kakor tudi poljsko znamenje v resnici stoji, le opazovalec se premika. Čez leto dnij se povrne na isto mesto in zakroži krog. Gotovo se še spominjate na zvezdokazu velikega kroga okoli severne zvezde. V njem se pomika solnce skozi celo leto. Kakor ima leto dvanajst mesecev, ima tudi ta krog dvanajst ozvezdij, v katerih se mudi solnce v vsakem po jeden mesec.“

„V koledarju so pri mesecih narisane razne živali, spodaj na vsaki strani se pa bere, kdaj se premakne solnce v drugo ozvezdje“, se pohvali Maksel, „tam je lev, bik, oven, škorpion, celo rak razteza tam svoje škarje.“

„Večina ozvezdij v tem krogu nosi imena živalij, zato ga tudi imenujejo živalski krog, nadaljuje ded,“ a v njem so tudi dvojčki, katere sem vam pokazal, tehtnica, vodnar, ki izliva vodo, pa tudi strelec z napetim lokom in devica s srpom in klasom. Dobro je, da si zapomnite, v katerih znamenjih se nahaja solnce v začetku letnih časov. Na spomlad, ko solnce zjutraj ob šestih vzhaja in zvečer ob šestih zahaja, je v ozvezdju rib. Ribe stojé približno tako visoko, kakor Jakobova palica. A tudi v začetku jeseni sta noč in dan jednako dolga. Takrat stopi

solnce v ozvezdje device, katera je tudi v isti višini kakor ribe, le na nasprotni strani neba. Za začetek poletja že veste.“

„V dvojčkih je takrat, kaj ne, ded!“ dé Jožko.

„Dobro si povedal“, pohvali ga ded, „kaj pa za zimo:“

„To pa jaz vem: takrat solnce prav pozno vzhaja. Kadar jo zjutraj ob osmi uri mahamo v šolo, se šele prav zaspano vzdiguje izza Racne gore“, se sili Maksel.

„V začetku zime je solnce v ozvezdju strelca“, razlaga ded. „Strelec je zelo nizko na obzorju; zato tudi solnce komaj dobrih osem ur sveti in že zaide. Dné 21. grudna, to je pred štirimi dnevi, je solnce stopilo v strelca; zato imamo sedaj najdaljše noči in najkrajše dneve. A takoj po novem letu zapazimo, da se dan daljša, solnce se polagoma vzdiguje, izstopi konec prosinca iz strelca v ozvezdje kozla in se vedno bolj bliža ribam, kamor dospe v začetku spomladi. — Tako se krog ponavlja leto za letom brez vsake izpremembe, trdno načrtan od Stvarnika samega. Nekje sem prav lepo bral, da:

Podob nebeških svetli krog
Za nas ljudi se spopolnuje,
Za srca naša noč skazuje
Pomembne knjige jasni slog.

Umevaj črke vsak zemljan
In v dno srca si jih uklesi,
Zahvalo Bogu v dar prinesi:
Zaori njemu — spev odbran!

„Storimo i mi tako! Glejte: že smo pri cerkvi! Lepo se zadržite in počastite božje Dete z vsemi angelci in z vsemi zvezdicami, ki ga nocej tako pri-srčno pozdravljajo kot svojega Stvarnika!“ opominja jih ded.

Vsi hkrati vstopijo v cerkev. Božične pesmice zadone v slavo novorojencu nebeškemu. Dečki pozabijo na spanje in na pozno uro; prijetno jim je pri srcu, kakor bi bili v raj. Tako lepo je gledati zvezde, a kako se šele vname duša kristijana, kadar gleda v duhu Njega, ki je ustvaril zvezde in si postavil prestol nad njimi!

* * *

Kaj bi vam, ljubi čitatelji, še nadalje pravil o dedu in o njegovih učencih? Omenim naj še, da so nekoč gledali m e s e c skozi star daljnogled, katerega si je ded izposodil od znanca iz mesta. Maksel je hotel kar za mesecem poskočiti in ga na nit privezati, da bi ga vodil po zraku, kakor lahek mehur, tako blizu se je videl v daljnogledu. Drugo pot jim je pokazal premičnico S a t u r n a, katerega obdaja velik kolobar ali obroč. Sploh so šele po daljnogledu spoznali, da je v resnici število zvezd veliko večje, kakor pa se vidi s prostim očesom. In koliko zvezd so videli, o katerih jim niti dobri ded ni vedel povedati nič natančnega!

Ded se jim je priljubil, da so ga spoštovali kakor lastnega očeta. A ni mu bilo dano dolgo uživati veselje v sredi pridnih otrok. Kmalu po svečnici ga je prehlajenje vrglo v grob. Žaloval je za njim vsak, kdor ga je le poznal, a posebno še Andrejče in tovariši. Nepozabne so jim ure, katere so preživeli v njegovi družini: še sedaj se jih z veseljem spominjajo. Andrejče je dobil pri opazovanju zvezd toliko veselje do učenja, da je šel na višje šole in se še mnogo mnogo več naučil o milih zvezdicah in velikanskih svetovih. Vedno pa je še hvaležen dobremu dedu, ki mu je prvi razlagal veličastvo božjega stvarstva.

Anton Golf.

Deček in taščica.

„Taščica mala,
Ptičica zala,
Semkaj priskakljaj,
Nič se ne boj!
Zima je hladna,
Ti pa si gladna,
V kletki je lični
Hrane dovolj.
Taščica mala,
Ptičica zala,
Slušaj, ubogaj,
Žal ti ne bo.“

„Deček mi dragi,
Deček moj blagi,
Tebe ubogala
Nikdar ne bom.
Zima je hladna,
Jaz pa sem gladna,
Vendar-le v kletko
Si ne želim.
Deček mi dragi,
Deček moj blagi,
Slajša od hrane
Mi je – prostost.“

Iv. Kovačič.

(111)

Prazen strah.

Zlato solnce je zatonilo za sivimi gorami. Na nebu se že prikazujejo svetle zvezdice, in blede mesec je priplaval na nebesni svod. Vaški mladeniči se zbirajo pod lipo sredi vasi, pomenkujejo se o raznih stvareh, dokler ne preide njih pogovor na strahove.

„Jaz pravim, da ni strahu“, začne Sušnikov Tone.

„Strah je znotraj votel in ob strani ga nič ni“, pritrди Jegličev Ivo.

„Há, veste kaj, jaz bi pa le rekel, da je strah“, poseže vmes Kostelčev Martine.

„No, si res tudi ti tako neumen, da veruješ v prazne čire-čare!“ zavrne ga Sušnikov. „Uprav tak si, kakor one stare matere, ki strašijo otroke, da pride ponje tisti ‚bav-bav‘, da potem utihnejo.“

„Stoj!“ odvrne Kostelčev. „Šarabonov hlapec koraka sem, on nas poučí, kako je s strahom.“

„O, dober večer ti Bog daj, Cene!“ zavpije vsa družba.

Cene, korenjak štiridesetih let, ki je služil pri krčmarju Šarabonu že od svojih mladih let, jim odzdravi ter sede pod lipo na hrastovo klop.

„No, Cene, kaj ti meniš o strahu, ali je, ali ga ni? Sušnikov in Jegličev trdita, da ga ni, toda jaz vedno pravim, da mora biti“, govori Kostelčev Martine.

„Strah —“ zategne hlapec, „strah pa je. To jaz trdim in bom trdil, dokler bom tlačil zemljo, čeprav so sami gospod župnik rekli, da ga ni.“

„Kako moreš tako govoriti? Si ga li morebiti že videl?“ oglesi se zopet Sušnikov.

„Kaj, videl? Ne samo videl sem ga, temveč celo bežati sem moral pred njim. In tekel sem res celo uro, kar so me nesle noge, da sem mu le ubežal.“

„Kaj, videl si ga in bežal pred njim!“ začudijo se vsi. „Kedaj? Kako? Kje?“

„I, počakajte, saj se ne mudi tako. Saj je še Turek za Zagrebom, kakor so imeli navado reči moj rajnki oče, — Bog jim daj dobro! — Saj vam povem vse.“

To rekši, se Cene odkašlja, in začne:

„Bil sem tudi jaz svoje dni nagajiv in neustrašen, da se jih nisem bal, ako jih je prišlo deset nad-me in še več. ‚Kaj boste, pokveke!‘ sem dejal, zagrabil za noge najmanjšega in druge namlatil ž njim, da

so jo pcedili, kot bi jih veter odnesel. V strahove nisem veroval, kakor tudi sedaj nekateri izmed vas ne. Bahal sem se vedno, da se ne bojim, ako pride sam peklenšček z vsemi svojimi črnimi in rogati. Iz vsakoga sem se norčeval, ki je pripovedoval kaj o strahu. Zlasti nisem mogel trpeti pokojnega Hacinovega Urbana, ki v družbi ni imel družega na jeziku, nego strah. — Toda neko noč sem izkusil, kaj je strah, in od onega časa ga več ne tajim.

Nekega večera je bilo poleti. Bližala se je že najstarejša ura, ko sem se splazil pod streho, da bi se tamkaj zaril v seno in zaspal. Kar zaslišim pod seboj v sobi glasen jok. „Bog ve, kaka nesreča se je pripetila!“ mislil sem si in skočil naglo skozi lino, ne da bi poiskal lestvo, dasi je bilo dokaj visoko. Ko stopim v sobo, zagledam soseda, ki je uprav vsa objokana govorila očetu: „Prosim vas za Boga, storite mi to ljubav in pojdite v trg po zdravnika, da pride še o pravem času.“

„Kaj, oče k zdravniku?“ začudim se, „kaj se je vendar pripetilo!“

Ker ni mogla soseda od samega joka več govoriti, povedó mi oče nesrečo, da so prinesli soseda ravnokar na pol mrtvega domov. Vozil je namreč seno s senožeti skozi „Krivo dolino“, pa se je voz zvrnil in potlačil ubogega soseda hudo na tla; vsi jako dvomijo, da bi še okreval.

„Oče, pojdem pa jaz v trg po zdravnika, gotovo pridem poprej nazaj, nego vi“, oglasim se jaz moško.

„O, tega pa ne!“ pravijo mati. „Glej, najjsta ura je že odbila. Noč ima pa svojo moč — to sem slišala že večkrat od starih ljudij. Oče naj gré, on je bolj vaje takih potov, nego ti.“

„Kaj, jaz ne bi šel!“ oglasim se. „Jaz! Kaj pa je potem, če se bliža polnoč? Menite-li, da se strahov kaj bojim?“

„Le pusti ga, le“, rekó oče materi, „ne bo ga nič snedlo, ne. On je mlad, in meni so noge že odpovedale.“

Brž sem snel s kljuke debelo očetovo gorjačo, in hajdi proti trgu.

Lepa noč je bila. Mesec je čarobno razsvitljeval zemljo. Senca dreves se je videla, kakor bi sami strahovi ležali po tleh. Toda, „kaj so meni mari strahovi!“ sem si mislil, in kakor bi hotel kljubovati Hacinovemu Urbanu in njegovim izmišljenim prikaznim, sem začel peti:

Nekaj je strašilo našega Bana —

Nekaj kosmatega z dvema nogama.

Okoli in okoli je bilo vse tiho, le moje stopinje so odmevale v tiho noč. Kmalu sem dospel skozi Rakitnik do visokega kamenitega znamenja.

Že marsikdo mi je pravil, da tod okoli straši, da je videl velikanskega konja z jezdecem ali luč

sredi ceste. Toda jaz sem slednjemu dejal: „Seveda, takega bojazljivca, kakoršen si ti, je povsod strah.“

Prišel sem mirno, ne da bi se mi pripetilo kaj posebnega. Že sem bil za streljaj oddaljen od znamenja, kar zaslišim za seboj daleč za ovinkom zamolkel glas:

„Počakaj!“

„Kdo bi neki bil tako pozno zunaj?“ mislil sem si. „Gotovo je kak tržan, ki ga je noč prehitela na potu. Moram ga počakati, da bom imel vsaj družčino.“

Vsedem se na kamen kraj ceste in zavpijem: „Pojdi brž!“

Nekaj časa sedim, kar zopet zavpije, toda bolj blizu:

„Počakaj!“

„Saj te čakam, le brž pojdi!“ odvrnem glasno.

Gledam, gledam v ono stran, kjer se je zaslišal klic, kar zagledam, kakor bi se zabliskalo pri znamenju. Izprva sem mislil, da je kak človek z lučjo v roki: čim bliže je prihajalo, tembolj se je svetilo. Zdelo se mi je, kakor bi se valilo proti meni goreče kolo.

Lasje so mi vstajali na glavi, in dejal sem: „Te pošasti pa ne bo zdravo čakati.“ Tedaj sem jo pobrisal po cesti, kar so me nesle noge. Dospel sem skoro na vrh „Zaloškega klanca“ in se ozrl nazaj,

se-li še podi pošast za menoj. Toda, o groza, bila mi je skoro za petami. Dobro sem čul hruščanje kamenja, ki se je trlo pod kolesom. „To mora biti moč, da drobi kamenje!“ mislil sem si in začel še bolj teči in klicati na pomoč. Molil sem in prosil sv. Uršulo in druge svetnike, naj mi pomagajo. Tudi kes sem obujal, češ, sedaj, sedaj me zdrobi pošast v pepel in prah.

Pri „Studenčiču“ začujem za seboj glasni „štr-bonk“. Ozrem se in vidim, da je pošast izginila v potoku ob cesti.

Sedaj sem začel zopet prosto dihati. Oh, kako sem bil zdelan! Noge so me tako bolele, da nisem čutil nobene. Od čela mi je tekla pot, kot bi me kdo oblil z vedrom vode. Skoro sem bil v trgu. Obrišem si čelo in osnažim obleko prahu ter stopim počasi proti zdravnikovi hiši. Tu opravi kmalu, vendar počakam v trgu dneva, kajti nisem si upal ponoči hoditi domov.

Šele, ko se zdani, napotim se proti domu, toda po drugi poti, nego sem prišel. Doma so se vsi prestrašili, kaj mi je; bil sem tako zmešan, da sem jim povedal komaj polovico vsega.

„No, sedaj pa le recite, da ni strahú!“

Pri teh besedah se hlapec vzdigne s klopi in gre počasi proti domu.

„In drugo jutro je našel loterist Perko, ko je nesel številke v trg, pri ‚Studenčiču‘ kolesarja, to je

takega, ki se vozi po dveh kolesih, ko je upravič e ves moker zbijal vkup svoj voz“, oglasi se vaški čuvaj, ki je čul po strani ves pogovor.

„A zakaj niste tega povedali pred Cenetom?“ oglasé se nekateri.

„Ker bi drugače nehal pripovedovati in potem me ne bi pogledal vsaj dva meseca ne.“

„A odkod oni klic: ‚Počakaj!‘“ zavrne ga vsa družba, ki je še vedno trdno verovala v strahove.

„Ne bodite vendar tako prismojeni in ne verjemite vsega! To veste vsi, da sem bil jaz preje za čuvaja v Rakitniku, nego sem došel v Matenovo. In ono noč, o kateri vam je pravil Cenetov, je rogovilil po Rakitniku znani, sedaj umrli Levák, kateremu se je nekoliko mešalo v glavi. Pridirjal je skozi vás kolesar, ki je imel pred seboj pritrjeno luč, kakor je to navada po noči. In prismojeni Levák, ki ni dobro razložil, kdo drvi mimo njega, je tekel za njim ven iz vasi, in dobro sem čul, kako je vpil, da naj počaka. Kolikokrat sem že pravil Cenetu, kako in kaj je bilo, a vselej sem se mu zameril. On je in ostane neveren za pametno besedo, ker je zaverjen v svoje strahove.“

„Tedaj menite, da se je zadel kolesar v kamen ob cesti in se prevrnil v potok?“ čudi se Sušnikov Tone, ko je čuvaj Brcek prav krepko dvakrat potegn timer iz pipe v svesti si, da je povedal zopet nekaj tehtnega.

„I, kako pa!“ zavrne ga čuvaj. „In še prav dobro se je skopal. Mislim, da je odtlej bolj pazil na pot, kadar se je vozil po noči na tistih kolesih.“

Mladeniči se nato glasno zasmеjejo. Še nekoliko časa se pogovarjajo, nazadnje zapojó: „Tam stoji Ljublján'ca“ in se izgubé vsaksebi.

Jak. Ogrižek.

Cvetka v pomladi.

Vígred zala vstaja
Iz grobov,
Upov sèn napaja
Dušo nov.

Cvetko vidim klíti
Sred livad,
V njej se poroditi
Mnogo nad.

Srce je človeško
Cvetka ta,
Ki Gospod nebeško
Rast ji dá.

Da bi izpolnile
Nade se,
Da bi preminile,
Bóli vse!

Zato čuvaj, Večni,
Cvetko to,
Vódi v dom presrečni
Tudi njo,

Ko prispè vstajenja
Zor krasan,
Novega življenja
Slavni dan!

M. Zemljič.

Sreča uboštva,

Na marmornem oknu zamišljen sloni
Mogočni egiptovski kralj Ptolomej;
Na krasne vrtove strmé mu oči,
Na nilske valove in dalje naprej.

Ko pa se pogled mu obrne na dvor,
Nešteto tu delavcev množico vzrè:
Znoj teče jim s čela, kar sinil je zor,
Pod težo trpljenja moč slednja jim mrè.

Na nebu naznanja baš solnce poldan.
Kakó se obrazi robovom žaré,
Ko borno kosilo vsak vžije željan
In žejen napije se hladne vodé!

Res boren njegov in težaven je stan,
Brezskrbno življenje se mu ne smehljá;
Od zore do mraka se trudi potan,
A jedno ima: zadovoljnost srcá.

Kralj delavce gleda, srce se topí,
Sočutja solzé mu po licih rosé.
In vpraša ga dvornik, ki poleg stoji:
„Zakaj ti tako je otožno srcé?“

Kralj k dvorniku solzni obrne obraz,
Na delavce kaže in tó govori:
„Zakaj li pač delavec nisem i jaz,
Da živel v uboštvu bi srečen kot — ti!“

Fr. Kralj.

Obljuba.

I.

Kotnikovemu Rafelu in Tinici, njegovi sestrici, pa res ni mogla kaj očitati živa duša v vasi. Prikupila sta se vsakemu, kdor ju je videl, bodisi da sta se igrala vkup pred hišo, bodisi da sta šla vkup v šolo, ali gnala vkup domačo „vrbo“ na pašo. Kar nista mogla biti drug brez drugega. Bila sta si pa tudi podobna ko krajcar krajcarju — oba iste velikosti, iste gibčnosti, istih modrih, živih očij, istih kostanjevih kodrov, istih smehljajočih se usten — zares prava dvojčiča! In kako sta bila pridna v šoli! Rafel prvi med dečki, Tinica prva med deklicami. Radi tega so ju gospod katehet posebno odlikovali pred drugimi in dovolili so jima pristopiti k prvemu sv. obhajilu, četudi sta dopolnila šele deseto leto.

Ta dan — god sv. Alojzija — je bil pri Kotnikovih v Matenovem dan veselja, dan, kojega so praznovali, kolikor so dopuščale njih skromne razmere. Ni še dobro odbila jednajsta ura, že so mati

Kotnica pripravili kosilo in skrbno hodili gledat na prag, če že prihajata njih ljubljenca od župnijske cerkve, kamor sta bila odrinila zgodaj v jutro s srčnim hrepenenjem, da bi se kaj kmalu združila z ljubim Jezusom.

Vsa srečna je bila Kotnica, ko je čakala na pragu Rafela in Tinice, a vendar so jej blestele solze v očesu, in sedaj pa sedaj se je katera potočila po upadlem licu. In niso bile le solze veselja, ne — namešane so bile tudi s takimi, ki jih jej je iztisnila žalost izpod obrvij. Poslušajmo le nekoliko njene vzdihe, ki jej silijo iz prsij tja proti lahno meglenim oblačkom, ki sedaj pa sedaj pozaslanjajo solnce, da jej ne blesti v oči.

„Nikdar te ne morem dovolj zahvaliti, o Bog, da si mi dal tako poslušna in pobožna otroka. Kako sta koprnela po Tebi, ko sem jima pripovedovala o neskončni Tvoji ljubezni, ki jo skazuješ zlasti pobožni mladini, skrit pod podobo kruha! Komaj ju pričakujem domov, da bi se tudi jaz kolikor toliko udeležila njune sreče. Vendar, koliko večje veselje bi napolnovalo danes naše uborno stanovanje, ko bi bil v naši sredi on, ki ju je ljubil nad vse, ki pa ju je moral zapustiti siroti in iti, kamor si ga poklical v svoji modrosti . . .“

Solze so jej zalile oči — solze za umrlim možem, očetom našega Rafela in Tinice. Pred dvema letoma ju je zapustil sama z materjo, katera je od tedaj z

vso vnemo skrbela za nju s pičlim zaslužkom svojih rok. Bila je namreč šivilja. V tem poslu se je kaj vrlo izurila v bližnjem mestu, ko je služila za pestunjo pri imenitni in bogati rodovini z imenom Doles, katere se je večkrat spomnila v poznejših letih. Pokojni mož je hodil slednji dan na dnino v bližnjo cesarsko kobilarno Prestrano in je bil nekoč, ko je cepil drva, tako nesrečen, da se je udrl nanj kup debelih hrastovih hlodov in mu potrl rebrovje. V malo dnéh je izdahnil . . .

Še si je brisala uboga mati s predpasnikom oči, ko je zagledala sredi vasi svoja ljubljenca. V hipu je zatrla vso bol in jima stopila par korakov naproti. Bila sta kakor dva angela. Ona milina, ki je sevala iz celega obličja, one jasne oči, ki sta jih povešala po poti, s katerimi sta pa materi pri pozdravu zapupno zrla v obraz — vse to je pričalo, da se je zgodil danes nad njima čudež vseh čudežev, da ju je osrečil s svojim prihodom sam božji Odrešenik.

Tudi sosedovemu Lukcu in njegovi sestrici Mimi, katerima so ju pokazali mamica skozi okno, sta bila kaj všeč. Prvemu je ugajal zlasti Rafel v novi pisani obleki z rudečim šopkom na prsih, Mimi pa se ni mogla načuditi Tiničinemu belemu oblačilu in krasnemu vencu na glavi. A malo časa sta se mogla mala paglavca veseliti tega pogleda, kajti kmalu so odšli vsi trije v hišo, kjer je imela Kotnica stanovanje v najemu.

Vsa srečna sta pripovedovala otroka, kako so duhovnik vse obhajance spremili pred oltar, kako ginljivo so jim razložili pomen današnjega dneva in jih blagrovali radi njih sreče, in povdarjali še večjo srečo, ki jih čaka, ako ostanejo tako zjedinjeni z Jezusom celo življenje.

„Škoda, da vas ni bilo zraven“, opomni Tinica in same sreče žarečih se očij objame milo mamico in jo iskreno poljubi.

„Zelo sem hrepenela po tem, a ni mi bilo mogoče, ker sem morala ves dopoldan pripravljati obleko za prestransko grajščino, zakaj drugače bi bila morda ob službo. Vendar imam tudi jaz naznaniti vama nekaj veselega. Glejta, kaj so vama poslali strijc iz Trsta! Zares lepo darilo za ta presrečni dan!“

To rekši stopi Kotnica k odprtemu zaboju, iz katerega vzame krasno podobo s pozlačenim obodom. Vsa presenečena zreta Rafel in Tinica divno sliko: Božji Odrešenik drži v rokah kruh in gleda proti nebu, pred njim stoji na mizi kelih, in malo nižje je napis: „To je moje telo — To je moja kri.“ In ona milina, ki seva z obraza, in one oči, ki govoré o hvaležni udanosti do nebeškega Očeta — vse to ju naenkrat opomni neskončne dobrote in sladkosti, ki sta jo užila pred kratkim. Neprestano gledata v sliko, in ustnice se jima gibljejo v pristrčni molitvi . .

„To darilo so namenili strijc tebi, Tinica, da boš vedno imela pred seboj podobo Onega, po ka-

terem si tako hrepenela“, rekó mati, in z vsklikom veselja stegne deklica svoje ročice po podobi.

„In tebi, Rafel, so naklonili strijc razun cele nove obleke tudi nekaj, za kar si me tolikrat prosil.“ To rekši mu podajo mati lično mašno knjižico. Deček jo koj odpre in na naslovni strani bere: „Rafael ali nauki in molitve za odraslo mladino.“ In kar ne more se nagledati zraven vtisnjenegn jekloreza, ki kaže prizor, kako spremlja angel Rafael mladega Tobijo, in nehoté ponovi dvakrat spodaj stoječe besede: „Boga hvali vsaki čas in prosi ga, da vodi tvoja pota.“

Ko sta otroka vsa srečna se nekoliko umirila, in so se polegli občutki skrajnega veselja, so ju opozorili mati na mizo, kjer ju je čakalo kosilce, ki je tudi pričalo, da se obhaja danes v hiši praznik, nič manjši nego o božiču ali veliki noči.

In po kosilu je vzela Tinica zopet podobo v roke in jo gledala, in vedno lepša se jej je zdela, a Rafel se ni mogel ločiti od knjige in prebiral jo je kar od začetka. Prišedši do konca pa je začel brati zopet še jedenkrat od začetka.

Popoldne so vzeli mati v roko šivanje in opazovali veselo in zadovoljno mala dva, ki sta imela posebno veliko opraviti. Dolgo časa sta namreč ugi-bala, kje bi se bolje podala lepa podoba, in se odločila slednjič za kót pri oknu. Tu sta jo naslonila na tanko poličico in pritrdila z motvozom na žebelj

v zidu. Spredaj sta postavila svetilko in poleg nje po koncu Rafelov molitvenik. Nato sta okrasila ves „oltarček“ s svežimi cveticami, z najlepšimi, ki sta jih nabrala v bližnji loki ob Pivki.

In ko se je storil večer, in sta prižgala lučico, da je odsevala podoba Izveličarja pod steklom še bolj veličastno, tedaj se je materi zresnil obraz. Obrnejo se na svoja ljubčka in rekó:

„Pač sta danes zelo srečna. Angel varih je vaji vesel, in vajina patrona gledata radostno na vaji z nebes. Toda tako nedolžna in Jezusu prijetna morata ostati celo življenje, če hočeta biti enkrat združena ž njim na veke. A ne vesta, kaj vaji še čaka. Ljudje so hudobni in skušali vaji bodo pripraviti ob najlepši zaklad in izgnati iz vajinih src Onega, ki je vaji osrečil danes. Treba je torej, da ga prisrčno prosita, naj ostane pri vama celo življenje, in vesel bo vaji poslušal, saj pobožni in nedolžni otroci so njemu najljubši. Zatorej menim, da tega dneva, ki naj vama bode v spominu celo življenje, bolje ne končata, nego da mu storita gotovo obljubo, da hočeta z njegovo pomočjo in milostjo vedno ostati pridna in nedolžna, kakor sedaj.“

To rekši pokleknejo mati pred podobo, ob strani pa Rafel in Tinica, in mati molijo glasno naprej, onadva za njimi:

„Preljubi Jezus, ki si se ponižal, da si prišel danes k nama, oh. ostani z nama združen za vselej!

V ta namen Ti tukaj obljubujeva, da hočeva, dokler bova skupaj, tu pred podobo opravljati vsak dan kleče jutranjo in večerno molitev, iz molitvenika, ki so ga poslali iz Trsta strijc; in ves čas svojih mladostnih let hočeva obhajati obletnico tega dneva in tako oblečena kakor danes s šopkom in vencem ponoviti sklepe prvega sv. obhajila.“

Tu mati umolknejo, in vsi trije molijo še pozno v noč, in njih angeli nosijo v trumah njih prošnje pred sodni stol, nebeščani pa se radujejo pobožne in bogoljubne Kotnikove družine.

II.

Bilo je leto po tem dogodku — zopet v praznik sv. Alojzija. Zvečer se je nebo prepreglo s črnimi oblaki, in ko je poglel mrak, bilo je nakrat temno, da nisi videl korak pred seboj. Ob jednom je iz dalje naznanjal grom bližajočo se nevihto.

Devet je že odbila ura, ko je korakal z železniške postaje oskrbnik prestranske kobilarne. Videlo se mu je, da ni domač tod okolu, kajti že zdavnaj bi moral kreniti po stranski poti v Prestrano, a on jo je ubiral po daljšem ovinku skozi vas Matenovo. In res, komaj je teden tega, kar je došel iz glavnega mesta in nastopil odkazano mu oskrbnništvo kobilarne. Pred jednim dnevom je odšel v Lipovje, predstavil se tamošnjemu nadzorniku, in ker je menil, da se zamudi tamkaj dalje časa, ni mu prišel nikdo

naproti. Tako je tedaj taval dalje po cesti, in prišedši v Matenovo je uvidel, da je zašel, kajti ta vas mu je bila popolnoma neznana. Toda vračati se ni hotel, in ko mu je voznik s senom potrdil, da se tod tudi dospe v Prestrano, je nadaljeval vesel svojo pot. A sredi vasi, kjer se križajo pota na vse štiri vetrove, ni vedel, kam bi se obrnil. Pa ne pomišlja dolgo. — Glej, v hiši na desno stran — v pobočju malega griča tako sveti luč, da je zaznati nje odsev daleč tja po drevju sosedovega vrta. Nehoté krene dobri gospod proti oni hiši. Dospevši blizu okna, ki je bilo zakrito z rudečo preveso, obstane, in na uho mu zadonita otroška glasova zjedinjajoča se v prelepo molitev.

„O dobri Jezus, kakor sva Ti obljubila pred letom — na dan prvega sv. obhajila —, tako klečiva danes tu pred Teboj, da se Ti zahvaliva, ker naji to leto res nisi zapustil in si naji varoval zapeljive družbe, in da se Ti priporočiva tudi zanaprej. Oh, ostani pri nama še dalje! Drugo, kar Te prosiva, je to: reši naju in ljubo mater v tej hudi stiski . . .“

Gospod Doles — tako je bilo ime oskrbniku — bi še dalje rad poslušal, kar začnó padati debele kaplje, in v hipu se vsuje dež kot za stavo.

„Ali naj jih pokličem, ali ne?“ dé oskrbnik sam sebi in se pritisne k zidu, toda ker ploha le narašča, potrka krepko s palico na zaklenjena vrata. Takoj zarožljá od znotraj ključ, Kotnica stopi na prag in

z lučjo v roki se ozira, kdo je. Takoj spozna prestranskega „gospoda“, in mu, sicer malo začudena, vendar prijazno veli, naj stopi noter, dokler ne poneha nevihta. Oskrbnik si ne dá dvakrat reči, kajti uprav kar se je tako zabliskalo, da mu je hotelo vzeti vid, in nato je prav rezko v bližini treščilo. Ko vstopi v sobo, zagleda praznično oblečenega dečka s šopkom na prsih in belo napravljeno deklico z vencem na glavi, kako oba klečita pred podobo, opleteno z venci. Gospoda Dolesa, ki je bil veren mož in ki mu je bila čast božja nad vse, je ta prizor tako iznenadil, da je v prvem hipu pozabil vseh zaprek svoje poti. Vendar je bil v nemali zadregi, videč, da je skalil pobožni družini najslajši trenutek, ko je zli-vala združena svoja čustva v iskreno molitev pred Izveličarjem.

„Oprostite, blagi ljudje, nisem vas hotel motiti“, dejal je, še vedno zroč na mile obraze malih dveh molilcev. „Hotel sem le iskati pri vas izhoda iz ne-ljube mi stiske. Prosim, storite mi to uslugo in pokažite mi, kod vodi cesta iz vasi v Prestrano.“

„Prav veseli nas, gospod Doles, če vam moremo s čim postreči. Blagovolite toliko počakati, da se poleže ploha. Mala dva obhajata obletnico prvega svetega obhajila in bosta skoro končala.“

Res, za nekoliko časa preide nevihta, grom v daljavi se vedno bolj izgublja. Kotnica nažge oljnato svetilko in stopi z gospodom oskrbnikom iz hiše.

Rafel in Tinica odložita hitro pražnjo obleko in ne nehata matere prositi toliko časa, da jima dovolijo iti ž njimi.

Po potu zve gospod Doles od Kotnice vse o njenih domačih razmerah. Z vidnim zanimanjem poslušša, ko mu pripoveduje uboga žena, da je že tretje leto vdova, da je bil pokojni mož dninar pri kobilarni in kako se je ponesrečil v tamošnji drvarnici. Povedala je, da je po njegovi smrti dobivala pičel zaslužek s šivanjem v grajščini, a je le z veliko težavo preživila sebe in svoja ljuba dvojčiča. Popolnoma nemogoče jej je bilo plačevati stanovanje, in uprav pred tremi dnevi jej je naznanil lastnik hiše, naj se pobere venkaj, če ne plača zaostalega denarja v dveh tednih. Pri tolikih nadlogah pa je vedno našla veliko tolažbe in veselja v svojem Rafelu in v Tinici. In po njuni molitvi, s katero je združevala tudi svoje srčne vzdihbe, je vedno upala na pomoč od zgoraj. To mu je pravila in ga včasih od strani pogledala. Rada bi mu bila povedala, da ga pozna še iz mladih let, a mislila si je: „Bogati ljudje ne vidijo radi, če se jim reveži usiljujejo.“

Po tem pogovoru dospó do grajščine v kobilarni. Gospod Doles stisne vidno ginjen roki dobrima otrokoma.

„Prav razveselila sta me, blaga otroka. Bog vaji ohrani vedno tako dobra, kakoršna sta sedaj. Nato se obrne h Kotnici in vidi se mu, da nekaj premišljuje.

Zvedavo ga je pogledala Kotnica; rada bi mu bila nekaj povedala. A poslovil se je od nje kratko. Ko pa je bil že oddaljen nekaj korakov, rekel je polglasno: „To ženo sem že videl, tako znana se mi zdi. Kje neki je bilo?“ Kotnica pa je domov gredé mislila: „Glejte no! Pestovala sem ga, pa me več ne pozna!“

III.

Drugega dné pa je ukazal gospod Doles slugi, da naj mu pokliče Kotnico.

Na dve popoldne je kazala ura, ko je stopila Kotnica v sobo gospoda Dolesa. Prijazno jej prihiti oskrbnik nasproti.

„Oprostite!“ začne po iskrenem pozdravu gospod. „Že sinoči sem vas menil vprašati, a nisem vas hotel nadlegovati. Kaj ne, da ste me vi pestovali in negovali, ko ste služili do svojega dvajsetega leta pri nas v mestu? Zdelo se mi je včeraj, da vas poznam, vendar nisem bil gotov o tem.“

„Jaz sem vas pa spoznala pri prvem pogledu, ko ste prišli v ta kraj, četudi je že mnogo let, kar sem pustila pri vas službo in se omožila.“

„Draga žena, jaz vam dolgujem mnogo. Sami veste, kako je bila naša družina v verskem oziru mlačna in brezbrizna. Moji stariši, Bog jim daj dobro, ki bi si jih drugače ne mogel želeti boljših, so storili v tej stvari jako malo zame. Vi ste mi z

vednim opominjevanjem, razlaganjem temeljnih resnic in pripovedovanjem svetih zgodeb vcepili v srce najdražji zaklad svete vere, ki mi je bila mogočna obramba in voditeljica v mojem dosedanem življenju. Tega ne pozabim nikoli, in prav božja naredba je bila, da sva se tu sešla.

Vrhu tega ste mi sinoči pomagali iz neljube zagate, in zato vam dolgujem mnogo, kajti Bog vé, kaj bi se bilo še z menoj zgodilo v onej nevihti, in kako bi bil došel domov, če ne bi bil našel vas. Vendar še večji vtis je napravil name oni prizor, ki se je vršil pred podobo Izveličarjevo. Uvidel sem, da se dobé med današnjo spačeno in hudobno mladino tudi še tu in tam otroci, ki so res ljubi Bogu in ljudem. Vse to in pa žalostna smrt vašega moža na cesarskem svetu me je napotilo do sklepa, ki vas naj nikar ne presejati, kajti nalaga mi ga moja dolžnost. Sinoči ste mi pravili, četudi neradi, kako živite v pomanjkanju, in da vas lastnik hiše podi izpod strehe. Preselite se tedaj na mojo željo semkaj v grajščino, kjer sem preskrbel za vas pripraven kotiček, in kjer boste lahko še nadalje opravljali svoj posel z grajskim šivanjem. Rafael naj tudi pride z vami; potrebujem ga za vrt, kajti uprav pred nekaj dnevi mi je tožil vrtnar, da bi rad imel pomočnika pri obilem poslu. In če bi vam smel svetovati gledé hčerke, kako bi jo najlažje obvarovali pred zapeljivim svetom in ob jednom preskrbeli z vsem, bi vam

omenil, da jo moja sestra, ki je prednica dekliškega ustava v mestu, rada sprejme med svoje gojenke. Kaj pravite vi na to ?“

Solze hvaležnosti privró Kotnici iz očij, in vsa vesela poljubi oskrbniku roko. Že se hoče izgovarjati, kje da je ona vredna tolike milosti, a Doles jej ne pusti dalje govoriti, marveč veli ji, naj sede k mizi, da se natanko pomenita o teh stvareh.

Za dobro uro je hitela hvaležna žena radostnega obraza proti domu naznanit svojim ljubljencema veselo vest.

* * *

Minilo je po tem dogodku leto za letom. Rafel je skrbno pazil na Izveličarjevo podobo, ki jo je sestra pri odhodu v mesto izročila njemu, in slednji večer sta molila z materjo pred njo. Vsako leto v god sv. Alojzija je došla Tinica iz mesta, da sta vsled obljube skupno obhajala spomin na svoj nepozabljivi dan prvega svetega obhajila. Toda ko je nastopila Tinica osemnajsto leto in bila tako v najlepšem cvetu svojega nedolžnega devištva, ni je bilo več v Prestrano, da bi pokleknila z bratom pred „oltarček“. — Vstopila je v red sv. Uršule in tu za samostanskim zidovjem izpolnovala drugo obljubo, po katerej je hrepenela že davno.

Tudi zvečer je poklekoval kmalu pred podobo Rafel sam, kajti mati so se preselili po kratki bolezni na njegovo veliko žalost k očetu na oni svet.

In tako sedaj Rafel, ki je postal za prejšnjimi vrtnarjem njegov naslednik, hodi po grajskem vrtu in neguje svoje dišeče ljubljenske po gredicah. In ko dobi kaj prostega časa, pohiti na bližnje pokopališče k svetemu Ivanu, kjer je zasadil najlepših cvetlic na grob one, ki je skrbela v njegovi mladosti za najlepši cvetki njegovega srca — za lepo nedolžnost in za vneto bogoljubnost.

Nedolžnost je Bogu mila in ljudem!

Jak. Ogrizek.

Prošnja sirote.

Na zemljo vlegel se je mrak,
Vsakdó hití domov,
Moj duh pa spè nad zvezdice,
Moj dom je dom — Njegov.

Tam mati zdaj se veseli —
Usliši me nebó,
Pomnoži mi do nje ljubav,
Krepčaj spomin na njó!

Globoko zadnji njen pogled
V srcé vtisnila sem,
Da nikdar ne izbrišem ga,
To obljubila sem.

In ta pogled naj spremlja me
Na potih bolečin,
Če ves me tudi svet prezrè,
Vteší me njen spomin.

Iv. Baloh.

Vstajenje.

Pomlad! Beseda vedno živa,
Kakó pač sladko vsem doniš,
Kakó vse stvarstvo, ki še sniva,
K življenju, k delu spet budiš!

Narava vsa povečuje
Vstajenje Božjega Sinú;
Zmagalec se v nebó dviguje,
Sovrag ječí strt v pekla dnú.

Vstajenje! — vsepovsod odmeva.
Zvedavo gleda cvetka v svet,
In drevje s krasom se odeva,
Vzdéhtí poljan čarobni cvet.

Ti vstajaj tudi, rod človeški!
Sam Krist ti je poroštvo dal,
Da vstvarjen si za dom nebeški,
Da zanj boš enkrat zopet vstal.

Aleluja!

M. Zemljič.

Materno oko.

Če v oko vam gledám, mama,
Radostno mi je srcé,
Kakor da nebesa sama
Pred menoj se otvoré.

V tem očesu ljubav biva
In miloben, rajski mir,
V tem očesu se razkriva
Blagih čustev bôgat vir.

Zdaj pač vem, zakaj v zibeli
Spaval sem tako sladkó:
Stvarjalo ta sèn veseli
Materno mi je okó.

O, da vedno mi je zreti
Ljubko, milo to oko!
Da mi dolgo tu še sveti,
Daj dobrotno ti nebo!

Iv. Kovačič.

Prvo sv. obhajilo.

I.

Pristopil že si pred oltar,
Očij plamtečih, in vesel,
Da bi Boga, nedolžna stvar,
V življenju prvič zdaj prejel.

Pač najsrečnejši dan za té,
O dete moje, dan je ta:
Saj Jezus sam ti v srce gre,
S seboj prinaša slast neba.

Poglej, kako na tebe zrè,
Resnično v hostiji tam skrit;
Trenotij nekaj mine še —
In duši tvoji bo očit.

Po tebi Jezus hrepeni . . .
Kot angelcev ga moli zbor,
Tako srčno ga mōli ti,
In prosi ga, naj pride skor!

II.

Resnično Njega si zavžil,
Za kogar se srce ti vnelo
Da bi na veke zvest mu bil,
Da zanj srcé bi v vek gorelo;
Daj, prosi Jezusa za to,
A prosi ga srčno, lepo!

Nad sabo lučico poglej:
Kdaj prvikrat je vzplapolala?
Kdaj dogorela bo? — Povej!
Luč večna — luč se zove mala,
Pred Jezusom tu noč in dan
Njen svitli plamen je prižgan.

In tudi ti to luč imaš,
Ki pa nikdàr ti ne ugasni!
Imaš; — li tudi jo poznaš?
Srcé, podobno luči jasni,
Naj le za Jezusa živi,
Zanj naj gori vse žive dni!

Al. Peterlin.

Ogenj!

Dramatičen prizor v jednom dejanju.

Osebe:

Oče,	Ivan,	} otroci.
Mati,	Lojze,	
	Minica,	

Velika soba v trški hiši. Sredi sobe kup ploščic za otroške igre.

Prvi prizor.

Sredi sobe sedi **Lojze** in sestavlja iz malih ploščic grad. Poleg njega stoji **Minica** s knjigo v roki.

Lojze:

Pogledi, kakšen grad si bom sestavil:
Hodniki, stolpi in sobane širne,
In krog okope zidal bom visoke,
Da ga noben sovražnik ne premore.
Prav kot gradove nekdanj so zidali
Na strmih hribih, ob vodah globokih,
Ko plenil je deželo našo Turek.
Tako smo brali v šoli v lepih knjigah.

I jaz trdnjavo tako si sezidam,
Da je še Ivan naš ne bo obmogel.
In ko tako bom velik, kot naš oče,
Takrat bom v vojsko šel nad hude Turke,
In zmagoval, podiral jim gradôve,
Kot „Vrtec“ dé o Kraljeviču Marku.
Ne, Minica? Pa kaj ti to bi pravil,
Saj ne razumeš nič o naših vojskah.
Ti le tičala vedno bi pri knjigah.
Sevé, stvarí nas druge veselijo:
Blesteča sablja, puška in gradovi.

Minica:

Odkar so bili v trgu ti vojaki,
Ničesar družega več ne sanjariš,
Kakor o bojih, Turkih in trdnjavah.
Potrl že puško si, katero oče
Kupili so na večne tvoje prošnje.
In zdaj zidariš stolpe in podiraš.
Le pusti, Lojze, to, in raje beri
Povesti lepe, kot je berem sama.

Lojze:

Kaj jaz ne berem rad? Več vem iz knjig,
Kot ti in Ivan naš, čeprav se baha,
Da pojde že v jeseni v mestne šole,
Kjer same take bo gradove videl.

Minica:

Dà, bereš; a o samih vojskah divjih,
O črnih vitezih v podzemskih jamah.

Lojze:

Pa pojdi brat! Če gledati več nečeš,
Kako se stavi grad, kako okopi.

(Lojze se zamisli v svoje delo. Minica sede k oknu in začne brati.)

Drugi prizor.

Ivan prisopiha skozi vrata; prejšnja dva.

Lojze (veselo poskoči):

Oj, le poglejta! Že stoji moj grad!
Pa reci, Ivan, da ga ti premagaš!

Ivan (zaničljivo):

A to-le bajtico leseno, misliš?
Kadar le hočeš; to se precej zvrne.

Lojze:

Kaj bajta? Ti še grada ne poznaš ne!
Kako? Saj ga še nikdar videl nisi.

Ivan (prijazno):

Zidanje pusti to neumno, Lojze!
In z mano pojdi naglo ven na cesto.
Tam vozimo se, jaz sem kočijaž.
Ti hočeš vedno biti le vojak;
Močan si, pojdi nam za konja.
Doslej je bil sosedov Jakec konj,
Pa se je skujal. Pojdi no! Kar pojdi!

Lojze:

Ne grem. Tu sama raji se igrajva!
Ti bodi Turek in vojskuj se z mano,
Jaz bodem pa trdnjavo svojo branil.
Nò, bova videla, kdo bo premagal.

Ivan:

No dobro! Jaz zažgal ti bom trdnjavo.

Lojze (veselo):

Saj res. Zažgi, in jaz jo bom gasil.

(Žalostno):

Todà kako, ker nimava vžigalic!

Ivan:

Kako neumen si! Glej, na polici
Vžigalice očetove so skrite.
Jaz splezam gori, da jih vzamem.

Lojze:

Le pojdi! Jaz grem pa ta čas po vodo.
Bom videl vsaj, kako goré trdnjave.

(Odide skozi vrata.)

Tretji prizor.

Ivan in Minica.

Ivan zleze do police, vzame vžigalice in prižge lesene ploščice.

Minica (zagleda in zavpije):

Kaj delaš, Ivan? Hišo boš zažgal!

Ivan:

Ne hišo, ampak Lojzetu trdnjavo.

Minica :

Takoj ugasni, ali grem povedat.

Ivan :

Samo povej, pa precej boš tepena.
Nikar ne boj se, saj bo Lojze prišel
Z vodó, da pogasi gorečo bajto.

(Ploščice čim dalje bolj goré.)

Minica :

Lepo te prosim, daj no pogasiti!
Ne veš, kako so često stariši
Svarili nas že pred nesrečnim ognjem?
Saj iskra včasi sama hiše vniči.
In ti na sredi sobe ogenj kuriš!

(Hoče ogenj udušiti.)

Ivan :

Le strani, strani da se ne unameš,
Takoj vodo prinesiti mora Lojze.
Kje toliko se časa že mudi?

Minica ga ne posluša, ampak drzno plane v ogenj, hoteč ga z obleko udušiti, toda ogenj se prime njenega krila, da se vname.

Ivan :

Pomoč, pomoč! Moj Bog in Mati Božja!
Vodó takoj! Že Minica gorí!
O mati, oče, kje ste? Lojze, kje si?
Nebeški Oče, zdaj pomoč mi pošlji,
Da naglo udušim preteči ogenj!

Četrty prizor.

(Lojze priteče z vrčem vode, za njim mati).

Lojze (veselo):

Kaj vpiješ, Ivan? Ali že gori?

Prestrašen obstane. Ivan pograbi Lojzetu vrč in izlije vodo na igrače in na Minico.

Lojze:

Oh, kaj si storil? Minica gori!

Mati (uduši ogenj):

Nesrečni ti otroci! Kaj imate?

Čemu ta dim? Kaj ogenj ta pomeni?

Pa ne, da hočete nam dom požgati?

In Minica, otrok moj ljubeznjivi,

Kdo te ožgal je? Te hudo li peče?

Govôri, Ivan, kaj se je zgodilo?

Ivan (počasno in boječe):

Oh, draga mama, meni odpustite!

Jaz sem zažgal bil Lojzetu to hišo,

Da gledal bi, kako goré trdnjave.

Pa Minica se je pri tem užgala.

Nedolžna ona je, jaz kriv sem vsega.

Minica (proseče):

Nikar hudí ne bodite, o mama!

Saj sama silila sem v ogenj, sama.

Nič kriv ni Ivan.

Mati (položi Minico na posteljo): Te hudó boli?

Takoj očetu stvar to grem povedat,

Da kaznijo otroka malomarna,

Ki tako žalost delata nam vsem,
In po zdravnika tudi iti moram.

(Mati hočejo oditi, a Ivan poklekne na tla in prosi).

Ivan:

Preljuba mama, ne povejte tega!
To zadnjikrat sem storil, nikdar več!
Nikar tega ne pravite očetu!

(Mati odidejo).

Peti prizor.

Oče, mati, prejšnji.

Oče:

Lepo tako, otroka malopridna!
Tako se sluša mar povelje staršev,
Da gresta rodno hišo nam zažigat?
In kje dobil vžigalice si, Ivan?

Ivan (jokaje):

Tam na polici.

Oče:

No, še stikaš torej.
Nič več ne bo pred tabo kmalu varno,
Že dobro! Mislil sem te v šolo dati,
Ker vedno siliš v mestne šole iti.
Ne boš šel ne, ker si tako hudoben.
In kaj ti, Lojze, vedno hiše staviš?
In kaj si pustil ploščice sežgati?
Zdaj pa imaš: ničesar več ne kupim.
Oba nocoj še bosta kaznovana!

Minica :

Hudi nikari, oče, ne bodite
In nepokorščino nam odpustite !

Ivan in Lojze :

Oh odpustite, kar smo zagrešili,
Odslej ne bodemo vas več žalili,
Poboljšati se hočemo zaresno.

Ivan (sam) :

Lepo vas prosim, naj grem v mesto v šolo !

Mati :

Naj bo ! Za zdaj jim odpuščeno bodi,
Ker ljubijo se bratovsko zvestó.
Todà odslej naj sklep jih trden vodi,
Da njih življenje vse drugačno bo.

Oče :

Odpuščam torej tudi jaz vso krivdo,
Ker ljubite tako se med seboj.
Obljuba sveta bodi vam vse dni :
Vez bratovske ljubezni naj vas druži !

(Zavesa pade).

Fr. Kralj.

